

64329
54322 / 1

AZ
ÁLTALÁNOS
ISKOLAI
TANÍTÓK
ÉS
TANÁROK
SZÁMÁRA

**MÓDSZERTANI
KÖZLEMÉNYEK**

1984. 24. ÉVFOLYAM

✓
1

A szerkesztő bizottság elnöke:

Dr. Szendrei János

A szerkesztő bizottság tagjai:

Dr. Fülöp László (Kaposvár), dr. Gácsér József (Szeged), dr. Horváth Péter (Budapest),
Juhász Károly (Baja), dr. Magassy László (Szombathely), dr. Nagy Andor (Eger),
dr. Nagy József (Jászberény), Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona (Debrecen),
Orosz Gáborné (Nyíregyháza), Pozsgai Vidáné dr. (Győr), dr. Puskás Albert (Szeged),
dr. Siposné dr. Kedves Éva (Szeged), dr. Zukovits Imre (Pécs)

Főszerkesztő:

Dr. Dobcsányi Ferenc

Szerkesztők:

Dr. Békési Imréné, dr. Veszprémi László

TARTALOM

KOVÁCS LAJOS: A Kincskereső és a pedagógus	1
BAKACSNÉ DR. GULYÁS MÁRIA: A szülői értekezlet pedagógiai szercepe az általános iskolában	5
DR. PAPP JÁNOS: Környezet- és természetvédelmi attitűd-vizsgálat az általános iskolában	12
DR. GÁCSER JÓZSEF: Néhány gondolat a fegyelemre nevelésről	18
ÚJ TANTERVEINKRŐL	
BERNÁTH BÉLÁNÉ: A tematika és szókinccs tükröződése az új tantervben a magyar-szovjet diáklevelezés alapján	24
DR. PUSKÁS ALBERT: Algoritmus - folyamatábra - program	29
MŰHELY	
H. TÓTH ISTVÁN: Tehetséggondozás - felzárkóztatás	34
DR. ISZÁJ FERENC: A „multiple-choice” módszer alkalmazási lehetőségei matematikaórákon	39
ISPÁNY JÓZSEFNÉ: Kreatív játékok alkalmazása a napközis szabadidőben	44
DR. STEINERNÉ MOLNÁR JUDIT: A vetélkedő ürügyén	47
ÖRÖKSÉG	
DR. OLÁH JÁNOS: Babits nézetei a tanulók erkölcsi fejlődéséről	50
SZEMLE	
TAKÁCS GÁBOR: Felkészülés a Természetkutató úttörők 1983-84. tanévi vetélkedőjére	53
HEGEDŰS ANDRÁS-NÉ-MILASSIN JUDIT: Játékfoglalkozások anyaga 1-2. osztályos napközis csoportok számára	54
RÓZNER KATALIN: DR. HORGOSI ÖDÖN: Az első tagozatos orosznyelv-oktatás módszertana	60
DR. HAJZED LAJOS: D. N. ANTONOVA-M. I. SCSETNYINA: Fonetyika	61
DR. VESZPRÉMI LÁSZLÓ: KERÉKGYÁRTÓ IMRE: A nevelés tudatosan vállalt vakmerőség	63

Kiadja a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szerkesztőség: 6701 Szeged, Április 4. útja 6. Telefon 10-244

A lap kiadói gondozását a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szakszervezeti Bizottsága látja el

A kiadásért felel: Dr. Riesz Béla

Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Hámán, Kató utca 25. Telefon: 10-122

A címlapot tervezte: Fischer Ernő

Megjelent: 7400 példányban

ISSN 0544-7224

84-4968 - Szegedi Nyomda

Felölős vezető: Dobó József

A Kincskereső és a pedagógus

A Kincskeresőnek országossá válása óta olvasója, gyűjtője vagyok. Ugyanígy tanítványaimat és közvetlen környezetemet is igyekeztem úgy befolyásolni, hogy a folyóirat iránti szeretetemet átültessem a lapról nem tudók vagy az iránta közömbösek szívébe. Mint magyarszakos, pedagógiai kötelességemnek is éreztem ezt mindig; no, és az ínséges, gyermekirodalmi folyóiratokat nélkülöző idők utáni változás is lelkesített.

A változás és a folyamatosság igénye ma már (talán) nem csak bennem fogalmazódik meg. Három iskolában voltam/vagyok a Kincskereső barátja, s a hozzám szegődött ifjú társaim sem maradtak vélemény, kritika, s legfőképp szeretet híján a lap iránt. Véleményem, munkám végzése, magyartanári elképzeléseim sokszor kapcsolódtak a Kincskeresőhöz, de az általuk kiváltott – s a gyerekektől visszajelzett – impulzusokhoz is. A folyóirathoz való közös kapcsolatunk ma már sokirányú. A *tanórán* mint tankönyv: kiegészítő vagy éppen önálló kutatómunkát indító taneszközként szerepel. Ilyen értelemben minden tanuló forgathatja. A tanórán és szakköri munkában – magasabb szinten – elemzések, irodalmi-esztétikai ismeretek forrása, életművekhez válogatást nyújtó szemelvénygyűjtemény, kis irodalomtörténeti kalauz (pl. a lexikon, az interjú rovattal), s kulcs a társművészetek nagy, közös építményének kapujához. Természetesen ne a nagy szavakkal való dobálózás legyen e munka értékmérője! Ennél sziszifuszibb, ugyanakkor mégis lelkesítőbb munka az irodalmi ismeretterjesztés. Én sem egyszeri, praktikussá előléptetett felhasználási módjait kívánom *csak* megemlíteni a Kincskeresőnek. Számomra mint folyamatosan létező irodalmi-művészeti eszköz funkcionál. Egy év folyamatában is, az elmúlt tíz év történetében is. Elsősorban esztétikai, erkölcsi. vagy éppen nemes szórakozást ígérő élményforrás.

1. Az elmúlt évi számokat olvasva továbbra is kedvező általános benyomásokat kelt a Kincskereső. Szerkesztőgárdája törekszik a lap sajátos és jellemző arányait megőrizni. Gondolok itt a klasszikusok és a mai alkotók állandó jelenlétére éppen úgy, mint a líra és a próza, a szépirodalom és az ún. ismeretterjesztő írások arányára. Diákok nem lehet *általában* olvasóvá nevelni. De az ilyen sokrétű, sokfelé kitékintő szerkesztési koncepció nagy segítség az oktatómunkában, hiszen ugyanaz a füzet egyszerre nyújthat élményt a legkülönbözőbb érdeklődésű rétegeknek. Az iskolai kötelező irodalommal szemben (vagy inkább mellette) a Kincskereső nyújtja

Gyermeklapunk megszületésében közreműködő Módszertani Közlemények ezúton köszönti az országossá vált 10 éves Kincskeresőt.

óráinkon a „spontán”, a tanuló által megtalálható élményt. (Méretei, füzet jellege is kitűnő segédeszközzé, esetenként második tankönyvvé léptetik elő.)

Az iskolai ünnepekkel, társadalmi, politikai, családi stb. eseményekkel kapcsolatban is már évek óta jó irányban, színvonalasan igyekszik befolyásolni a folyóirat a hagyományosan merev elvárásokat. Szemléletében is nevel a Kincskereső.

Határozottan megjelölt, kiemelt *alaptémáit* az elmúlt évi számokban is fölfedeztettük, de továbbra is mentes maradt az erőltetett aktualizálásoktól, s a bővebben körüljárt alaptémák sem uralták egyoldalúan az egyes számokat. Az 1982/szeptemberi Kincskereső pl. a repülésé volt. A Kis herceg ismeretében nagyszerű meglepetést okozott a gyerekek körében Saint-Exupery. A kitűnő részletet az 5. osztályban ezután évente elővehetjük majd a francia író alaposabb megismeréséhez. A januári (talán legkiemelkedőbb tavalyi) szám a nyelv, az őshaza s a máig ható nyelvtörténeti kutatások izgalmat nyújtotta; februárban a fantasztikus irodalom talált sok-sok értő olvasóra; a májusi ember-természet (-állat) kapcsolat gazdag irodalma érezhetően növelte az érdeklődést a könyvtár hasonló gyűjtése iránt.

Mindezek kiragadott példák. Hiszen vártuk közben a hagyományos decemberi gyerekszámot s az áprilisi humort, tréfát. Ezúttal sem csalódtunk.

Az arányokról beszélve hadd említsem meg: néhány éve észrevehetően módosult a képanyag-szerkesztés. Tetszik, hogy az alaptémát, a hónap jellegzetes motívumát a hátsó borító is megerősíti emlékezetünkben. S nekem, aki a tetszetős tükröt korábban nem mindig találtam meg, sokat mond az is, hogy tűnőben a zsúfoltság, s *a képek sem lógnak le* a lapokról. A portré-anyag azonban lehetne frissebb; jelenleg több olyan képet közölnek, amelyek a tankönyvekben s a nem ritka fotogyűjteményekben közölt fényképek, rajzok megismétlése. Egy-egy ritkaságnak, meglepetésnek (mint pl. Kodály portréja volt) tanár is, diák is jobban örülhetne.

2. Mint magyartanár természetesen az irodalmi műveltség szélesítését, a szemelgetés lehetőségét várom a folyóirattól. Mint régi gyűjtő sosem hagyom ki a lehetőségét annak, hogy a korábbi évek számaiból kerestessenek vissza írásokat, fontos dokumentumokat, ha azok tanári munkámat segítik. Néhány hónapja céduláim mellett a *Repertórium* is a kezemben van. A bűvárlás-kutatás így megkönnyebbedik. Az ideji számokból így került céduláimra például Saint-Exupery vagy Hemingway novellája. A korábbi, nyelvemlékekkel foglalkozó írások mellé följegyeztem Illyés *Bölcsőkutatók-ját* (1983 január), a *Néhány szó az Ómagyar Mária-siralomról-t* (március), és a *Por és Hamu-t* a Halotti beszédről. Ezek az írások az 5. osztályban a nyelv múltjáról, jelenéről kutatási alapok lehetnek.

Ilyen hálás téma lesz mindig Lengyel Dénes minden mondája. A *Vak Bottyán lakomája* a mondák témakört bővítette tanév végi ismétlésünk idején. De ugyancsak fellapoztuk az 5. osztály végén a mítoszok, mesék témakör ismétlésekor a *Kazáni tatár énekek* és a *Finnugor népköltészet* szép szemelvényeit. Az ilyen, szomszéd és nyelvrokon népek irodalmát bemutató válogatás mindig hasznos segítője oktató, de a világnézeti nevelő munkának is, mert a sokszínűség, a különbözőség és hasonlóság felfedezése a legfogékonyabb életkorban igen fontos emberi élmény. Ezt a jó szerkesztési elvet erősítette az a könyvismertetés, mely a *Medveének c.* antológia ajánlásával ráirányította tanítványaink figyelmét a közös múltra, annak eltérő és hasonló értékeire, utóéletére.

3. Az általános iskolai tankönyvek még irodalmunk első vonalát sem tudják összes értékével felmutatni. A fogékony, olvasni szerető gyerekeknek a Kincskeresőben ajánlhattam figyelmébe Kosztolányit, Karinthyt, Sütőt, Kodolányit, Nagy Lajost, Áprilyt, Csanádi Imrét. A közbülső lépés ez a könyvek, könyvtárak felé.

A klasszikusok mellett örömmel látom mai élvonalbeli költészetünk derékhadát is a Kincskeresőben. Az 5. osztály tantervi kitekintése a magyar gyermekirodalomra (a szűkös keretek miatt) lehetőséget kínál arra a felfedezésre, amihez a Kincskereső a legjobb gyűjtemény. Itt olvashattuk Illyést, Tamkó Sirató Károlyt, Csoóri Sándort, Kiss Annát és Kiss Benedeket, vagy Szepesi Attilát. Ez az érdeklődés gyermekirodalmunk iránt csak úgy tartható fenn, ha továbbra is a legrangosabb költők legjobb, s *legfrissebb* írásait leljük fel a folyóiratban.

A frisseség igényét többször is említtem. Számomra a fentebbi költők egy egyszerű gyermekköltészeti vonulat (mert már ilyen is van!) legfontosabb művelői.

De igény van arra az egészen mai, *svédverseknek* is elkeresztelt üde költészetre, amit az elmúlt évben Nochta Tímea, Csorba Piroska, Shel Silverstein írásai képviseltek. Nyilvánvaló veszélyei vannak a szabadverselésnek. De tanítványaimhoz egyre közelebb ez a stílus, maguk is próbálkoznak vele, szakköröseim szívesen bibelődnek hasonló versek írásával.

4. Az *alkotásra* a decemberi szám önmagában is ösztönöz. Tapasztalataim szerint szükség van az ilyen inspirációra. A sok-sok decemberi Kincskereső az erőfeszítést éppen úgy ösztönzi, mint az *írói teljesítmény megbecsülését*.

A paródiapályázat nyertes írásait látva magunk is elidőztünk ennél a nehéz, de nemesen szórakoztató műfajnál. Különösen a szakkörben folyó munkát tette változatossá. Maga az ironia mások és önmagunk megismerésének kiváló forrása. Aki már önmagán is tud nevetni, nem elveszett ember. A novemberi lapból hadd idézzem Chamfort aforizmáját: „Életünk napjai közül egyik sem annyira kárba veszett, mint az, amelyen nem nevetünk.” A gyermek életében különösen fontos a humor. A Kincskereső ebben is igyekezett a maga hagyományát kialakítani. A *Nevető irodalomóra* sokszínű válogatásaiból külön is kiemelem *Karinty Ott ki beszél?* c. jelenetét (82/október). A színjátszáshoz, a képességek kibontakoztatásához jól használható írás alaposan próbára tette szakköröseim verbális és nonverbális kifejezőeszközeit. A jó írás hamar oldja a gátlásokat. Sosem hittem az alkalmi szerzők alkalmatlanságaiban az úttörőlapok hasábjain. De azt hiszem, a Kincskereső – csínján, mértékkel! – az ilyen jelenetek közlésében is teremtett már jó hagyományt. (De jelenet-alkotásra buzdítóak voltak Nagy Lajos Képtelen természetrajzának kis darabjai is, melyekből sikeres monológ-sorozatot állítottunk össze – immár a könyvet fellapozva.)

5. A humor ürügyén is szólni kell a sci-fi pályázatról, kapcsolódva a sokat emlegetett alkotómunkához. A sci-fi ma a legizgalmasabb témák közé tartozik a gyerekvilágban. Magyarázata kézenfekvő: fantázia és tudomány keveredik benne kíváncsisággal, s a mai gyerek nemcsak sokat tud, de szívesen fantáziál és kíváncsiskodik. No, persze a maga módján romlik is. A pályázat sokakban ébresztett vágyat arra, hogy fantáziája *termékét* végre nyilvánosságra bocsáthassa. Tanulságos volt házi versenyünk is, méginkább a Kincskeresőben olvasott értékelés, ami után megállapíthattuk, hogy a romlás nemcsak a mi sorainkat fertőzte. A háborúsdi, a pusztítás fantomja s az írásokból visszaköszönő filmhősök figyelmeztető jelek a magyartanárnak – de azt hiszem, a szerkesztőnek is. Talán ha Nyikita Bogoszlóvszkij szellemes tanácsait – *Fantaszták előnyben!* – nem a pályázat eredményhirdetése után nevelhetjük végig, többen megérették volna a műfajban rejlő humorforrást is... Ez az ironikus *fantiterbes-tanácsadás* sokmindenről elgondolkodtathatta olvasó-mozizógrafomán fantasztáinkat.

Mindezzel együtt jó kezdeményezés volt ez a pályázat. Sokakat és sokféleképpen mozgatott meg. Maga a sci-fi egyébként is egyre komolyabb teret követel ma-

gának Asimov, Tőke Péter, Nemere István s az októberi novellák jelzése szerint a Kincskeresőben. E műfajjal a tanárnak is számolnia kell!

6. Egy év kilenc folyóirata ennyi mindennel segítve az oktatómunkát máris sokat tett céljai eléréséhez.

Most hadd észleljek néhány olyan jelenséget, ami hiányzik, ami eltűnt, vagy átalakulóban van.

- a) *Folytatásos regény.* Szükséges az egész évet átívelő izgalmas, szórakoztató olvasmány. Janikovszky Éva és Réber László még bírni látszik szusszal. A Jack London-mű azonban mintha érdektelenebb lett volna a gyerekek körében. Talán máibb témára lenne szükség.
- b) *A Kincskereső -nál, -nél.* A Lengyel Balázs interjú egyetlen írófaggatása jelzi: fogyóban az alanyok. De helyettük, mellettük nem elérhető-e a nálunk is népszerű külföldi írók?

S még egy javaslat: a Kincskereső olvasói viszonylag rövid idő alatt kicserélődnek. A gyűjtemények kopnak, elfogynak. A sok régi és jó interjú már alig hozzáférhető. Nem lehetne-e néhányat ugyanúgy megismételni, ahogy ezt egyes írásokkal is tette már a Kincskereső?

A más műfajban dolgozó, ám az irodalomtól sem idegenkedő művészek bemutatása, munkájuk kínjainak és örömeinek megismertetése a hagyomány folytatásának és kiszélesítésének jó példája. A KISZ Központi Művészegyüttesének Úttörőszínpadról olvasva a mi színjátszó munkánk is elmélyültebb, közösségünk a gondokra érzékenyebb, egymás iránt megértőbb lett. Ilyen interjú szívesen olvasunk, hiszen saját gondjaink tükré, s egyben a folytatás hitét is kölcsönzi.

- c) *Irodalmi séták.* Fájjalom, hogy megszűnik. Bár nem a címke a döntő. Biztosan van még felfedezni való itthon is, de szentségtörés lenne-e határainkon kívül is elsétálni irodalmi múltunk kegyhelyeire? Jó kezdeményezés volt a nagy külföldi írók városait meglátogatni (pl. Puskin, Tolsztoj). Ez abbamaradt. Az elmúlt évi *Odessza, ott is éltem* írás folytatásokat kíván. A mai gyerekek már sokat utaznak, a határon túlra néha többet, mint idehaza. Egy előzetes Bulgáriából (Kosuth, Nagy László stb...), Csehszlovákiából (Arany, Csontváry, Mikszáth, Madách stb...) a Testvérmúzsák rovatát is átmentené egy-egy komplexebb kitekintő írással, ahol festők, zenészek, történelmi nagyságok találkozhatnának az irodalom jeleivel.
- d) *Könyvek között.* Ez a rovat tűnik most a legellentmondásosabbnak. Korábban tanítványaimmal egymásnak panaszoltuk: a recenziók késése azzal jár, hogy a jelzett könyvek már nem mind kaphatók. Mivel ezek az írások inkább kedvcsináló ajánlások, s nem kritikák voltak, megkésettységük még inkább feltűnik. Nincs-e lehetőség a kiadóval olyan kapcsolatba lépni, hogy az újdonságok még idejekorán a recenzens-írók kezébe kerüljenek? Köztudott, hogy a kiadóból hosszú, kanyargós út vezet a könyvesboltokba. A köztes időt bizonyára ki lehetne használni.

S még egy elképzelés: függeléként. Az irodalmi és zenés lemezek sokasodása a „hangos irodalom” felé irányítja figyelmünket. A Himnuszról, Szózatról igen sok fontosat olvashattunk az 1982/októberi számban. Lesz-e folytatás? (A napokban került a boltokba az Ómagyar Mária-síralom és a Halotti beszéd...).

A legjobb lemezek, kazetták feltétlenül megérdemelnék a Kincskereső figyelmét; a sztereo-technikától úgyszintén a 10–14 évesek kapják a legkevesebbet. A legjobb teljesítményeket tudatosítani kellene a sok vegyes hatással szemben. (Ilyen elszalasztott lehetőség volt a Sebő-, a Kaláka-lemez.)

- c) *Barátom a könyv*. Igen hosszú életű, sikeres pályázat volt, de ösztönző ereje egyre csökken. Kifáradni látszik...
- f) Tanítványaim kedvelik a *rejtvényeket*. A felnőtt is szívesen fejt. Ha évekig nem volt keresztrejtvény, az elmúlt évben már mást nem is találtunk. Pedig szívesen fejtenénk mellette más, alkotó jellegű vagy éppen nyelvi rejtvényeket...
- g) Évekkel ezelőtt Baka István új műfajt honosított meg gyermekirodalmunkban a *Beszélgetés arról, hogy szép-e a krumplipaprikás és hogy táltos-e a villanyvasaló?* c. elemző, beszélgetve meggyőző írásával. Verselemzés? A legjobb értelemben! Mint azóta nagyon kevés példa bizonyította: nehéz műfaj ez. A tanár is szívesen kapaszkodna hasonló szalmaszálba. De két éve volt már, hogy a Walesi bárdokról olvashattunk hasonlót. S most Szilágyi Ferenc *Ó, az i kelleme, ó az l dal-lama* c. munkáját faltam ilyen élvezettel. Ha teheti, kutasson a Kincskereső olyan versértők után, akik így tudnak a 10–14 évesekkel közösen szót, képet, verset fejteni! Nagy a hiány, még nagyobb a szükség...

Arányokról szoltam a bevezetőben. A Kincskeresőről is illik úgy beszélni, hogy túlzások nélkül lássuk szerepét, jelentőségét, de felelősségét is. Mert „monopol” helyzetben lenni a legnagyobb felelősség. A versenytárs nélküli gyermeklapok helyzetének vizsgálata messze vezetne. A Kincskereső – szerencsére – 10 éves nagykorúsága alatt sosem élt vissza helyzetével. Jó, hogy őrzi erényeit, még jobb, hogy él a változtatás lehetőségével, a kifáradás ellen pedig keresi a megújulást.

Jó azt is tudni pedagógusként, hogy visszhangra várnak; véleményt (kritikát és elismerést) kérnek.

Ha hasznosítható javaslattal élhet a magyartanár, azt úgyis a Kincskereső érdeklében teszi.

Amit a szerkesztők a tanárnak adnak, azt irodalmi-művészeti tevékenységük során kapják vissza megsokszorozva! Azaz: kapják vissza az írók, költők, művészek... – bár most saját csapdámba esve mégis nagy szavakkal kezdek dobálózni. A pontot itt kell tehát kitennem.

BAKACSINÉ DR. GULYÁS MÁRIA
Szeged

A szülői értekezlet pedagógiai szerepe az általános iskolában

A szülői ház és az iskola közötti kapcsolattartás lehetőségének egyik formája a szülői értekezlet. A szülői értekezletek célja és feladata hogy „... a családlátogatók, az igazgatói és a nevelői fogadóórák tapasztalatait, a tanulók tanulmányi előmenetelében, szorgalmában, neveltségében a változásokat értékelje, elemezze, és ezek alapján meghatározza az iskola és a szülői ház együttes pedagógiai tennivalóit.” (Pedagógiai Lexikon IV. kötet. Főszerkesztő: Nagy Sándor, Akadémiai Kiadó, Bp., 1979. 215. p.)

A pedagógiai tennivalók végrehajtása gondos, alapos *tervező*munkát igényel a pedagógusoktól. E tervezőmunkában ahhoz, hogy a családi és iskolai nevelés tuda-

tossá és korszerűvé váljék, két lényeges követelményt emelünk ki: a *folymatosságot* és a *differenciáltságot*. Minden osztály számára nyolc éven keresztül megvalósítható pedagógiai programot célszerű kidolgozni, hogy a szülők megfelelően tájékozódhassanak az életkori sajátosságokról, a közösségi nevelés terén elért eredményekről és problémákról, a tanulásról, az értékelés módjáról, a pályaválasztás lehetőségeiről stb. Mindezen pedagógiai kérdések tárgyalásakor érvényesíteni kell a differenciáltságot: alsó- és felsőtagozatos szülőknek tartott információ minőségileg különböző. Vagy gondoljunk arra is, hogy a szülők életfelfogásban, műveltségben nem állnak azonos szinten.

Az osztály szülői értekezletek megtartásával kapcsolatos legjellemzőbb *bibának* tartjuk:

- a szülői értekeztet csak a jegyek ismertetésére szorítkozik;
- nincs tervezés, a témaválasztás ad hoc jellegű;
- csak a kirívó esetek megtárgyalása a cél;
- egyéni problémák megbeszélése a többi szülő előtt történik;
- az osztályfőnök nem tud kapcsolatot teremteni a szülőkkel, a hangnem nem megfelelő. Milyen gyakran halljuk szülőktől a „Nem megyek el többet”! kijelentést. Gondoljunk arra, hogy közlésünk formája, stílusa hosszú időre befolyásolhatja a család egész hangulatát. Intim részletek, egyéni gondot okozó nehézségek megtárgyalására pedig a kedvező időpont és alkalom a fogadóóra és a családlátogatás.

A szülői értekezletek a nevelés ügyének fórumai, az őszinte, tartalmas és kölcsönös tájékoztatás szinterei kell, hogy legyenek. A szülők szeretik, ha beavatják őket az iskola, a nevelés gondjaiba, ha bevonjuk őket az eseményekben gazdag iskolai életbe, ily módon a közösséghez tartozónak érzik magukat, a követelményekben, az értékelésekben így lesz összhang.

Felvetődik a kérdés, ki tartsa a szülői értekezletet? Tarthatja az igazgató, osztályfőnök, meghívott előadó (jogász, orvos, pszichológus, pedagógus, de mindenkor az adott téma szakértője). A pedagógiai program megvalósításához szükséges a *jó előadó*, – aki időben megkapva a témát fel tud készülni az előadás megtartására – és a *jó szervezés*. Az iskolai szülői értekeztet előkészítője az SZM választmánya, az osztály szülői értekeztet előkészítője az SZM vezetősége.

Az általunk összeállított pedagógiai program a nevelési terv alapján, az osztályfőnöki órákhoz kapcsolódva készült, és 2-2 szülői értekeztet anyagát tartalmazza. Arra nincs mód, hogy egy-egy előadást részletesen kifejtssünk, inkább arra szorítkozunk, hogy felvetjük azokat a gondolatokat, amelyekről az adott téma kapcsán érdemes beszélni. (A helyi lehetőségekről, szokásokról azonban sohasem feledkezzünk meg.)

I. osztály

1. Óvodásból első osztályos lesz

- Az iskolaérett gyermek teljesítménye és magatartása
- Az iskola életrendje, szokások, szabályok
- Hogyan segítse a szülői ház az iskola munkáját:
  - a tanuló napi időbeosztása, pihenése
  - gyermekük otthoni tanulásának segítése, ellenőrzése
  - átmenet biztosítása a játékos tevékenységtől a rendszeres foglalkozásokig
  - szabadidő megszervezése.

2. Játékból sobasem elég!

- A játék fejlődése, a játékcselkvés ismertető jegyei:
  - a játék örömet okoz
  - a játék a tanulás szolgálatában áll
  - a játéknak nincs zárócselkvés jellege
  - a játék pszichikus szükséglet!
- A játék személyiségformáló hatásáról
- Milyen játékot vásároljunk? Olcsó vagy drága legyen? Nem járható út, ha a gyerek életszínvonalát növeljük a család életszínvonalának csökkenése által!
- Milyen játékot játszhatnak a gyerekek (szobai, szabadtéri, évszakonkénti, koronkénti stb.)
- A felnőtt szerepe.

II. osztály

1. Jutalmazás és büntetés

- Ki miért és hogyan büntet?
- Szeretet megvonásán alapuló büntetés
- Fizikai fájdalomra építő büntetés
  - Verés és következménye a szülő „tehetetlensége”
  - Munkával ne büntessünk! A büntetés időzítése. A büntetés megelőzése, tiltás.
  - Szabályok: következetesség, összhang, ne megtorló jellegű legyen, ne haragból büntessünk, hallgassuk meg az okokat is.
  - Büntetéssel nem lesz nagyobb a tekintélyünk.
  - A dicséret, jutalmazás fontossága, ösztönző hatása. Mit jutalmazunk? Ügyes viselkedést (pedagógus dicséretét, jó feleletet), erkölcsi magatartást, amit a szülő elvár gyermekétől (ezt tanulni kell)
  - Az ajándékozás más, mint a jutalom
  - Kettősségről – ellentmondásról: a szülői modell – a gyermek átveszi a szülők viselkedését (identifikáció).
- A kötelesség teljesítését ne jutalmazzuk!

2. Hogyan történik a másodikos tanulók értékelése

A helyi értékelési rend ismertetése.

III. osztály

1. Szellemi fejlődés és szociális fejlődés a korai iskoláskorban

- Szellemi fejlődés:
  - észlelő magatartás
  - emlékezetbeli teljesítmények
  - menyiség- és számfelfogás
  - fogalomalkotás és gondolkodás
- Szociális fejlődés:
  - A gyermek viszonya társaihoz, közösségéhez, tanítójához
  - A jó pajtási viszonyt elősegítő tulajdonságok,
  - A jó pajtási viszonyt gátló tulajdonságok.
  - A gyermek érzelmi és akarati élete.
  - Szokásokról, tudatosságról.

Mert nem vagytok már gyermekek
Helga
Kamaszok

2. *Miért jelent nebeztséget az ötödik osztályba lépés?*

- heti óraszám emelkedik
- új tanárok
- új tantárgyak } más-más követelmény
- szaporodnak az írásbeli feladatok
- kifejezőképességük hiányos, problémát jelent az összefüggő szövegek megtanulása, elmondása, (gyakorolni kell!)
- munkafegyelmüket növelni kell, nem elég az egyszeri elolvasás, a *rendszeresség* fontosságáról.

Beszéljünk külön-külön az egyes tantárgyakkal kapcsolatos problémákról és a segítés módjáról.

Az ötödikes gyerekek értékelése félévkor, év végén.

Feladat az iskolával való szoros kapcsolattartás.

VI. *osztály*

1. *Problematicus esetek a nevelésben, nevelési nebeztségek*

A prepubertás, tipikus magatartásmódok. Nevelési neheztségek.

Érzelmi élet és cselekvés.

A prepubertás és a család

Szülői hibák: túlzott szigor

agyonkényeztetés

passzív nevelés (laissez faire)

hangulati elemek érvényesülése

Önállósodás kezdete, önállóság iránti szükséglet.

Gyermeki hibák:

- feladatokat nem teljesítik, csak magyarázzák
- elengedik a fülük mellett a szülők megbízásait
- látszatengedelmesség (alattomoság, színlelés, hanyagsággal párosul)
- saját felfogásuk, véleményük van mindenről, amely sokszor csak negatív
- kritikusan szemlélik szüleiket, a túlzott szigort nem kedvelik
- testvéreikkel romlik a kapcsolatuk.

Iskolához, tanáraikhoz való viszonyuk.

Kettős nevelés – iskolai, családi. Kinek higgyek? c. film bemutatása. Problematicus személyiség típusok és pedagógiai megközelítésük. Esettanulmányok, nevelési szituációk ismertetése.

2. *Munkára nevelés a családban* (Előzetes felmérés alapján)

Formáljuk a tanuló személyiségét, erkölcsi arculatát.

A játék és munka aránya. Napirend.

Mikor kezdjük a munkára nevelést? Munkafegyelem. Munkamegosztás a családban: életkornak, nemnek megfelelő, rendszeres, önálló legyen. A jól végzett munka jutalma. Dicséret, jutalom.

Közösségi munka sikeréért végzett munkáról.

Ne végezze a munkát büntetésből. Ne vegyük „semmibe”. az elvégzett munkát.

Ne csak alkalmoszerű legyen, és ne tanulás közben végeztessük.

Anya, apa egyformán követeljen. Ne pénzért! (Követelődzés!)

Türelmetlenség a lassabban végzett munkával szemben. Nyári szünetben végzett munka. A keresett pénzt a gyermek használhassa fel, de tanítsuk meg a pénz beosztására, megbecsülésére.

VII. osztály

1. Pályairányítás – pályaválasztás

Iskolán belüli lehetőségekről:

- szaktárgyi ismeretek
- szakköri tevékenység, önálló feladatok végzetése
- tanulókiértékelések fizika, kémia, technika órán
- próbakövetelmények teljesítése
- szülők, KISZ-tagok, pártoló tagok meghívása osztályfőnöki órára, hogy ott beszéljenek szakmájukról, hivatásukról.

Iskolán kívüli lehetőségekről:

- üzemlátogatás szervezése
- természetjárás, kirándulás.

Pályaalkalmasság szempontjainak ismertetése:

- fizikai állapotról
- pszichés követelmények
- érzelmi motiváltság
- akarati követelmények.

A tanulók megismerésében a szülők segíthetnek a pedagógusoknak:

- egészségi állapotáról,
- fáradékonyságáról,
- érdeklődési köréről,
- gyakorlati intelligenciájáról felvilágosítást adhatnak.

Problémák: kényelmes munkakör felé orientálnak a szülők, pénzkereseti lehetőséget részesítik előnyben
divatszalmák

A társadalom igényéről ne feledkezzünk el az egyéni igények mellett!

Filmvetítés – szakmaismertetés céljából.

2. Család és iskola a családi életre nevelésért

A szocialista jellegű család, a helyes és pozitív nevelőhatásokat biztosító családstruktúra jellemzői. A nemzeti nevelés mint a családi életre nevelés szerves része.

VIII. osztály

1. A serdülők társas kapcsolatairól, a közösségbe való beilleszkedés problémáiról (Szociometriai felmérés előzze meg)

A serdülők érdeklődési köre:

- személyek iránti érdeklődés
- szexuális érdeklődés
- irodalmi érdeklődés
- tantárgyakhoz való viszony.

A serdülő magatartása saját magával és társával szemben (keresi egyéniségét).

Tipikus magatartás az osztály keretein belül, a serdülők egymás közt. Konfliktusos mozzanatok az egyén és közösség viszonyában (koedukáció, hetvenkedés, nagyzolás, túlzás, pletykálgodás, követelőző magatartás).

A közösségi gyermek jellemzői. Közösségi érzés és magatartás.

Barátságáról. A gyermekeknek „társaságra” van szükségük. Szülők viszonya a baráti társasághoz: megfigyelik gyermeküket, velük szórakoznak, sétálnak, kirándulnak.

A társakról alkotott vélemény és az önismeret, önértékelés.

2. *Még nyolcadikos a gyerekem!*

(Félévi értékelés után)

Gyakori probléma, hogy a 8. osztályosokkal nem bírnak a nevelők, már fél-lábbal kint vannak az iskolából.

Felhívni a szülők figyelmét, hogy a tudásra később is szükség van, erre építe-nek a továbbtanulás során.

Ne engedjék meg a lazaságot.

Kirívó magatartási problémák bemutatása, nevelőkkel való tiszteletlen viselkedés eseteiről érdemes tájékoztatni a szülőket.

Vállalt funkciókat nem látják el, a követelményeket nem teljesítik.

Mozgalmi munkát nem végeznek.

Sok az indokolatlan mulasztás.

Közös erővel mit lehet tenni, mit vár az iskola a szülőktől.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I. Okt. Min. 1978.

Cseb-Szombatby László szerk.: A családi élet mai problémái. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

Gál Erzsébet-Majzik Lászlóné dr.: Korszerű nevelési módszerek az iskolában. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség, Budapest, 1982.

Gál Erzsébet-Ortutay Zsuzsa: Családi életre nevelés a szülői házban és az iskolában. Kossuth Kiadó, Budapest, 1976.

G. Claus-H. Hiebsch: Gyermekpszichológia, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.

Havas Ottóné szerk.: Pályaválasztási felelősök kézikönyve.

Kósáné-Járó-Kalmár: Fejlődéslelektani vizsgálatok, Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

Majzik Lászlóné szerk.: Szülők kislexikona, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1974.

Mérei F.-F. Várkonyi Zsuzsa: Felnöttek között, RTV-Minerva, Bp., 1980.

Millar, S.: Játékpszichológia. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1973.

Nagy Sándor szerk.: Pedagógiai Lexikon IV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.

Ranschburg Jenő-Popper Péter: Személyiségünk titkai, Minerva, 1978.

Ranschburg Jenő: Szülők lesznek, A családi nevelés pszichológiája az iskolás korig. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1979.

Szilágyi Vilmos: Nemi nevelés a családban. Medicina, Budapest, 1976.

Udvardi Ferencné: A szülői értekezletek anyaga az ált. iskola I-VIII. osztályában. Pályamunka, Szeged, 1974.

Vikár György: Serdülőkör: Fejlődés vagy válság? Baj van a gyermekemmel, Szerk.: F. Várkonyi Zsuzsa, Gondolat Kiadó, Bp., 1977. 62. p.

Környezet- és természetvédelmi attitűd-vizsgálat az általános iskolában

Az új óvodai, általános iskolai, valamint a középiskolai tanterv lehetővé teszi, hogy a környezeti nevelés eredményeként az ökológiai ismeretanyag, a környezet és természetvédelmi szokások köre egyre bővüljön. Az ismeretek mennyisége, a szokások kialakulása és megszilárdulása a tanulók életkorának előrehaladásával viselkedési formákká manifesztálódhat, és ezzel egyidejűleg megjelenhet a belátáson, a meggyőződésen alapuló cselekvés.

Az általános iskola befejezésére el kell érni, hogy a tanulóban kialakuljon az *ökonometrikus látásmód*, a helyes környezeti attitűd, amelyet a pozitív érzelmi beállítottság és az *ökológiai ismereteken* alapuló aktív cselekvőkészség jellemez.

A környezeti nevelésben *elsődlegesen fontos a tanulók attitűdjének megismerése*, a különböző motívumok és aktivitási szintek feltárása, a környezethez fűződő érzelmi viszonyok megismerése. Csak ennek ismeretében tervezhetjük meg helyesen a fejlesztés módszerét, módját és irányát.

A fogalmak tisztázása

A megismerő tevékenységen és a cselekvésen belül tartalmi szempontból meg kell különböztetni a tevékenységformák rendkívül gazdag változatait aszerint, hogy az egyes tevékenységek mire irányulnak. A környezetnek rendkívül nagy szerepe van az irányulások létrejöttében, de nem határozzák meg kizárólagosan a cselekvés irányát. Ebben jelentős szerepe van a környezeti lehetőségek mellett a személyiség tulajdonságainak. Ez utóbbiak realizálódnak az ún. beállítódásban, az attitűdben. A beállítódásnak két egymástól lényegesen eltérő jelentése van. Az egyik értelmezésben a beállítódást a *tevékenységek objektív adatai határozzák meg elsősorban* (7). A másik értelmezés szerint a személyiség irányulását döntően a *pszichikai tulajdonságok határozzák meg*, és a tárgyi tényezők csak másodlagos szerepet töltenek be. Kissé bonyolultabban, de ugyanezt fejezi ki ALLPORT is. Szerinte, „... az attitűd tapasztalat révén szerveződött észbeli és idegi készenléti állapot, amely irányító vagy dinamikus hatást gyakorol az egyén reagálására mindazon tárgyak és helyzetek irányában, amelyekre az attitűd vonatkozik” (1).

ALLPORT definíciója szerint az attitűdnek legalább hat aspektusa van: (1) mentális és idegi állapot (2) válaszolási készség, (3) szervezethez, (4) tapasztalatlan keresztül alakul ki, (5) viszonylagosan állandó a visszahatás, (6) irányító és dinamikus hatást gyakorol a viselkedésre (7).

A modern amerikai iskola az attitűd hármas természetét hangsúlyozza. POPPER P. (11) véleménye szerint:

- a) megismerési (kognitív) tevékenység;
- b) érzelmi (affektív) oldal;
- c) reakció (konatív) készség.

Az általuk használt mérési skálák (a három oldal hangsúlyozása ellenére is) elsősorban a kognitív oldalt vizsgálják. Az általunk használt teszt (ZIPKO-KACSUR-PAPP-féle teszt) a három oldalt együtt próbálja mérni, figyelembe véve MARTIN

FISCHBEIN (3) azon megállapítását, hogy az ember viselkedésének kialakításához nem elég a pozitív értelmi és érzelmi beállítódásokat kialakítani, megfelelő követelményrendszerekkel a kívánatos viselkedést külön-külön ki kell dolgozni.

A környezet- és a természetvédelemmel kapcsolatos attitűdök megértését nagyban elősegíti DANIEL KATZ (6) munkássága. Szerinte az attitűdöknek négy jelentős funkciója van.

- a) Kiegészítési (behaviour) funkció (A meghatározott viselkedéshez jutalom vagy büntetés elkerülése fűződik).
- b) Én-védő funkció (Fő jelentősége a szorongás ill. a félelem csökkentésében van. Megfigyelhető, hogy az emberek nagy csoportja bizonyos állatfajok esetében negatív attitűdöket tanúsít (pl. a „pfúj”-komplexum érvényesülése). ZIPKO (14) megfigyelte, hogy ezek az „előítéletek” nemzedékeken keresztül szinte „öröklődnek” egyes családokban. DANIEL KATZ hangsúlyozza, hogy az én-védő funkcióval rendelkező attitűdök ellenállóak és stabilak.
- c) Értékkifejező funkció (Igen értékes, az attitűdök egyebek között kifejezik a személyiség pozitív értékrendszerét. Nagy szerepe van a funkció kialakulásában a közösség hatásának, támogatásának).
- d) Tudásfunkció. A helyes ökológiai szemlélet kialakításában döntőnek és meghatározónak tartom ezt a funkciót. Figyelembe kell venni azonban DANIEL KATZ azon megállapítását, hogy sok esetben az ember nem a valódi tudást, hanem a jelenségek megértését igényli. Ezért is kell egyebek között a rendszerszemléletű ökológiai ismeretanyag biztosítására törekedni, mert ennek a segítségével lehet csak a felnövekvő nemzedéknek eligazodni az „ezerarcú” természet bonyolult törvényei között.

A környezet és a természetvédelemmel kapcsolatos attitűdök kialakulásának és változásának megértéséhez közelebb visz POPPER PÉTER (11) tanulmánya. Aból az általános következtetésből kell kiindulni, hogy minden attitűd kialakulásában fontos szerepet tölt be az embernek az a törekvése, hogy igyekszik biztosítani gondolkodásának konzisztenciáját. (Következetesség, ellentmondásmentesség stb.). Ezért a személyiségben az attitűdök nem elszigetelten, hanem egységes összefüggő rendszerben alakulnak ki. Ha a kognitív tényezők, az affektív összetevők és a reakciókészség összhangban vannak egymással, akkor az attitűd stabil állapotban van. Az attitűdváltozás folyamata mindig valamilyen tényező megváltozásával kezdődik. Az instabillá vált szerkezet magával hozza a többi oldal változását is. (Pl. a tanuló új ismeretekhez jut, egy fajt illetően, amellyel szemben kialakult attitűdje van.) Megfigyeltem, hogy a tanulók egy része képes tartósan ellenállni a számára „inkonzisztens” ismereteknek oly módon, hogy vagy nem fogadja el, vagy megkérdőjelezi az ismeretforrás kompetenciáját. Kiemelten fontos a helyes attitűdök kialakításánál az emocionális hatás kiváltása. Ebben az esetben kisebb ellenállást tapasztaltam az attitűdváltozás során.

ROSENBERG (12) külön is felhívja a figyelmet arra, hogy az attitűdváltás folyamatában vigyázni kell arra, hogy a külső hatásnak (pedagógiai hatás) nem szabad túlságosan erősnek és nyílnak lenni, mert elnyomja az egyénben (tanulóban) azt a szubjektív érzést, hogy ti. lényegében ő változtatta meg az „előítélet”, ill. a cselekvés irányát.

Állandóan a vonzások és a taszítások hatása alatt élünk: a környezetünk egyes elemeit szeretjük, másikat pedig gyűlöljük. Számtalan olyan tárgy, növény- vagy állatfaj van, amely iránt közömbösek vagyunk (2). Az attitűdöknek *motivációs*

összetevői is vannak tehát, amelyek a tárgy (faj) védelmére, elutasítására (pusztítás), vagy közömbösségre indítanak. Valamely tárggyal, állat-, illetve növényfajjal kapcsolatos attitűdöt meghatároz ennek szerepe, funkciója a személy céljainak rendszerében. Megváltoztatása is a motiváción keresztül lehetséges (9).

A *motivum* (pszichológiai értelmezése szerint) „belső tényező”, amely a szervezet adott állapotának, valamint a környezeti feltételeknek megfelelő viselkedést kiválasztja, kiváltja és energizálja.

Hilgard felosztása szerint megkülönböztetjük: a túlélési motivumokat, (pl. éhség, szomjúság kielégítése), a szociális motivumokat, (pl. dominancia, támaszkérés, alávetettség, agresszió) és az érintegráló motivumokat (pl. önkifejtés, önmegvalósítás, teljesítményrendszer stb.) (10).

Témánk érdeklődési körébe a „szociális természetű magasrendű erkölcsi-társadalmi motivumok tartoznak”, amelyek a nevelés folyamatában épülnek be a személyekbe: azaz szubjektívalódnak. A motivumok a személyiségben hierarchikus rendszert alkotnak. A nevelési folyamatban végső soron arra törekszünk, hogy ebben az alá-fölrendeltségi szisztémában a társadalmi értelemben értékes motivumokat erősítsük meg, tegyük funkcióképesé. A személyiségvonás nem más, mint megerősített, generalizált motivum. A személyiségvonás határozza meg tulajdonképpen az egyén társadalmi aktivitását, szociális arculatát.

A személyiségvonás (RUBINSTEIN (13) meghatározása szerint: az ember azon lényeges tulajdonságai, amelyekből meghatározott logikával és belső következetességgel származik viselkedésének, tetteinek egy vonala, amely kizár egy másik, azzal összeegyeztethetetlen, ellentétes viselkedési irányt”.

A személyiség „szilárd” vonásai az ifjúkorban alakulnak ki, amely viszonylagos, mert a felnőtt korban is bizonyos változásokon mehet keresztül, tehát nem tekinthető változatlanak.

A személyiségnevelés tulajdonképpen olyan pedagógiai szituációk rendszerét jelenti, melyben módja van a tanulóknak az értékesnek ítélt cselekvést megismerni és gyakorolni.

A személyiségnevelés legszorosabban az akarati neveléssel van kapcsolatban, olyannyira, hogy akarati nevelés nélkül személyiség nevelésről nem is beszélhetünk. Az akarati nevelésnek viszont az a célja, hogy célszerű és céltudatos döntésekre, valamint cselekvésre mozgósítson.

A környezetvédelmi tevékenység (cselekvés) megindulásáig, a motivumok megjelenésétől nagyjából három fő állomást lehet megkülönböztetni, KARDOS L. (5) munkája nyomán.

- a) A motivumból kiinduló késztetés először a gondolkodás folyamatait mozgósítja, amelyek megjelenítik annak a szituációnak a képét vagy gondolatát, amelyben a motivum kielégítést nyerhet.
Ezt a képzeletbeli képet vagy gondolatot nevezzük célképzetnek, ill. céltudatnak. A cél képzelete vagy gondolata megszabja a cselekvés további előkészítését és az ahhoz vezető utat.
- b) A céltudathoz közvetlenül csatlakozhat annak a cselekvésnek a gondolata, amellyel a célhelyzetet elérjük.
- c) A célmegvalósító cselekvés gondolatát követheti a tényleges cselekvés.

A motivum megjelenésétől a cselekvésig vezető három állomásnak megfelelően a történésnek is három fő szakaszát lehet elhatárolni:

- a) az első: a motivum megjelenésétől a céltudat kialakulásáig,

- b) a második: a céltudat kialakulásától a célravezető és végrehajtó cselekvés elgondolásáig,
 c) a harmadik: a cselekvés gondolatától a tényleges cselekvés megindulásáig tart.

Az attitűdök különböző feltételes reflexek beépülésével alakulnak ki.

Az egyéni fejlődés során tulajdonképpen minden emberben kiépül a dinamikus sztereotípiá rendszerre és vele együtt a cselekvésegységek bizonyos alapállománya. Ezekre épülnek rá (főleg a tanulás eredményeként) a magasabb fokú cselekvésegységek: a készségek és a képességek kialakítása, melyek hosszabb pedagógiai folyamat eredményei. Az „alkalmazóképes tudás” elsajátítása nem más, mint a tájékozottság, a jártasság és a készségszerzés dialektikus rendszerének folyamata.

Az automatizálódás fiziológiai alapja az, hogy a tevékenységek szabályozása az idegrendszer magasabb középpontjából az alsóbbakra tevődik át.

Az alkalmazott attitűd-teszt struktúrája:

A tanulók természetvédelmi attitűdjét ZIPKO (14, 15) tanulmányához készített teszt átalakításával és kiegészítésével vizsgáltam.

Az alkalmazott tesztrendszer nyitott, mert lehetővé teszi az eltérő vélemény vagy szituáció rögzítését. A teszt sor fogalomkörei a következők:

- A környezethez fűződő legfontosabb beállítódások, aktivitási szintek, motívumok;
- az ún. „pfúj-komplexum”;
- az állat és a növényvilághoz fűződő emóciók;
- a környezetet érintő intézkedésekre kiváltott tanulói reakciók;
- a környezet esztétikumának hatása a tanulókra.

A környezet- és természetvédelmi attitűdöt mérő teszt

(S. ZIPKO-KACSUR I.-PAPP J.-féle teszt)

Iskola ..... fiú .....
 Osztály ..... lány .....

Utasítás!

Kedves Pajtás!

A fejléc kitöltése után olvasd el figyelmesen a kérdéseket! Annak a válasznak a számát karikázd be, amelyikkel a véleményed megegyezik. Ha az eltérő, akkor a „vagy” szó utáni pontozott vonal fölé írd le! Minden esetben csak egy válasz szerepelhet. Őszinte véleményed előre is köszönjük. Pontos, jó munkát kérünk!

1. Véleményem a természetről a következő:

1. barátom és megvédem, 2. sokszor az ember ellensége, 3. nincs különösebb érzésem a természettel kapcsolatban, 4. közömbös számomra, 5. nem szeretem a természetet, 6. vagy .....

2. Üttörő feladatnak tartod-e a környezet- és a természetvédelmet?

1. igen, 2. csak részben, 3. nem, 4. vagy .....

3. Rendszeresen véded-e a természetet?

1. igen, 2. csak alkalmszerűen, 3. nem, 4. vagy .....

4. Mi készítet a környezet- és a természetvédelemre?

1. az emberiség jövője, 2. a szocialista társadalom jövője, 3. hazánk jövője, 4. lakóhelyünk érdeke, 5. a természet szeretete, 6. társaim ösztönzése, 7. nevelőim akarata, 8. saját érdekem, 9. nem készítet semmi, 10. vagy .....

5. A környezetvédelmi munkában te
 1. példamutatón tevékenykedsz? 2. társaid is serkented? 3. csak alkalmanként véded?
 4. csak ha rád szólnak? 5. nem érdekel a környezet és a természetvédelem? 6. vagy?
 .....
6. Vannak olyan gyerekek, akik rongálják a környezetüket. Mit teszel Te ilyen helyzetben?
 1. próbálsz meggyőzni? 2. csak figyelmezteted? 3. szólsz a felnőtteknek? 4. ráhagyod? 5.
 vagy? .....
7. Ha hirtelen siklót látnál magad előtt, mit tennél?
 1. meglepődnél? 2. kiáltanál? 3. elszaladnál? 4. rosszul lennél? 5. érdekesnek találnád?
 6. örülnél neki? 7. agyonütnéd? 8. közömbösen hagyna? 9. vagy? .....
8. A ragadozó emlősök:
 1. lenyűgöznek? 2. félelmet keltenek? 3. általában nem bántanak, ha békén hagyják őket?
 4. veszélyesek, és el kellene pusztítani? 5. fontosak az élővilág számára? 6. vagy? .....
9. A kis emlősök:
 1. kedvesek és helyesek? 2. szagosak? 3. a házban gondot okoznak? 4. mulatságosak a
 puha bundájuk miatt? 5. vagy? .....
10. Kedvenc állataid?
 1. prémesek? 2. nagyok és erősek? 3. rovarok? 4. hosszúak és soványak? 5. piszkosak és
 síkosak? 6. tollasak? 7. nem szereted az állatokat? 8. nem érzel irántuk semmit? 9. vagy?
 .....
11. Ha mulatságból utánoznod kellene egy állatot, melyiket utánoznád?
 1. kígyó, 2. majom, 3. oroszlán, 4. egér, 5. kutya, 6. bagoly, 7. nyúl, 8. béka, 9. egyiket
 sem, 10. vagy? .....
12. Ha látnál egy úton fekvő házimacskát, amely megsérült, de még életben van, mit tennél?
 1. segítséget hívnál? 2. segítséget nyújtanál? 3. tovább mennél és nem tennél semmit? 4.
 eltávolítanád a házimacskát, és továbbmennél? 5. megváltanád a szenvedéstől azáltal, hogy
 agyonütöd? 6. vagy? .....
13. Ugyanaz a helyzet, mint a 12. kérdésnél, csak most egy siklóról van szó.
 Írd le a számát!
14. Ugyanaz a helyzet, mint a 12. kérdésnél, csak most egy gólyáról van szó.
 Írd le a számát!
15. Ha a parkban sétálva találnál egy földből kihúzott frissen ültetett csemetét, hogyan rea-
 gálnál?
 1. elültetnéd a csemetét? 2. szólnál a kertésznek? 3. tovább mennél, és nem tennél sem-
 mit? 4. jobban szeretnéd, ha más cselekedne? 5. nem érdekelné? 6. vagy? .....
16. Ha egy fenyőerdőre nézek, az alábbi látom magam előtt:
 1. bútorok és hétvégi házak céljára fával megrakott teherautókat, 2. fészkelő helyeket a
 madarak számára, 3. munkalehetőséget a famunkásoknak, 4. egy újabb helyet, ahol épít-
 kezni lehetne, 5. vagy? .....
17. Éppen nyaralsz valahol. Ha választanod kellene egy erdei kirándulás és a fürdőzés között,
 melyiket választanád?
 1. mindenképp a fürdözést, mert nem szeretem a kirándulást, 2. hangulatotól függne, 3.
 szeretem a természetet, de gyalogolni nem szeretek, 4. feltétlen a kirándulást választanám,
 mert szeretem az erdő életközösségét minél jobban megismerni, 5. a kirándulást választanám,
 mert szeretek gyalogolni, 6. vagy? .....
18. Az olyan helyek, mint pl. a Hortobágy:
 1. kopár és piszkos, ezért beépítenéd? 2. mezőgazdasági művelésre használnád? 3. a vadon
 élők biztonságos helyei, ezért szükségesek? 4. a vadászoknak jó kiegészítést jelent? 5. szüksé-
 ges, mert sok ritka és értékes állat él itt? 6. vagy? .....

19. Mi a véleményed az üzemek nagyfokú levegőszennyezéséről?
 1. Az iparosodás természetes velejárója? 2. eddig még nem gondolkodtál rajta? 3. közömbös számodra? 4. elítéled, mert az emberre is káros? 5. elítéled, mert az élővilágot károsítja? 6. vagy? .....
20. A nagyfokú vízszennyezés miatt a Sajó folyó majdnem holt vízzé vált!
 Mi erről a véleményed?
 1. szigorúan megbüntetnéd a vízszennyezőket? 2. mindent megtennél azért, hogy megakadályozd a vízszennyezést? 3. nem érdekel az élőlények pusztulása? 4. addig nem zavar a vízszennyezés, amíg a fürdést nem veszélyezteti? 5. sürgősen intézkednél, mert a vízszennyezés nemcsak a halakat, hanem az embert is veszélyezteti? 6. vagy .....
21. Ha valaki réti sast lőne a Hortobágyon, vagy valamilyen védett madarat a környezetemben, a következőket cselekedném:
 1. nem érdekelne, 2. megharagudnék, és feljelentő levelet írnék, 3. elszomorodnék, de nem annyira, hogy levelet írjak, 4. tenni kívánnék valamit, 5. jobban szeretném, ha valaki más cselkedne, 6. vagy .....
22. A vadászat:
 1. az emberek pihentető szórakozásának egyik módja, 2. néha szükség van rá az állatok számának szabályozásában, 3. jó, mert szembesíti az embert a természettel, 4. jó, mert kielégíti az ember ősi vadászösztönét, 5. vagy .....
23. Ha mint szavazónak döntenem kellene, hogyan szavazzak a közösségemben egy környezeti problémáról, amely engem személyesen nem, de országot érinti, a következőket tenném:
 1. igyekeznék mindent megtudni az adott problémáról, 2. előzetes gondolkodás nélkül „igen” vagy „nem”-et mondanék, 3. „nem”-mel szavaznék, ha anyagi kihatása is lenne, 4. „igen”-nel szavaznék függetlenül attól, hogy mennyi pénzbe kerülne, 5. vagy .....
24. Mít tettél már a környezetedért? Írd le röviden!
 a) A természetes környezetben:
 .....
 .....
 .....
 b) Mesterséges környezetben:
 .....
 .....
 .....
25. A madarak:
 1. gyönyörű látványt nyújtanak repülés közben, 2. az énekesek hangja üdítően hat, 3. piszkosak, 4. nincsenek rám semmiféle hatással, 5. semmire nem valók, 6. le kellene őket lőni, 7. vagy .....

IRODALOM

- [1] ALLPORT G. W. Attitudes In: Mc. Murchison (Ed) A Hand book of Social Psychology Worcester, Mass: Clark University Press 1935. pp. 798–844.
 [2] CSEPELI GY.: A szociálpszichológia vázlatja. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1979. p. 174.
 [3] FISCHBEIN M.: Attitude Theory and Measurement. John Wiley and Sons, New York 1967. pp. 477–492.
 [4] HALÁSZ L.–HUNYADI GY.–MARTON L. M.: Az attitűd pszichológia kutatásának kérdései. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. pp. 47–48.
 [5] KARDOS L.: Általános pszichológia alapjai I–II. Budapest, 1967.
 [6] KATZ, D.: The Functional Approach to the Study of Attitudes. In. Attitude Theory and Measurement (Ed. Fischbein M) New York 1967. pp. 457–469.
 [7] LÉNÁRD F.: Emberismeret a pedagógiai munkában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. p. 238.

- [8] MOLNÁR I.: (Szerkesztő) A beállítódás pszichológiája, Budapest, 1971.
- [9] NAGY S.: (Főszerkesztő) Pedagógiai Lexikon I. Akadémiai Kiadó, 1978. pp. 101.
- [10] NAGY S.: (Főszerkesztő) Pedagógiai Lexikon III. Akadémiai Kiadó, 1978. pp. 172.
- [11] POPPER P.: A magatartás pszichológiai szabályozása. A biológiai Szabályozás (szerk. Dr. Csaba György) Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1978. pp. 305–336.
- [12] ROSENBERG, M. I.: A structural Theory of Attitude Dynamics. Publ. Opin Quart 1960. p. 24.
- [13] RUBINSTEIN, SZ. L.: Az általános pszichológia alapjai I–II. Budapest, 1967.
- [14] ZIPKO I. S.: Gauging Student Attitudes Toward Wildlife Populations: A Technique for Teachers. The American Biology Teacher. 1978. 39. pp. 207–210.
- [15] ZIPKO I. S.: A Model for the Study of Population Dynamics. The American Biology Teacher, 1979. 41. pp. 282–299.

DR. GÁCSEK JÓZSEF
Szeged

Néhány gondolat a fegyelemre nevelésről

Napjaink társadalmi életében, a családban és az iskolában sokszor kerül szóba a rend és fegyelem. Vajon mi lehet az oka annak, hogy ilyen erőteljesen jelentkezik e probléma? Ténylegesen baj van a renddel, fegyellemmel?

Úgy gondolom, hogy csak akkor adhatunk egyértelmű választ a kérdésre, ha széleskörűen tanulmányozzuk mindazokat a körülményeket, amelyek alapján megállapítható, hogy renddel vagy rendetlenséggel, fegyellemmel vagy fegyelmetlenséggel állunk-e szemben. Az a tapasztalatom, hogy mind a családban, mind az iskolában gyakran elhamarkodottan állapítják meg szülők és pedagógusok, hogy a gyermek rendetlen, fegyelmetlen. Nem mérlegelik a körülményeket, a kiváltó okokat. Így a szülői, pedagógusi magatartás inkább ítélkező, mint nevelő, ezért nem segítheti elő a gyermeki tudatos fegyelmezettséget.

Mit tehetünk az általános iskolások fegyelemre nevelése érdekében?

– A legfontosabb talán az, hogy nagy *türelemmel*, szeretettel közeledjünk minden gyerekekhez.

A ma pedagógusának felemelkedettségre, nagyobb tűrőképességre van szüksége. Mélyebben kell ismernie a nevelésre rábízott gyermekeket, és *egyénilig* kell törődnie velük.

– A fegyelem és a rend biztosítja a társadalmi, az iskolai együttélés és együttműködés zavartalanságát.

A Rendtartás és az általános iskolák sajátosságaitól függő házirend meghatározott érték- és követelményrendszert, a fegyelmett magatartás szabályait, *normáit* tartalmazza. A fegyelemre nevelés folyamatának eredménye a *fegyelmeztség*. A tanulói fegyelmeztség kialakításának pedig előfeltétele, hogy már legyen megfelelő minta, amely fegyelmett, követésre alkalmas, gyakorlatban megvalósítható magatartásra készít. Ki lehet a rend és a fegyelem példaképe? A családban a szülők, az iskolában elsősorban a pedagógusok. Mivel az iskola szoros kapcsolatban van az étellel, a nevelés folyamatából nem zárható ki a társadalmi környezet fegyelemre, esetleg a fegyelmetlenségre nevelő hatása, olyan felnőtt

magatartásmódok formájában, amelyek követésére vagy elutasítására fel kell készíteni tanítványainkat.

- Az új Rendtartás életbelépésével bizonyosan minden iskola elkészítette az új házirendjét. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a házirendben a tanulók, a szülők, az úttörőcsapat-vezetőség véleménye is szerepeljen. Jó gyakorlat az, ha a házirendet ünnepélyes keretek között hirdetik ki az iskolában, mint az iskolai hagyomány alapvető formáját és követelményét.
- Támasszunk határozott követelményeket a gyerekekkel szemben. Ezek feltétlenül legyenek elérhetőek, megvalósíthatóak. Segítsük rendszeresen a gyermekeket, hogy a követelményeket elérhessék, és ellenőrizzük is őket. Adjunk biztatást a lemaradóknak, jelöljük meg a követelmény megvalósításának útját és módját. Nagyon lényeges, hogy a tantestület, az iskola egységes követelményrendszert alakítson ki, és ez a pedagógusok fegyelmezett magatartásában, önuralmában is jusson kifejezésre.
- A rend és a fegyelem szokásformáinak kialakításakor a követelményekkel összefüggő rendszeres felvilágosítás, a meggyőzés és a gyakorlás igen lényeges, alapvető módszerei a nevelésnek.
- A tanítási órák munkáltató jellege nagymértékben segítheti az óra alatti fegyelem megtartását. Ha sikerül minél több tanulót bevonni a munkába, akkor kevesebb lehetőség nyílik arra, hogy a tanulók fegyelmeztelenek legyenek. Ennek megvalósításához körültekintő, jól szervezett pedagógusi munka szükséges. A kiemelkedően dolgozó pedagógusok tapasztalatai alapján mondhatjuk, hogy a magas színvonalú szakmai, pszichológiai, pedagógiai műveltséggel tevékenykedők óráin ritkán fordul elő fegyelmeztelenség. A fegyelmezés módszere megtanulható, és megfelelő eszközökkel a rend és a fegyelem megvalósítható az iskolai közösségek különböző formáiban.
- A rendre, fegyelemre nevelést a családdal, az úttörőmozgalommal összefogva valósíthatjuk meg, hiszen a család nagyban hozzájárul(hat) a gyermekek neveléséhez. Tudatosítanunk kell a szülőkben a gyermekük iránti felelősséget, de egyben kérnünk is kell segítségüket, hogy az iskola és a család összehangoltan, eredményesen oldhassa meg nevelőmunkáját. Ehhez az elengedhetetlenül fontos munkához az iskolának kell a megfelelő stratégiát kidolgoznia. Az úttörőmozgalom gazdag tevékenységi rendszerével járulhat hozzá a gyermekek szocialista fegyelemre neveléséhez. A sajátos mozgalmi tevékenységek megtervezésével, széles körű megvalósításukkal az iskolai feladatok példamutató megoldásával a gyermekekben kialakulhat a belső és külső rend igénye: a fegyelmezettség. A szocialista fegyelemre nevelés alapvető fő eszköze a hasznos és értelmes tevékenységrendszer, amely a tanulók életkori sajátosságainak megfelel.
- A fegyelemre nevelés eszköztárából kiemeljük a felügyeletet, az ellenőrzést, az oktatást, a példát, a bírálatot, etikai beszélgetést, a szoktatást, a gyakoroltatást és mindezeknél az egyéni sajátosságok figyelembevételét.
- Vajon képesek-e tanulóink arra, hogy önállóan – külső utasítás nélkül – is helyesen, fegyelmezetten cselekedjenek? Meg kell adni a cselekvési választás lehetőségét, mert maga a választás, illetve fegyelmeztelenség esetén az értékelés átgondolásra készíti. Ezt a veszélyt vállalni kell, s még így is – ha adott a megfelelő pedagógusi példa és a helyes közösségi értékrend – sokkal kevésbé veszélyes, mint a külső szabályozás. Ellenkező esetben a külső szabályozás nehezen válik önszabályozássá. A minták, normák elfogadása nem fog menni pusztán a normák ismeretével, tiltakozások sokaságával. Az iskola felkészülés az életre, éppen ezért biztosítania kell a társadalmi elvárások gyakorolhatóságát is.

- *Rend, fegyelem, szabadság*: e fogalmak kölcsönös összefüggését kell szem előtt tartanunk mindennapos nevelőmunkánk során.

A közelmúltban mintegy húsz, általános iskolai, gyakorló pedagógus (igazgató, osztályfőnök, munkaközösségvezető) véleményét kérdeztük a fegyelemre neveléssel kapcsolatban. Tettük ezt azért, hogy a mai iskolai élet gyakorlatából is fel tudjunk villantani néhány mozzanatot. Nagyon értékes tapasztalatokra tettünk szert, amelyeket a tanárképzésben is fel fogunk használni.

A beérkezett vélemények közül – gondolatébresztőként – az alábbiakat emeljük ki:

Otthon:

Következetesen megtartott, a gyermek teljes napját jól átfogó napirend érvényesítése kívánatos.

Ünnepekre, szombatra és a tanítási szünnapokra külön napirend készüljön.

Iskolában:

Következetesen megtartott, a gyermek teljes iskolai életét jól átfogó házirend érvényesítése.

Az iskolai és otthoni napirend összehangoltan (egymást jól támogató módon) készüljön és érvényesüljön.

Az otthoni napirendben feltétlenül kapjon nap mint nap helyet az iskolában történekről szóló részletes beszámoltatás és az ezt követő értékelés.

Az iskolai nevelőmunkában viszont kapjon minél több helyet a gyermek otthoni életének megismerése, az arról történő gyakori és részletes beszámoltatás értékeléssel. Ebben az értékelésben elismerésben kell részesíteni minden jószándékkal és munkával elért teljesítményt. Ez vonatkozzék az otthoni napi értékelésekre is! (Elismerést ne csak a megszerzett ötösökért adjunk, hanem a jól megszolgált négyesekért, sőt hármasokért, közérdekű tevékenységben való önzetlen részvállalásért is!)

dr. Németh Kálmán
igazgató
JATE Ságvári Endre Gyakorló
Általános Iskola
Szeged

Rend – fegyelem a családban:

1. Alapvető, hogy a gyermeket körülvevő közösséget tudatosan szervezett rend jellemezze.
  - Ennek megnyilvánulási formája igen összetett, sokirányú.
  - Látható a gyermeket körülvevő környezetben; berendezés, használati tárgyak, eszközök, ruházat stb. rendje.
  - Megmutatkozik a gyermek mindennapi öltözékén, felszerelésén – annak hiánytalan meglétén.

az iskolában:

1. Összhangnak kell érvényesülnie az iskola és a család törekvései között ilyen vonatkozásban is.
  - A tanulónak pontosan meg kell ismernie az iskolai (élet) alapidokumentumokban lefektetett, a tanulókra vonatkozó követelményeket.
  - Meghatározó ilyen vonatkozásban az iskolaközösség által összeállított házirend, annak kialakítása, tartalma, tudatosítása.

Az iskola és a család vonatkozásában egyaránt döntő az eredményesség szempontjából, hogy milyen az ellenőrzés, értékelés. Kiemelt figyelmet kell fordítani az ok-sági viszony feltárására az értelmes rend és fegyelem kialakítása érdekében.

- Lényeges a szeretet megnyilvánulása a rendre és fegyelemre nevelésben is.
- Kellő tudatos foglalkozást igényel a család tagjaitól, elsősorban a szülők-től ilyen irányban is a nevelés.
- A tudatosan kialakított rend, a fe-gyelem tesz képessé a megfelelő ön-értékelésre, követelmánytámasztásra.
- Nélkülözhetetlen az egységes nevelői követelménytámasztás; a folyamatos és következetes ellenőrzés, értékelés. Nagy jelentősége van a megalapozott elismerésnek, ösztönzésnek, de a tar-talmas elmarasztalásnak, büntetésnek is. Mindig a határozottságnak kell érvényesülnie.
- Ki kell alakulnia a tanulóknak, hogy az eredményes munka és játék egy-részt megköveteli a határozott ren-det, fegyelmet.
- Jelentős szerepe van ilyen vonatkozásban is a szülők példájának.
- Az értelmes rendre és fegyelemre nevelés a fokozatosság érvényesítésével jut el arra a fokra, hogy a gyermek egyre inkább megérti, hogy mit szabad és mit nem, miért jobb, célszerűbb a rend, mint a rendetlenség.
- Legyenek a gyermeknek a családban rendszeres feladatai, amit el kell vé-geznie, amiért felel.
- A családnak kell gondoskodnia egy egységes életritmus, a gyermeknek megfelelő napi- és heti rend kialakít-ásáról. Itt is meghatározó az érde-keltség.
- Semmilyen foglalkozás nem kezdőd-het el addig, amíg nem megfelelő a rend, a fegyelem. A rendet és a fegyelmet állapotnak kell tekinteni. Olyan személyiséget kell alakítani, aki minden helyzetben rendre törek-szik és fegyelmezett.

Pálmai Miklós
igazgató
Hámán Kató Általános Iskola
Szeged

Az iskolában

az érdeklődés felkeltése, irányítása is fegyelmet eredményez.
Mások (a társak) figyelembevétele, tisztelete is fegyelemre nevel.
Fontos az akaratnevelés.
A hagyományok, szokások is nagy erőt jelentenek a cél érdekében.
Meghatározó a környezet rendje, esztétikája.

A családban

rendkívül fontos a szoktatás. Ez következetességet, pontosságot, egységességet kíván mindkét szülőtől. Ismerje a gyermek a család gondjait, bajait, örömét. Lehessen véleménye a család minden kérdéses helyzetében. Érzelmileg élje át a gyermek a család bánatait, kudarcait is, ne csak az örömben osztozzon.

Kovács Gáborné
tanár

1. sz. Általános Iskola
Gyomaendrőd

Iskolánkban a következő módszereket és eljárásokat próbáljuk a fegyelemre nevelés szolgálatába állítani:

- a) ügyelünk iskolánk környezetének esztétikai rendjére, tisztaságára
- b) tantermek rendje, esztétikuma is fegyelmet sugall tanulóinknak

- c) fontosnak tartjuk a szünetek és az órakezdés szokásait egységesíteni (pl.: szünet alatt hol tartózkodnak tanulóink, s hogyan viselkedhetnek)
Ebben segít az úttörő önkormányzat. (Pl.: az ügyeletes őrök tagjai az ügyeletes nevelő segítői s tanári jogokkal rendelkeznek). Vagy: becsengetéskor a tanulók osztályuk előtt sorakozva csendben várják a nevelőt, aki engedélyt ad az osztályba való bevonulásra
- d) szaktanárok órakezdéssel kapcsolatos egységes eljárásai. (Pl.: hetes jelentése, írásbeli feladatlapok elkészítésének ellenőrzése; felszerelések rendje az asztalon)
- e) folyamatos, rendszeres információszerzés a tanulók tanulmányi munkájáról,
- f) nevelők személyes példaadása tanár és diák, tanár és szülők kapcsolatában
- g) iskolai hagyományok ápolása.
- h) ifjú egészségőrök közvetett irányítású munkája
- i) osztályfőnöki munkában: reszortfelelősök állandó, folyamatos beszámolóit a végzett munkáról, ennek értékelése
- j) ugyanez a rajz-munkában is követelmény
- k) értékelés alapja: házirend, úttörőélet törvénye
- l) jutalmazás, büntetés formáinak alkalmazása csapaton, rajon, őrön belül

Nagyon fontosnak tartjuk a személyes példaadást, a rendszeres ellenőrzést, értékelést. Igen hatásosnak tartjuk, ha az értékelést az önkormányzati vezetők bevonásával végezzük. Sok esetben szívesebben elfogadják a tanulók a bírálatot, ha társaiktól kapják.

Molnár Sándorné
az osztályfőnöki munkaközösség vezetője
Medgyesegyháza, Általános Iskola

Nem szándékozom most részletesebben szólni a rend és fegyelem kérdéséről, hiszen e folyóirat hasábjain korábban már többször is szó volt erről. Úgy gondolom, hogy azokban az iskolákban, ahol ez lesz a nevelési értekezlet témája, feltétlenül szükséges, hogy előzetesen különböző munkacsoportokban (alsó tagozat, osztályfőnöki munkaközösség, napköziotthon-vezetők közössége, csapatvezetőség) tapasztalatokat gyűjtsenek, és ezeket röviden elemezve, tárják fel az adott iskola életében a renddel és fegyelemmel kapcsolatos eredményeket, jelölik meg a fejlesztés lehetséges, konkrét tennivalóit. Mindezeket az igazgató a saját, közvetlen tapasztalataival egészítse ki. A nevelési értekezlet vitája alapján a tantestület hozzon érdemleges, megvalósítható döntést a rend és a fegyelem folyamatos, fokozatos és következetes megvalósítása érdekében.

AJÁNLO BIBLIOGRÁFIA A TAVASZI NEVELÉSI ÉRTEKEZLET TÉMÁJÁHOZ

Biró Katalin: Fegyelmezettség – fegyelmeztlenség. Tanító, 1978. 12. 4–6. p.

- Borbély András-Durkó Mátyás*: Jutalmazás és büntetés a szocialista fegyelem megteremtésében. Bp., Tankönyvkiadó, 1957. 251. p.
- Gazsó Mária*: A fegyelmezés megtanulható. Köznevelés, 1977. 44. 2. p.
- Gondolatok a fegyelemre nevelésről*. Összeállította: a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszéke. Módszertani Közlemények, 1980. 1. 25–29. p.
- Haypál Ildikó*: A fegyelemről alkotott felfogás története. Budapesti Nevelő, 1977. 4. 34–39. p.
- Horn Miklós*: A fegyelmezés. Köznevelés, 1980. 19. 5–6. p.
- Járó Miklósné*: Helyes-e a pofont „mérlegelni”? Köznevelés, 1961. 10. 308–309. p.
- Kalmár Ernő*: Hogyan fegyelmezzünk? 1–2. Élet és Tudomány, 1972. 44. 2076–2079. p. 45. 2140–2143. p.
- Károlyi Andrásné*: Fegyelmeztetés a szocialista iskolában. Budapesti Nevelő, 1978. 4. 43–58. p.
- Kerékgyártó Imre*: A nevelés eszköze és eredménye: a fegyelem. Módszertani Közlemények, 1978. 2. 57–63. p.
- Kerékgyártó István*: Tanulóifjúságunk fegyelme. Budapesti Nevelő, 1973. 4. 14–22. p.
- Kozéki Béla*: A fegyelmezett személyiség kialakítása. Bp., Tankönyvkiadó, 1983. 183. p. (Psichológia nevelőknek).
- Kozéki Béla*: Önállóság, önfegyelem, autonómia. Bp., Tankönyvkiadó, 1981. 155. p.
- Köpeczi Béla*: Értelmes fegyelemre, rendre, az igaz értékek megbecsülésére és megbecsültetésére van szükség. Köznevelés, 1983. 27. 3. p.
- Lénárd Ferenc*: A fegyelem a társadalom ügye. Köznevelés, 1979. 6. 3–4. p.
- Nádas Péter-Csöregb Éva-Gerő Zsuzsa*: Témánk: a fegyelem. Gyermekekünk, 1976. 1. 8–9. p.
- Novák Gábor*: „Valahogy rendet kell tartani”. Pedagógusok a fegyelmezésről. Köznevelés, 1980. 11. 3–4. p.
- Pásztor Emil*: Fegyelmezés – nevelés. Köznevelés, 1959. 223–224. p.
- Süle Sándor*: Töprengés az iskolai fegyelemről. Bp., Tankönyvkiadó, 1981. 131. p. (A pedagógia időszerű kérdései)

Összeállította: dr. Véghné Boronkai Andrea
Neveléstudományi Tanszék

BERNÁTH BÉLÁNÉ
Pécs

A tematika és szókinsz tükröződése az új tantervben a magyar—szovjet diáklevelezés alapján

A turizmus növekedésének ellenére a hazánkban idegennyelvet tanuló diákok kis százaléka kerül csak közvetlen kapcsolatba a nyelvet anyanyelvüként beszélő emberekkel. E tény különösen jellemző az általános iskolai korosztályra, náluk a kölcsönös kapcsolatok kiépítése, a barátság ápolása legtöbbször a levelezés segítségével válhat mindennapi gyakorlattá.

Az új Tanterv megjelenésével egyidőben tanulmányoztuk az orosz nyelvű diáklevelezés tematikáját, elemeztük a levelek szókinszét, majd a kapott értékeket összevetettük a Tantervben közreadott szójegyzékkel. E vizsgálódással arra a kérdésre kerestük a választ, vajon az új orosz nyelvi Tanterv tematikája és szókinsz mennyiben segíti a kapcsolatok kiépítését, hogyan gazdagítja a levelezés tematikáját, és e tematikán belül milyen lehetőséget ad a választékosabb, igényesebb közlések megfogalmazásában.

A vizsgálat során 200 – a Szovjetunió különböző területéről érkező – levelet elemeztünk. A kapott levelek megoszlása a következő: Pécs három általános iskolája (100); Petőfi Sándor Általános Iskola, Esztergom (50); Zalka Máté Általános Iskola, Pápa (50). A levelek feldolgozásában Hauszner Sándor, Havas Erika és Tóth Zsuzsanna volt főiskolai hallgatók működtek közre.

A magyarországi tanulók szovjet levelezőpartnerei által írt levelek alapján a következő főbb témacsoportokat emeltük ki:

1. A levelezőpartner bemutatkozása, a család bemutatása.
2. A közvetlen lakóhely (szülőföld) és a távolabb eső területek (földrajzi fekvés, klíma viszonyok, ásványkincsek, természeti gazdagság) leírása.
3. Az iskola és közvetlen környezete, az épület, szaktantermek, kedvenc tantárgyak, szakkörök, sportolási lehetőségek, valamint az úttörő- és komszomolszervezet életének bemutatása.
4. A gazdag szabadidős tevékenység – hobby, gyűjtőmunka, film, színház, hangverseny, olvasmányélmények, kirándulások – részletes ismertetése.
5. A különböző szintű nemzetközi, nemzeti és családi ünnepekről szóló megemlékezések, élmények közvetítése.
6. A szüneti tevékenység – utazás, rokonlátogatás, vendégfogadás, táborigények, baráti találkozások – leírása, bemutatása.

Az általunk csoportosított és a levelezés csomópontját képező *hat fő téma* az új Tanterv osztályokra lebontott „TÉMÁK” címszava alatt a következő bontásban található:

Az 1. témához (bemutakozás, család stb.) a 4. osztály „A tanuló otthoni... élete”, az 5. osztály „A család”, „A lakás” című témája kapcsolódik.

A 2. téma kifejtéséhez (lakóhely... stb.) a 6. osztály „Lakóhelyünk: utcák, terek, épületek, gyárak. Falusi ház és környéke...”, „Szovjet tájak, városok. Leningrád.”, az 5. osztály „A Szovjetunió. Moszkva” című témák adnak segítséget.

Megjegyezzük, hogy a „Budapest. Magyarország tájai” című témák a 8. osztály részére összeállított tematikában a levelezésben való felhasználhatóságukat illetően kissé későn szerepelnek annak ellenére, hogy a levelezés beindítását az új Tanterv is 6. osztályban javasolja, a tematika szerint azonban kissé hosszú ideig kellene „nélkülözni” a magyar tanulóknak Magyarország és a főváros bemutatásához tartozó szókinccset. (A régi Tanterv a téma egyik részének feldolgozását 5. osztályban írta elő, igen helyesen). A hazai tájakat bemutató szókinccs hiányát még Kaszab Andor Szovjet–magyar diáklevelezés c. munkája sem pótolja. A megkérdezett 200 magyar tanuló – bár tud a levelezőkönyvecske létezéséről –, csak a legvégső esetben folyamodik a belőle való másoláshoz, s ezt a következőképpen indokolták: „a saját gondolatomat szeretném megfogalmazni”; „az ember szókinccse, kifejezőképessége, beszédképessége csak az önálló munkával fejlődik”; „sok új kifejezést így tanulok meg”; „a válasz írásakor használok a szótárt és gyakorolom a nyelvtant is”. A tanulók többsége tehát a levelezésben igazi alkotótevékenységet lát, de e teljesértékű tevékenység gyakorlásához – mint azt a későbbiekben is látni fogjuk – nem ad minden esetben megfelelő segítséget az iskolai keretekben folyó oroszoktatás.

A 3. témacsoporthoz (iskola... stb.) kapcsolhatók a 4. osztály „A tanuló... iskolai élete”; az 5. osztály „Az osztály. Egy oroszóra”; a 6. osztály „A tanuló napirendje”; a 7. osztály „Foglalkozások I.”; a 8. osztály „Pályaválasztás. Foglalkozások II.” c. résztémák.

A 4. téma keretében a szabadidős tevékenységek bemutatásához közvetlenül a következő egységek sorolhatók: 7. osztály „A tanuló szórakozása és hasznos időtöltése: olvasás, rádió, TV, sportok, zenehallgatás”, „Kirándulás az erdőbe, hegyekre”, „Színházban, moziban”, „Látogatás egy képtárban.”

Az 5. téma (ünnepek... stb.) kifejtéséhez az 5. osztály „Télapó”; a 7. osztály „Családi ünnepek (születésnap)”, „Április 4.”; a 8. osztály „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Lenin.”, „Barátoknál” c. témái adnak segítséget.

A 6. témához az 5. osztály „Az év, évszakok és hónapok”; a 6. osztály „Levelezés szovjet diákokkal”; a 7. osztály „Utazás”; a 8. osztály „Vendégségben, barátoknál”; „Egy nemzetközi úttörőtáborban” c. témaegységek kapcsolhatók. E résztémánál érdemes megjegyezni, hogy a levelekben a szünidei tevékenység – a Szovjetunióban a tanév beosztását követve a tanulók három alkalommal kapnak rövidebb szünetet – bemutatása jóval gazdagabb, mint a hazai nyelvoktatás által felkínált lehetőség.

A levelekben szereplő témákról a tantervi tematikával való összevetésben a következő megállapításokat tehetjük:

1. A levelek alapján az általunk kiemelt főbb témacsoportok tükröződnek a tantervi tematikában, de
2. Az egyes témák kifejtéséhez a tantervi résztémacsoportok bizonyos aránytalanságot mutatnak, pl.: az ünnep, táborozás, szünidő témakörhöz igen kevés anyagból meríthet a magyar tanuló. A témák nagyfokú egybeesése mellett a levelezésben felhasznált szókinccs már nem mutat hasonló mértékű azonosságot.

Az alábbiakban a 200 levél szókincs-statisztikája alapján készült szójegyzéket mutatjuk be. Az előfordulási mutatókat zárójelben adjuk. Az aláhúzással jelölt szavakat nem tartalmazza a tantervi szójegy. (A tiznél kevesebbszer előforduló szóanyagot nem vettük figyelembe).

A) FŐNÉV:

письмо (200), школа (98), класс (91), ответ (91), город (87), год (77), мама (76), язык (61), подруга (60), сестра (59), фотография (58), привет (58), брат (47), Венгрия (44), ... лет (40), календарь (40), адрес (35), берег (34), календарик (34), каникулы (30), друг (30), лагерь (28), математика (28), пионер (26), физкультура (26), история (24), открытка (23), открытка с видом (21), цветок (23), дом (13), семья (13), время (12), погода (12), пятёрка (12), ученик (11), кружок (11), девочка (11), мальчик (10), каникулы (10), книга (10) папа (10).

B) IGE:

учиться (102), любить (102), писать (102), ждать (94), быть (94), получить (78), есть (78), жить (76), звать (68), хотеть (65), работать (58), посылать (52), Посылать (50), проводить-провести (49), читать (46), собирать (44), переписываться (42), идти (32), закончить (26), делать (22), находиться (15), интересоваться (12).

C) MELLÉKNÉV:

дорогой (138), красивый (86), большой (82), русский (70), венгерский (68) хороший (46), пионерский (38), маленький (30), свободный (20), советский (20), младший (20).

A levelek szóanyaga alapján 41 főnév (főneves szókapcsolat), 23 ige és 11 melléknév fordult elő a kapott levelekben tiznél több alkalommal. Bemutatott jegy-zékünk mindössze 5 főnevet, 1 igepárt tartalmaz, mely hiányzik a tantervi szójegyzékből. E szavakat azonban a levelezés szempontjából lényegesnek ítéljük. A Венгрия szó a magyar tanuló részére elengedhetetlen lakóhelyének pontos bemutatásánál. A kedvenc tantárgyak felsorolásánál a математика, физкультура hobbyk tárgyalásánál a календарь, календарик nélkülözhetetlenek. A календарь szó az évszakok, a hónapok neveinek feldolgozásakor sem nélkülözhető, a szójegyzékbe való utólagos bekapcsolása tehát indokolt. A szójegyzékből hiányzó проводить—провести igepár ismerete is lényeges lenne a szabadidős, szünidei tevékenység bemutatásánál, s a levelezésben is sokoldalúan lehetne felhasználni.

Érdemes megvizsgálni a 41 főnevet abból a szempontból is, milyen arányban használhatók fel a levelezési témák kifejtésére. E szerint a 41 lexikai egységből

- a család bemutatásához	13	
- a lakóhely bemutatásához	9	
- az iskola bemutatásához	10	szó használható fel.
- a szabadidős tevékenység bemutatásához	5	
- az ünnepek bemutatásához	0	
- a szünidei tevékenység bemutatásához	2	

A tíz fölötti értékkel szereplő melléknévek mindegyike szerepel a tantervi szójegyzékben.

Dolgozatunk második részében a levelek szókinszrétegéből azt a szférát szeretnénk bemutatni, amelyet a tanterv ugyan nem tartalmaz, de az élő partnerkapcsolatok alakításában mindenképpen jelentős szerepe van. A szóanyag közreadásával a levelezőkapcsolatokat segítő orosz tanároknak kívánunk segítséget nyújtani. (Az itt feltüntetett szavak előfordulási indexe 5–10).

1. A család bemutatásánál különösen a foglalkozásnevek jelentenek új információforrást. A legtöbbször előforduló foglalkozásnevek: телефонистка, артистка, строитель, механик, автомонтёр, офицер, чабан.

E területen a szókinsz gazdagítása igen fontos, ha valóban el akarjuk érni, hogy a tanulók a *Кем работает твой папа /или твоя мама?* kérdésre a valóságnak megfelelően válaszoljanak. A fenti foglalkozásnevek közül az артистка, а строитель megtanítása azért sem okozna nehézséget, mert az артист főnevet és а строить igét a szójegyzék is tartalmazza.

2. A lakóhely bemutatásához változatos szóanyagot használnak fel a szovjet iskolások: подножие, луг, достопримечательность, Дворец спорта (пионеров), Зимний дворец, телебашня, князь, церковь, собор, скульптура, архитектура, кафе. Az igék közül a következők emelhetők ki: гордиться, называть-назвать, возвышаться-возвыситься, любоваться, замерзать-замёрзнуть.

E témánál gyakoriak a következő melléknevek is: просторный, промышленный, районный, исторический, дверный, солнечный

3. Szembetűnő a szókinsz gazdagodása az iskolai élet bemutatásánál. A tantárgyak elnevezése: алгебра, анатомия, черчение, труд; az iskolai élet jelentősebb eseményeinek megnevezése: годовщина, фестиваль художественной деятельности, экзамен, делегация; és az egyéb fogalmak elnevezésére használt szavak: приём в пионеры (в ВЛКСМ, должность, поручение, командир, староста, почётная грамота, похвальный лист, училище, институт, одноклассник, учительская; красный, живой) уголок, спортплощадка, конкурс, восьмиклассница, успех, учёба, салют, смена.

Az iskolai események kommentálására a következő igéket használják fel: (руководить, участвовать, выступать-выступить, исправлять-исправить, соревноваться.

4. A szabadidős tevékenységről szóló információk sorában rangos helyet foglal el a sportterminológia: бадминтон, баскетбол, волейбол, диск, легкоатлетика, фигурное катание, атлетика, хоккей, полоц, первенство, спортзал és a szórakozás egyéb formáihoz kapcsolódó lexika bemutatása. Pl.: балет на льду, спектакль, кинотеатр, мультфильм, пьеса, сцена, телевидение, ансамбль, пластинка, роман, поэт, стихи, певец, каток, впечатление, восхищение

Megállapítottuk, hogy a tantervi szójegyzék igen kevés szót tartalmaz a sportlexika köréből, pedig a különböző sportágak rendkívül népszerűek a Szovjetunióban, s a levelezőtársak gyakran fognak a lezajlott sporteseményekről tudósítani. A levelek tematikájának elemzésekor kiderült, hogy a tanulók körében még ma is igen népszerű a különböző tárgyak gyűjtése. Legtöbbször a következő tárgyakat részesítik előnyben: вырезки, календарики, коробки с сигаретами, фломастер, сводки, этикетки (от жевательных резинок), открытки с видами, фантики, закладка.

A levelekből kitűnik, hogy a szovjet iskolások között sokan vannak, akik a szakkörök közül a драмкружок-*ba*, а кружок мягкой игрушки-*ba* vagy a ЮДМ (Юный друг милиции)-*ba* járnak, ezért néhány szakkörtípus elnevezését is indokolt lenne megtanítani.

A szabadidős tevékenység bemutatásánál a következő melléknevek szerepelnek a leggyakrabban: научно-фантастический, детективный, скучный és a követ-

kező igék a legtermékenyebbek: **вышивать-вышить** **вязать**, **коллекционировать** **а собирать** helyett.

Igen sajnálatos, hogy e gazdag szóanyaggal a tanulók csak levelezés útján kerülhetnek kapcsolatba, a tantervi szójegyzék negligálja e szókincset.

5. A különböző *ünnepekről* szóló híradások elsősorban az ünnepek elnevezéseivel gazdagítják a magyar tanulók szókincset. Február 23-án nagy ünnep a Szovjetunióban a **День Армии и Военно-Морского Флота**, az iskolában a lányok megajándékozzák a fiúkat, kis meglepetéssel kedveskednek nekik. Nyár közepén kerül sor a **праздник Нептуна** megünneplésére. Az ünnepek közül ismeretlen a magyar tanulók előtt – mivel a szerkezet egyik tagja sem szerepel a szójegyzékben – még a következő néhány ünnep elnevezése is: **День победы**, **День Конституции**, **...мы отмечаем годовщину со дня рождения В. И. Ленина**.

Az ünnepekről szóló levélrészletekben gyakran szerepel még a **парад** és **демонстрация** valamint a **демонстрировать** ige. E szavak véleményünk szerint szükségesek a téma igényesebb kifejtéséhez.

6. A *szünidei tevékenység leírásánál*, mivel a szabadidős tevékenységgel gyakran egyező lexikát tartalmaz, csak néhány sajátos szóval találkozunk mint pl.: a **путёвка**, **пляж**. E témakörben az évszakokat jelölő – **весенний**, **осенний**, **зимний** és a tábor „tulajdonságát” jelölő melléknevek – **международный**, **замечательный**, **интернациональный**, **популярный** – valamint a levelekben sokszor leírt **проводить-провести**) igerpár tűnik ki átlagon felüli gyakorisággal. A tantervben szerepel az úttörőtábori élethez kapcsolódó téma, de a szójegyzékben mindössze 4 szó szerepel, amely a téma kifejtésénél felhasználható, ezért mindenképpen indokolt lenne a levelekben leggyakrabban előforduló lexikai egységek beépítése a majdani olvasmányokba.

A levelek elemzése során a szovjet diákok leveleiben leggyakrabban fellelhető szókincsréteg került felszínre. E szókincset a tanítási órán legalább receptíve, a szakköri foglalkozásokon pedig tudatosan tervezve kell megismertetni a tanulókkal (produktív szinten). A nagyon értékes, ismeretet és személyiséget gazdagító levelezést nagyban elősegíthetnék az új tankönyvek is, ha a felsorolt szókincs egy részét a szerzők beépítenék az új tankönyvekbe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II. kötet Orosz nyelv 4–8. osztály. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1978.
- [2] *Csőber Kálmánné*: Orosz nyelvű diáklevelezés az általános iskolában, INYT, 1961/4.
- [3] *Horváth József*: Diáklevelezés a soproni Martos Flóra Gimnáziumban, INYT, 1964/4.
- [4] *Magi János*: Az orosz nyelvű diáklevelezés megszervezése és hasznosítása az oktató-nevelő munkában, Módszertani Közlemények, 1975/4.
- [5] *Kaszab Andor*: Szovjet–magyar diáklevelezés. Kifejezés és levélgyűjtemény, Tankönyvkiadó, Bp., 1978.

Algoritmus — folyamatábra — program

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1982. évi állásfoglalása többek között leszögezi, hogy „az iskolarendszer távlati fejlesztésében a fejlesztés legfontosabb elemének a közoktatás tartalmi korszerűsítését kell tekinteni”, s ezen belül „megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a korszerű műveltség megalapozására, a képességek fejlesztésére és a folyamatos önművelés készségeinek kialakítására. Biztosítani kell, hogy az új, tudományos ismeretek és a kor követelte igények fokozatosan beépüljenek az iskola műveltségi anyagába.”

A számítástechnika és annak alkalmazása ilyen „új tudományos ismereteket” jelentenek, ezért a számítástechnikai oktatás közép- és hosszú távú célkitűzései megfogalmazzák a jelen öt éves tervben (ill. a továbbiakban) a közép- és általános iskolák számítástechnikai oktatási feladatait, a számítástechnika-alkalmazási ismeretek széles körű elterjesztését.

Örvendetesnek ítéljük meg, hogy a Művelődési Minisztérium – a fenti célkitűzések megvalósításáért – már az 1984/85. tanévtől az általános iskolai *fakultatív foglalkozások* keretében bevezethetőnek ítéli meg „A számítástechnika alapjai” című tárgyat, továbbá, hogy a Módszertani Közlemények hasábjain is jelenik meg – lelkes pedagógusaink tollából – a számítástechnikai kultúrát terjesztő módszertani cikk. Ezért is érezzük szükségét annak, hogy jelen írásban röviden szóljunk a számítógépes feladatmegoldás – elsősorban matematikai feladatmegoldás – elvi és oktatásmódszertani problémáiról. Ezen belül definiálunk néhány fontos számítástechnikai alafogalmat is (másokat csupán megemlítünk), de mindenekelőtt arra szeretnénk rámutatni, hogy mi mindent kell tennünk ahhoz, hogy egy feladatot számítógép segítségével oldhassunk meg.

A feladatmegoldás folyamatsorából most csak három fontosnak tartott lépést – algoritmus-keresés, folyamatábra-készítés, programírás – emelünk ki. Ugyanis ezeket elengedhetetlennek véljük (egyesteket számítógéptől függetlenül is bevezethetünk iskolai oktatásunkban), olyan oktatási alapelvek megvalósításához, mint pl. az algoritmikus gondolkodás fejlesztése, az átgondolt tervszerű munka végeztetése, a konstruktív gondolkodásra nevelés stb. Mondanivalónk szemléltetéséhez mindössze egyetlen feladatot tűzünk ki.

Algoritmus

Tekintsük a következő feladatot:

számítsuk ki az $y = 3x - 5$ függvény helyettesítési értékeit a $[0, 10]$ zárt intervallumon 0,2 lépésekkel. A számítás eredményeit foglaljuk táblázatba!

Írjuk le először a feladat megoldásához szükséges lépéseket.

1. lépés: x első értékének megadása (x értéke legyen egyenlő nullával).
2. lépés: Számítsuk ki y értékét az $y = 3x - 5$ hozzárendelés alapján.
3. lépés: Jegyezzük fel a táblázatba x és y értékét.
4. lépés: Legyen most x értéke 0,2-del több, mint eddig volt (x új értéke legyen $x + 0,2$).

5. lépés: Vizsgáljuk meg, hogy x értéke eleme-e a $[0, 10]$ intervallumnak, és ha igen, akkor ismételjük meg a fenti lépéseket a 2. lépéstől, míg ha nem, akkor
6. lépés: a számítás befejeződött. A feladatot megoldottuk.

A számítás ilyen előírásokkal való leírását, amelyekkel a kiindulási adatokból a számítás eredményeit létrehozó elemi lépéseket és azok sorrendjét is meghatározzuk, a feladat megoldási algoritmusának, eljárásának nevezzük. Vegyük észre, hogy a fenti algoritmus véges számú lépésben (nem véletlenszerűen) vezet el a kiindulási adatokból a számítás eredményeihez.

Az általánosítás kedvéért vizsgáljuk meg az algoritmus egyes lépéseit abból a szempontból, hogy milyen tevékenységre utasítanak. Így

- az 1., 2. és 4. lépés aritmetikai művelet(ek),
- az 5. lépés logikai művelet (döntés) elvégzésére,
- a 3. lépés az eredmények kiírására,
- a 6. lépés pedig a számítás befejezésére utasít.

Általában is az elemi lépéseket a következő csoportokba sorolhatjuk:

- adatbevitel,
- aritmetikai értékadás,
- logikai értékadás,
- adatkiírás,
- és szervezési lépések.

Végül megadjuk a számítógépes algoritmus fogalmát: szabályok egyértelműen meghatározott véges halmaza, amely szerint valamely feladat véges számú lépésben megoldható.

Megjegyezzük, hogy az algoritmus fogalom a most definiálnál sokkal általánosabb, általánosabbá tehető, de az általánosítási törekvések és eredmények tárgyalása nem célja az itt elmondandónak.

Folyamatábra

A feladat algoritmikus leírását szemléletessé tehetjük az algoritmus rajzával, folyamatábrájával.

A folyamatábra egyik nagy előnye – az általános információ-továbbítás szempontjából, így az algoritmikus szemlélet kialakítása, a számítástechnikai elemek oktatása szempontjából is – hogy számítógéptől független, így „öncélúan” is használható. Ha tanítványainkat csupán arra szoktatjuk rá, hogy a feladat megoldási lépéseit folyamatábrán szemléltessék, akkor már nagy lépést tettünk előre a számítástechnikai elemek oktatásának területén. A folyamatábra másik nagy előnye pedig éppen az, hogy összekötő kapcsolatot jelent a feladatmegoldás algoritmusára és ennek számítógépes programjának megírása között.

A folyamatábra egy feladat meghatározásának, elemzésének vagy megoldási módjának olyan grafikus ábrázolása, amelyben az adatokat, a műveleteket, a kapcsolatokat, az egyes lépéseket jelképek ábrázolják. A legegyszerűbb (és szabványosan is használt) jelképek: az irányított folyamatvonal, a be- vagy kimenettel ellátott kör, az egyetlen kimenettel ellátott téglalap és a két kimenettel tartalmazó rom-

busz. Az algoritmikus lépések végrehajtási sorrendjét az irányított folyamatvonal határozza meg.

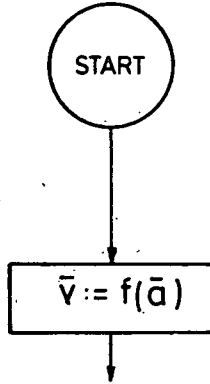
Minden folyamatábra négy folyamatábra-elem ismétlésével állítható elő.

A négy folyamatábra-elem ismertetéséhez először vezessük be a következő jelöléseket:

1. az input változók vektorát: $\bar{a} = (a_1, a_2, \dots, a_i)$, amely a megadott adatokból áll, és így a számítás alatt nem változik (adatvektor);
2. a programváltozók vektorát: $\bar{v} = (v_1, v_2, \dots, v_j)$, amely a számításhoz szükséges változókból áll, és így értékeket a számítás során kap (a változók);
3. az output változók vektorát: $\bar{e} = (e_1, e_2, \dots, e_k)$, amely a számítás befejezésekor az eredményeket adja (eredményvektor).

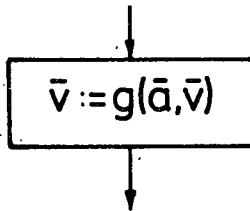
E vektorok bevezetésével egyidejűleg három (nem üres) tartományt is definiáltunk: az input tartományt (jelölje: T_a), a programtartományt (T_v) és az output tartományt (T_e). Ezek után a négy folyamatábra-elemet a következőképpen adhatjuk meg:

1. kezdőelem:

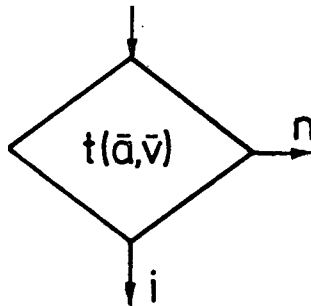
ahol f egy a T_a input tartományt a T_v programtartományba leképező függvény.

2. értékadó-elem:

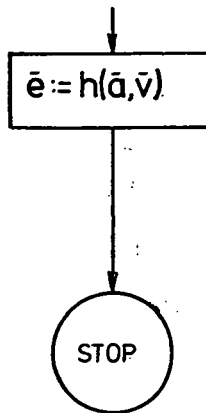
ahol g egy a $T_a \times T_v$ -t (a tartományok Descartes-szorzatával előállt tartományt) T_v tartományba leképező függvény.

3. logikai elem:

ahol t egy a $T_a \times T_v$ tartomány feletti reláció.

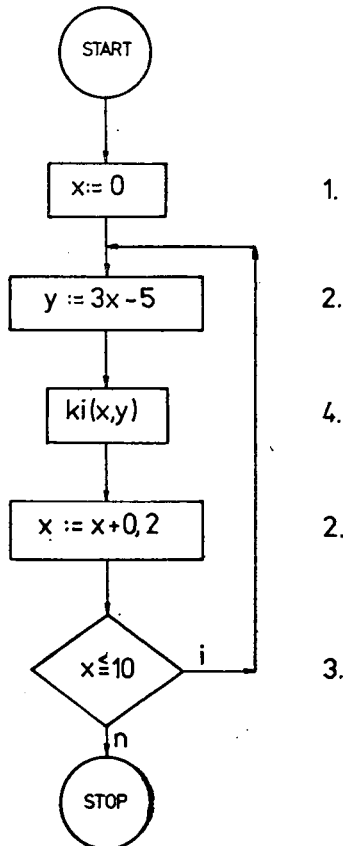
4. vég-elem:

ahol h egy a $T_a \times T_v$ tartományt a T_e output tartományba leképező függvény.

Ezek után megjegyezzük, hogy a négy elem ismétlése úgy értendő, hogy a folyamatvonal egyetlen kezdő- és végelemet tartalmazhat, megengedett két vagy több folyamatvonal csatlakoztatása, és nem tartalmazhat „zsákutcát” jelentő logikai elemet, az adott függvények és relációk pedig az adott tartományokon értelmezettek.

Kitűzött feladatunk megoldási algoritmusát az elmondottak alapján szemléltetjük a következő folyamatábrával:

ahol az ábra mellé írt számok (1, 2, 4, 2, 3) az egyes folyamatábra-elemek sorszá-
mát jelölik, továbbá

$$\bar{a} = (0, 10, 0, 2, 3, 5),$$

$$\bar{v} = (x, y),$$

$$\text{és } \bar{e} = (x_1, y_1, x_2, y_2, \dots, x_n, y_n)$$

az input-, program- és output változók vektorát és

f : az aritmetikai egyenlőség,

g : az aritmetikai összeadás, kivonás és szorzás,

t : a kisebb vagy egyenlő reláció,

h : a kiírás

műveleteit jelentik.

Rámutatunk feladatunkkal kapcsolatosan arra is, hogy a logikai értékadásnál létrejött elágaztatást visszacsatolással oldottuk meg, s így folyamatábránk példa a számítógépes feladatmegoldás során sokszor alkalmazható ciklus szervezésére is. (Ciklusnak nevezzük a többször ismétlődő műveletekből, tevékenységekből álló utasítás-csoportokat.)

Program

Most már következhet a számítás algoritmusának – a folyamatábra sémáinak figyelembevételével – a számítógép nyelvére történő lefordítása, a számítógépi program elkészítése. A számítógépi program olyan terv vagy ütemterv, amely meghatározza – a számítógép által végrehajtható alakban – a feltétlenül vagy feltételesen elvégzendő tevékenységeket.

A program elkészítéséhez ismernünk kell a rendelkezésünkre álló számítógép „nyelvét”, azaz azokat a parancsokat, utasításokat, melyeket számítógépünknek adhatunk, és azokat a szabályokat, melyek szerint az utasításokat, az utasítások egymásutánjait írunk kell, illetve írunk szabad.

Tételezzük fel először, hogy egy PTK 1050 zsebszámológépünk van. Ekkor feladatunk megoldási programja a következő lehet:

00	STO 0	1.
01	2nd Pause	
02	x	
03	3	
04	–	
05	5	
06	–	2.
07	2nd Pause	4
08	RCL 0	
09	+	
10	·	
11	2	
12	=	2.
13	INV 2nd x $\cong$ t	3.
14	RST	
15	R/S	
<hr/>		
10	STO 7	} adatbevitel
0	STO 0	
<hr/>		

Megjegyezzük, hogy a szünetek beiktatása az értékpárok lejegyezhetősége végett szükséges, és a jobboldali sorszámok a folyamatábra megfelelő sorszámú blokkjaira utalnak.

Másodszor álljon rendelkezésünkre olyan számítógép (pl. ABC-80, HT-1080Z, WANG stb.), amely – egy magasabb szintű nyelven – a BASIC programozási nyelven programozható, ekkor feladatunk megoldási programja a következő lehet:

```
10 X = 0           1.
20 Y = 3*X - 5    2.
30 PRINT X, Y     4.
40 X = X + .2     2.
50 IF X <= 10 THEN 20 3.
60 STOP
```

ahol most is a jobboldali sorszámok a folyamatábra megfelelő blokkjaira utalnak.

Ha felhasználjuk, hogy a BASIC nyelvnek ciklusszervező utasítása is van, akkor a program így is írható:

```
10 FOR X = 0 TO 10 STEP .2
20 PRINT X, 3* X - 5
30 NEXT X
40 STOP
```

ahol rövidebben utasítottuk a számítógépet ugyanazon tevékenység végrehajtására.

Kitűzött feladatunk így számítógépünkön lefuttatható. Bár most az egyes tevékenységeket – algoritmus-keresés, folyamatábra-készítés, programtervezés és programírás – e cikkben készen kaptuk, mégis e rövid ismertetésből is látható, hogy a számítógépes feladatmegoldás komoly szellemi tevékenység, mely pontos, igényes, állandó ellenőrzés melletti folyamatokból tevődik össze. Elengedhetetlen azonban a matematika korszerű oktatásában – e területen is – a bátor kezdeményezés, hogy a felnövekvő nemzedék önállóan gondolkodó, kezdeményező és alkotó személyiséggé váljon.

IRODALOM

- [1] Általános iskolai fakultatív foglalkozás: A számítástechnika alapjai. OPI Útmutató, 1983.
- [2] Így tanítjuk a matematikát 2. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
- [3] Magyar Népköztársasági Országos Szabvány: MSZ 7788, 1981.
- [4] MSZMP KB 1982. április 7-i állásfoglalása. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982.
- [5] *Perge-Puskás*: Numerikus és gépi módszerek 1. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.
- [6] *Puskás*: BASIC programozási nyelv. JGY Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, Szeged, 1977.
- [7] *Z. Manna*: Programozáselmélet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1981.

H. TÓTH ISTVÁN
Kunfehértó

Tehetséggondozás — felzárkóztatás

A címben jelzett feladatok készítették arra, hogy elkészítsem az alábbi feladatsort. Forrásul az 1978-as tantervet, valamint az 1981-ben megjelent 6. osztályos irodalmi olvasókönyv „Ember és polgár leszek” című fejezetéből a „fényes tehetségű poéta”-val foglalkozó részt választottam. E szép, tartalmas, következetesen kidolgozott témakör árnyaltan mutatja be Csokonai Vitéz Mihályt.

Feladatsorommal a megszerzett ismereteket akartam erősíteni – gazdagítani, illetve a hátrányos helyzetű (szociális okok miatt!) vagy nehezen tanuló, alkalmanként érdektelenséget tanúsító gyerekeket próbáltam megnyerni a szépirodalomnak.

Tapasztalataim alapján a differenciált foglalkozás (frontális, individualizált és csoportos tevékenységek) hatása számottevő eredménnyel járt. Az irodalom és a téma iránt különösen *érdeklődő gyerekek* a feladatsor egyes elemeit (3., 5. c. f.) iskolán kívüli önálló anyaggyűjtéssel, – rendezéssel, elemzéssel oldották meg. Az *állami gondozott tanulókat* (zömük nagyon nehezen, kis hatásfokkal tanul!) a 2. és a 3. feladat megoldására serkentettem.

Meggyőződésem: ennek az órának is köszönhető, hogy diákjaim nemcsak ismeretekkel, hanem tapasztalatokkal, valamint az irodalom egyént és közösséget formáló erejével is szembesültek – nem kis örömeinkre!

„MAGYAR, HAJNAL HASAD!”
(Csokonai Vitéz Mihály)

1. Szellemi totó

1. Mikor született Csokonai Vitéz Mihály?	5. Jogi tanulmányainak színhelye:
1 1773	1 Komárom
2 1789	2 Sárospatak
x 1795	x Keszthely
2. Ennek vezetésével bízták meg tanárai:	6. Ki volt Lilla?
1 sedes	1 Vajda Júlianna
2 reátrum	2 Losonczy Anna
x poétai osztály	x Szendrey Júlia
3. Tudod-e, hol volt az apai ház?	7. Kihez hasonlít kísértetiesen Csokonai Vitéz Mihály sorsa?
1 Darabos utca	1 Tempefői
2 Piac utca	2 Földi János
x Nagyerdőn	x Fazekas Mihály
4. Melyik témát írta meg háromszor a költő?	8. Hol ég „eleven hajnali tűz”?
1 Toldi	1 Magyar, hajnal hasad!
2 honfoglalás	2 Zsugori uram
x zsugoriság	x Tartózkodó kérelem

9. Itt is tanított professzor Csokonai:
- 1 Kisújszállás
  - 2 Csurgó
  - x Nagyvárad
10. Mi ez? „De tán jő Olly idő...”
- 1 figyelemfelhívás
  - 2 „Jövendölés...”
  - x jellemzés
11. E helyütt dolgozott a Dunántúlról hazatérve
- 1 fűvészkertben
  - 2 az ősi kollégiumban
  - x a Darabos utcában
12. Költő-barát, aki Fűvészkönyvet írt:
- 1 Fazekas Mihály
  - 2 Gál László
  - x Julow Viktor
13. Kihez szól Csokonai? „Bíztatóm valál...”
- 1 Diószegi Sárához
  - 2 A Reményhez
  - x Festetics grófhoz
  - 1 1798
  - 2 1805
  - x 1825
  - + 1 Csokonai halálának éve:

2. Búcsúbeszédek

a) „Uraim! (...) Talán azt nem is kell említenem, hogy a tudomány legkedvesebb vagyonom volt mindenképpen felett, hogy én azokat jobban szerettem, mint minden egyebet, hogy én azok nélkül az életet élő ember eltemetetésének tartottam a philosophus Senecával; de azt kívánom mégis felfedezni, hogy a tudományokat nem azért szerettem, hogy mondták, nem azért kedveltem, hogy a pallér-pálca ügyelt reám a hátam megett; nem is azt szerettem, amelyik könnyebb volt, közelebb volt, zsírosabb volt, hanem amelyet leginkább láttam alkalmazottnak az én lelke kicsinosítására és fellobbantására annak a tűznek, melynek két-három kisdud szikrácskaja az én ifjú esztendeimnek hamuja alatt gyenge fényvel pislogott. (...) 1795. jún. 15.”

b) „(...) Menjete... vagyis én megyek. Ti pedig maradjatok és az isten, a tudományoknak és a jó rendeknek istene viseljen úgy gondot rólatok, hogy jövendőben magatoknak boldogságát, embertársatoknak kölcsönös segéllését, a hazának díszét, vagyis a hármat együvé foglalván, az úristen dicsőségét a veletek együtt élő emberiség szemlélhesse: hogy én is azzal meg ne szégyenitsem, vagy mikor éntölem a szép napnak fénye és öntudásom a sírhalmak által elszakítatik, az én hamvaim azon meg ne háborodjanak, hogy ti nékem is voltak valaha tanítványaim. Sajnálom, hogy el kell válnom tőletek...”) (...) 1800. március”

Megjegyzés: a részletek a Magvető Könyvkiadónál 1982-ben megjelent Csokonai Vitéz Mihály Beszédei (1795–1804) kötetből valók. Sorozatszerkesztő: Szigethy Gábor.

Oldjátok meg a feladatokat!

- a) Hasonlítsátok össze a búcsúbeszéd-részleteket! Keressetek hasonlóságokat és különbségeket!
  - b) Tömörítsétek a részleteket!
  - c) Mit tart a legkedvesebb vagyonnak Csokonai? Miért?
  - d) Miféle diáktípusokat láttat a költő?
  - e) Önmagát is jellemzi a búcsúzó. Hogyan? A jellemzés mely formáját alkalmazta?
  - f) Milyen emberekké kívánta formálni diákjait Csokonai?
  - g) Készüljétek a prózai szemelvények kifejező felolvasására!
- Alkalmazzátok a következő jelrendszert!

szakaszhangsúly:	—	rövid szünet:	
főhangsúly:	=	hosszabb szünet:	
szavak kapcsolása:	∩	kapcsolva tagolás:	↓

3. Egy életút – többféleképpen bemutatva

Csokonai Vitéz Mihály életét immár ismeritek. Valóban? Erről úgy is meggyőződhetek, ha újabb és újabb módon, formában szóltok róla. Rajta!

- a) Rajzoljatok egy 18. századi vaktérképét! Tüntessétek fel azokat a helységeket, ahol megfordult a költő! Még jelrendszert is alkalmazhattok – pl.: Debrecenhez bölcsőt rajzolhattok.
- b) Szerkesszettek kérdéssort!
- c) Népdalok, zenei alkotások segítségével is felidézhetitek a tanultakat – pl.: Komáromi kisleány...
- d) Szedjétek betűrendbe azokat a könyveket, amelyekből ismereteket merítettetek Csokonaival kapcsolatban!

- e) Készítsetek irodalmi falíújságot „Ember és polgár leszek” címmel! Rendezzék a költőri tanultakat ily módon is!
- f) Bizonyára sok-sok értékes anyagot (könyvet, újságcikket stb.) hoztatok az irodalomórakra, egy hangulatos kiállítás is kitelne belőlük... Ki vállalkozik tárlatvezetésre? Sikeres akkor lesz e próbálkozásotok, ha előre megtervezitek: mit miért fogtok bemutatni az alkalmi kiállításon!

4. „Esmérek én egy vént...”

Képzeljétek magatokat Zsugori uram helyébe! Jelenetben ábrázoljátok őt:

- perlekedőnek;
- sunyi, ravasz embernek;
- látszatra közömbösnek.

A jellemzésben most a cselekedtetés és a beszéd kapjon nagy hangsúlyt!

5. Vers-tár

a) Keresd a párját!

Hát csak sertést nevelt-é	A Reményhez
Itt a makk s haraszt?	
Gyász idő!k!	Tartózkodó kérelem
Ezer ambrózia csókkal	Jövendőlés...
Fizetek válaszóderít.	
Kelj fel azért, magyar!	Zsugori uram
Rám ezer virággal	Magyar, hajnal hasad!
Szórtad a tavaszt...	

b) Rendezzék a fogalmakat és a példákat! Előfordul, hogy egy-egy számjegyzhez több betűt is kapcsolhatsz?

1. Zsugori uram	a) ütemhangsúlyos verselés
2. Olly sárgák orcája sovárgó gödrei, Mint aranyjára vert királyok képei...	
3. fekete vásznak fényes világosság	b) költői kérdés
4. Tündöklik egy nyájas hajnal mosolyogva.	c) ellentét
5. árva gerlice	d) metafora
6. A hatalmas szerelemnek Megemészto tüze bánt. Te lehetsz írja sebemnek Gyönyörű kis tulipánt!	e) rím
7. Kie a hiba?	f) allegória
8. Hagyj el, óh Reménység!	g) költői jelző
9. csörgő patak	h) hasonlat
	i) gúny
	j) felkiáltás
	k) humor

c) Figyelmes versolvasás után oldd meg a feladatokat!

AZ ESKÜVÉS

Esküszöm, szép Lilla! hidd el	Esküszöm; s e szent hitemnek
Hogy miolta kellemiddel	Melyet adtam édesemnek,
Megkötöztél engemet,	Pontjait meg nem csalom.
Már azolta semmi szűznek,	Kérlek is reménykedéssel,
Semmi nyílnak, semmi tűznek	Hogy viszonti esküvéssel
Nem nyitom meg szívemet.	Kösd le szíved, a gyalom!

Esküszöm hősziin kezdedre,
Rózsaszádra, tűszemedre.
Hogy te lész csak kedvesem.
Esküszöm, hogy míg csak élek,
Más szerelmet nem cserélek;
Vagy Lillim, vagy - senki sem.

- Melyik motívum jelenik meg a versben?
  - Fogalmazd meg saját szavaiddal a mű gondolatrítmusait!
  - Magyarázd meg a „szűznek”, „nyílnak”, „tűznek” kifejezések jelentését a szövegösszefüggés alapján!
  - Hogyan kedveskedik a költő? Gyűjts példákat!
  - Mit jelent a „vizonti esküvés”?
  - Magyarázd meg az „esküszöm” halmozásának okát a záró strófában!
  - Olvasd el a befecskéző sort! Miféle választási lehetősége van a szerelmes ifjúnak?
  - Keresd ki az érzékszervekre vonatkozó metaforákat! Előfordul egyéb metafora is?
  - Az itt felsorolt szó- és mondatalakzatok közül húzd alá a versben lehetőségeket! Tudod-e, mi ezek szerepe a műben?
- költői kérdés
 ellentét
 fokozás
 látomás
 túlzás
 halmozás
 felkiáltás
- Vizsgáld meg a költemény verselését és rímeit!
  - Gyakorold a szövegtolmácsolást! Ügyelj a hangerő, szünet, tempó, hangsúly, mondatdallam, hanglejtés, mondatfajta helyes alkalmazására!
  - Ha tetszik a Csokonai-vers, bizonyára szívesen megtanulod könyv nélkül. Rajta! Próbáld ki!
  - Rendezetek szavalóversenyt!

Néhány gondolat a feladatcsoportokkal kapcsolatban. Az *első*: szellemi totó. Itt feleletválasztás a tanulók dolga. Önállóan kellett felismerniük, kiválasztaniuk a tanult tényanyagot. Természetesen a megkülönböztetés is fontos szerepet kapott. A 13+1 kérdéshez olyan válaszokat adtam, amelyek előfordulnak óráinkon. A részösszefoglaló óra lendületes indításának szántam, továbbá: a permanens ismétlést igyekeztem biztosítani azért, hogy minden válaszelemmel visszatekinthetünk korábban tanultakra. Néhány lemaradóval együtt kellett dolgoznom, így segítséget, útmutatást kaptak összefüggő felelet (Csokonai-életrajz) elmondására. A felkészülésre akkor nyílt lehetőség, amikor az osztály zöme csoportmunkában a 2. feladatot dolgozta ki. Azok a lányok és fiúk, akik fokozott érdeklődéssel tanulják az irodalmat, önállóan birkóztak meg a 2. feladat utasításaival. Teljesítményüket osztályzattal értékeltem. A felolvasás (búcsúbeszéd-részletek) alkalmat nyújtott a Kazinczy-versenyek jelrendszerének gyakorlására.

A 3. feladat látszatra is irgalmatlanul soknak, a megoldás időigényesnek tűnik. Hogy mit kezdtem magam is vele, már jeleztem. Csoportmunkában iskolán kívüli kidolgozásra adtam. Az órán a beszámolókat hallgattuk, a kész munkadarabokat (irodalmi faliújság, cikkek) szemléltük meg. Jólesett látni a boldog, kipirult arcú, versengő gyerekeket. A félreértés elkerülése végett: nemes versengés szemtanúi voltunk!

A 4. feladatot otthoni, iskolán kívüli feldolgozásra; őrsi foglalkozásra; diákszínjátékok körére; „Kincskereső” klub-foglalkozásra adtam. A célom a következő volt: a lehetőleg ötletdús, előrevivő jelenetek mindenképpen élményt adjanak mindenkinek. A szereplés lehetőségével a vártnál is sikeresebben éltek diákjaim.

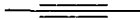
Az 5. feladatban a fokozatosságot kívántam biztosítani. A tanulócsoporthoz legkülönbözőbb rétegeit aktivizáltam hibátlan teljesítményre az a-b) pontban. A c) feladat részben önálló verselemzés volt – tanórán kívül is lehetett készülni. Más tanulók esetében, ahol fokozott segítség kellett, mert az olvasás technikáját is bizonytalanság jellemzi, elkalandozik a figyelem, hamar jelentkezik a fáradékonyság stb., ott az együttes munka dominált.

A beszámolókat jeggyel értékeltem. Nem kellett gyenge osztályzatokkal nehezíteni egyetlen pajtás – s a magam dolgát sem.

Összegezve:

1. tehetséggondozás és felzárkóztatás volt a célom;
2. mivel hosszú ideje a lírai művekkel, illetve a verses formájú alkotásokkal foglalkozunk, próza (lásd: búcsúbeszéd) elemzését is gyakoroltatni akartam;
3. a szóbeliséget mindenképpen fölényben hagytam, ezért lényegében a búcsúbeszéd-részletek, valamint Az esküvés elemzésénél fordult elő jegyzetelés, gondolatok írásban való rögzítése, feleletterv készítése;
4. a felolvasás, a szövegtolmácsolás gyakorlása kiemelt helyen állt és áll készségfejlesztő tevékenységemben;
5. a könyvtári ismeretek gyakorlatban való alkalmaztatása kutatómunkára serkentette a gyerekeket;
6. szükségét láttam és látom az elmélyült iskolán kívüli tevékenykedtetésnek, a koncentrált munkavégzésnek, különös tekintettel az 5 napos tanítási hétre is, így a feladatok előzetes tanulmányozására, kidolgozására, tehát a tanórán kívüli felkészülésre biztattam tanítványaim. Ugyanis sok célunk egyike: tanítsuk tanulni tanítványainkat. Íme, én így tettem!

DR. ISZÁJ FERENC
Nyíregyháza

A „multiple-choice” módszer alkalmazási lehetőségei matematikaórákon

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tanítói Tanszékén 4 éve foglalkozunk „gépi” ellenőrzéssel, matematikából. A „multiple-choice” többválasztásos, feleletválasztásos kérdéstechnikát alkalmazunk a pszichológiai laborban – Dr. Hadházi Jenő adjunktus által – kikísérletezett (ötválasztásos B, D, P, T, V) teljesítményértékelő-gép segítségével. Az eddigi tapasztalataink, a különböző statisztikai eredmények elemzése (átlagok, szórások, korreláció, szignifikancia...) és a hallgatói attitűd-vizsgálatok is azt támasztják alá, hogy igen eredményesen alkalmazható a gépi ellenőrzés, értékelés kollokviumokon, szemináriumokon egyaránt. Nem kívánjuk most e keretek között ismertetni a „gépi vizsgáztatással”, a „gépi szemináriumokkal” kapcsolatos eddigi kísérleteinket, csupán utalunk a feleletválasztásos kérdéstechnika iskolai alkalmazására.

Már több szerző ismertette a feleletválasztásos módszer *sikeres* alkalmazását matematikából az általános iskolában.

„A tanulók szeretik az új, változatos módszereket a tanulás és az ellenőrzés során. Sok tanulónál egyidejűleg kap információt a tanár az általa megtervezett időpontban, és azonnal meggyőződhet a továbbhaladás lehetőségéről, vagy a visszatérés szükségességéről akár az osztály, akár csak néhány tanuló esetében. Információja a tanulók tudásszintjéről szinte naprakész lehet.” (1).

„Didaktomat alkalmazásának legfőbb értékét a gondolkodási művelet fejlesztésében látom. A fel tett kérdések után kivétel nélkül minden tanuló gondolkodik. Mégpedig meghatározott időn belül gondolkodik, mert nem lehet későn kapcsolni. Csak

a felszólítás pillanatában gyullad ki a lámpa, és valamennyi helyes feleletet az egész osztály látja. Őriási motiváló erő és sikerélmény.” (2)

E véleményekhez csatlakozva néhány gondolattal, feladat bemutatásával szeretnénk érzékeltetni a módszer alkalmazási lehetőségeit az általános iskolai alsó tagozatos matematikaórákon.

A technikai részre vonatkozóan, amennyiben az iskolának nincs lehetősége a központilag gyártott (BEAG) pl. Magister, Didaktomat (TANÉRT) ... visszacsatoló berendezést beszerezni, akkor házilag is lehet készíteni viszonylag olcsón 12 voltos, ötválasztásos visszajelző rendszert. Ahol erre sincs lehetőség, még ott is nagyszerűen lehetne alkalmazni az egész módszert, egy „primitív” lapozható tábla (kártya) segítségével, melynek lapjain a B, D, P, T, V betűk, vagy a betűknek megfelelő színek szerepelnek. (Egy előre megbeszélt jelre – vagy szóra – a tanulók egyszerre feltartják a táblát (kártyát) a válasszal megfelelő betűvel, színnel. (A kérdéseket, feladatokat, az információkat pl. aspectomat diavetítő segítségével kaphatják meg a tanulók *nappali* vetítőernyőre vetítve.) (Diaflex) Felmérő dolgozat iratásakor értékelő lap alkalmazásával lehetővé válik a gyors értékelés sablon segítségével.

Felvetődhet a feleletválasztásos módszerrel kapcsolatban, hogy a tanulók egyéni ütemét nem veszi figyelembe. Ezért célszerű olyan feladatokat is szerkeszteni, amelyen egyszerre több kérdés (feladat) is szerepel. Az ellenőrzést – mely kérdésenként külön dián történik – akkor kezdjük, miután feltételezhető, hogy több kérdésre, feladatra már válaszoltak a tanulók.

Pl.:

1/a. *Végezd el az alábbi műveleteket!*

4. osztály

1. 25 327 + 86 439 -----	2. 92 736 - 48 389 -----	3. 826 · 27 -----
-----------------------------------	-----------------------------------	-------------------------

1/b.

1.   25 327
    + 86 439

A helyes megoldás betűjelével válaszolj!

B,   1 117 666

D,   121 766

P,   117 766

T,   109 766

V,   Egyik sem helyes

(A helyes válasz: P)

1/b. 2.   92 736
    - 48 389

A helyes megoldás betűjelével válaszolj!

B,   54 367

D,   44 347

P,   43 347

T,   141 125

V, Egyik sem helyes.
(A helyes válasz: D)

1/b. 3. 826 · 27

A helyes megoldás betűjelével válaszolj!

B, 20 602

D, 17 382

P, 7 434

T, 22 302

V, Egyik sem helyes.

(A helyes válasz: T)

Igen hasznos, lényeges a tipushibákat is figyelembe venni a válaszlehetőségeknél, mivel ilyenkor nemcsak arról kapunk visszajelzést, hogy ki az, aki helyesen oldotta meg a feladatot, és ki az, aki nem, hanem arról is, hogy kik, *milyen hibát vétettek*

Pl.:

2/a. Végezd el a következő osztást!
 $39\ 234 : 78 =$

2/b. A helyes megoldás betűjelével válaszolj!

B, 53 (A helyi érték nem tudatos)

D, 4103 (Rossz becslésen alapuló hiba)

P, 503 (Helyes eredmény)

T, 413 (A két hiba együttes jelentkezése)

V, Egyik megoldás sem helyes.

A következőkben néhány (osztályonként egy-egy) olyan feladatot ismertetünk, melyeknél közel 100 tanuló megoldásaiban előforduló tipikus hibákat is figyelembe vettünk a válaszlehetőségek összeállításakor.

3/a. (Büvös négyzet)

1. osztály

Írd be a hiányzó számot!

8	1	6
3	5	
4	9	2

3/b. A helyes megoldás betűjelével válaszolj!

B, 7

D, 6

P, 2

T, 8

V, Egyik sem helyes.

(A helyes válasz: B)

4/a. Mely egész számok teszik igazzá a következő nyitott mondatot? 2. osztály.

$$35+26 > \square > 63-6$$

4/b. A helyes megoldás betűjével válaszolj!

B : 63, 62, 61, 60, 59, 58

D : 58, 59, 60

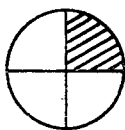
P : 43, 44, ... 56

T : 56, 58, 60

V : EGYIK SEM HELYES

(A helyes válasz: D)

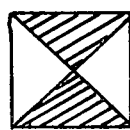
5/a. Mindegyik rajz *egy*ét ér! 3. osztály
Mennyi a fekete rész? Melyik ábrához, melyik szám tartozik?

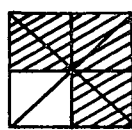
1.

2.

3.

4.

a, $\frac{1}{2}$ d, $\frac{1}{3}$

b, $\frac{1}{4}$ e, $\frac{2}{5}$

c, $\frac{6}{8}$

5/b. A helyes megoldás betűjével válaszolj!

B, (1:b) (2:c) (3:a) (4:d)

D, (1:b) (2:d) (3:a) (4:c)

P, (1:d) (2:a) (3:e) (4:b)

T, (1:a) (2:d) (3:b) (4:e)

V, Egyik sem helyes.

(A helyes válasz: D)

6/a. Melyik *nem* helyes az alábbi mennyiségek átváltása közül? 4. osztály

B, 5048 dl = 5 hl 4 l 8 dl

D, 8 perc 24 mp = 504 mp

P, 39657 mm = 39 m 6 dm 5 cm 7 mm

T, 9 t 250 kg = 9250 kg
V, Mind a négy átváltás helyes.
(A válasz: V)

Talán e néhány reprezentáns feladat is érzékelteti a módszer általános iskolában való alkalmazhatóságát. A feleletválasztásos feladatoknak az órai munkába való beépítésének előnyeit a következőkben látjuk:

- Az évek során íratott dolgozatok, felmérők típushibáinak figyelembevételével megválasztott válaszlehetőségek segítségével lehetővé válik az órai munka hatékony irányítása, szabályozása.
- Lehetővé teszi, hogy az oktatás hibái kiderüljenek.
- Aktivizál, mindenkit bevon az órai munkába.
- Megvalósul az azonnali visszajelzés. „A tanulókat munkájuk végeztével *azonnal* érdekli annak értékelése.” (3)
- Segítségével még fokozottabban valósítható meg a korszerű matematikatanítás több alapelve:
- Tanítás helyett valóban *tanulás* valósul meg. A nevelő a háttérből irányít, és csak akkor avatkozik közbe, amikor arra szükség van.
- *Motivál*: érdekesebbé, szívesebbé teszi az óra menetét.
- *Önellenőrzésre* nevel: több esetben a válaszlehetőségek után (a következő diakockán) szerepel a feladat megoldása is.
- Lehetőséget ad *differentiált* foglalkoztatásra. (Különösen két diavetítő, két diaflex alkalmazásával.)
- Több lehetőség adódik a nevelőnek a gyengébbekkel való foglalkozásra.
- Segítségével csökkenteni lehet a *holt időt*, mikor az egyik csoport feladatát ellenőrzi a nevelő, a másik csoportnak lehet feladatot adni vagy önállóan ellenőriztetni.
- Mivel a legtöbb esetben külön jelenik meg a kérdés és külön a válaszlehetőségek, ezért a feladat megoldásának menetét, módját nem befolyásolják a válaszlehetőségek. Mindenki szabadon gondolkodhat, különböző utakon is eljuthat – sok matematikai feladat esetén – a megoldásig. Természetesen nagyon lényeges az ellenőrzés utáni szóbeli elemzés. Ki lehetne központilag alakítani – osztályonként – egy feladatbankot (feleletválasztásos feladatokat tartalmazó diasorozat), és ennek alkalmazása a fentiekén túl hozzájárulhatna a tantervi követelmények egységesebb értelmezéséhez is.

Nem kívánjuk tovább elemezni a feleletválasztásos kérdéstechnikának e területen való alkalmazását, csupán utalni szerettünk volna a „multiple-choice” módszer alkalmazási lehetőségeire az általános iskolai matematikaórákon.

IRODALOM

- [1] *Regőczy Miklósné*: Visszacsatolóberendezés matematikai szaktanteremben. A. V. közlemények. 1977. 5. sz. 407. o.
- [2] *Sipos Györgyné*: Didaktomat a tanítási órán. Tanító, 1969. 6–7. sz. 31. old.
- [3] *Lénárd Ferenc*: A tanulásra buzdítás módjai. Pedagógusok Lapja. 1980. 1–2. sz. 3. old.
- [4] *Ágoston-Nagy-Orosz*: Mérések módszerei a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Bp., 1979.
- [5] *Falus Iván*: A visszacsatolás problémája a didaktikában. Bp., 1969.
- [6] *Kiss Árpád*: Mérés, értékelés, osztályozás. Tankönyvkiadó, Bp., 1978.
- [7] *Tigyi András*: Multiple-Choice vizsgamódszer. FPK. Bp., 1971.

Kreatív játékok alkalmazása a napközis szabadidőben

Társadalmi igény, hogy a nevelés módszerét és eszközrendszerét megújítsuk. Különösen fontos ez a napköziben. A napközis gyerek fáradt – 8–10 órát tölt iskolában – s otthon fáradt szülőkkel találkozik, akik 2–3 órába sűrítik a házi munka teendőit. Nem sok idő jut a meghitt, családias hangulatú beszélgetésre. Ezért a napközis szabadidőt úgy kell szervezni, hogy biztosítsa a feloldódást, levezesse a gátlásokat, feszültségeket, átségtítsen a hangulatingadozásokon, feloldja a zaklatottságot. Biztosítsa a nyugodt, oldott légkört, ami hozzásegíti a gyermeket a koncentrált, pontos munkavégzéshez.

A napközis szabad időben el kell érni, hogy a gyerekek fel tudjanak oldódni a belső csend megteremtéséig. Tudjanak magukra és egymásra figyelni. Minden érzékszervükkel tudjanak érzékelni. Tudjanak utánozni, és beleélni magukat egy-egy helyzetbe, s azt mozgással, mimikával kifejezni. Törekedni kell arra, hogy a gyermek minél felszabadultabbá, játékosabbá és „közlőkészebbé” váljon:

„A kapcsolatteremtő játékok, lazító gyakorlatok, koncentrációs gyakorlatok, érzékelő gyakorlatok, ritmusjátékok, mimes helyzetgyakorlatok, fantáziafejlesztő improvizatív gyakorlatok, élethelyzet-gyakorlatok, népi gyermekjátékok; azaz éppen olyan játékvariációk, melyek segítik, segíthetik kifejleszteni a másokra figyelő, önmagát építő, gyors helyzetfelismerő, gondolkodó- cselekvő készséget, személyiségjegyeket.” (Debreceni Tibor Színkörjáték). A kreatív játékokon alapuló pedagógiai módszerek szolgálják leginkább a világra nyitott, személyiségében harmonikus, közösségi, alkotó ember nevelését.

A napközis szabadidőben nagyon sok lehetőség nyílik e módszer alkalmazására. Különösen a játékfoglalkozásokon válthatják fel a hagyományos játékokat a kreatív játékok, de a szabadidő minden területén jól használhatók. A kulturális foglalkozás változatosabb lesz, ha eljátszunk egy élethelyzetet, vagy dramatikus játékkal színeztjük. A heti értékelést is élményszerűbbé tehetjük egy-egy szituációs játékkal, vagy mimes – improvizatív helyzetgyakorlattal. Munkafoglalkozásokon gyurmából megformálhatunk egy-egy mesehőst, térbeli figurákat papírszalvétából vagy alufóliából. A tanulás előkészítésénél igen hasznosak a lazító, koncentrációs, érzékelő gyakorlatok. A holt időket – terítés előkészítése – is értékessé tehetjük egy-egy ritmusjátékkal vagy fantáziajátékkal.

Egyetlen foglalkozás keretében is rengeteg lehetőség nyílik a kreatív készség fejlesztésére, mint ezt a következő játékfoglalkozás is mutatja:

I. – Ritmusos zenét játszunk. Szabad improvizatív mozgás, mindenki kedve szerint mozog; táncol. Majd irányított mozgás: „Most óriások vagyunk; most törpék; most robotok”.

– Luftballonok vagyunk. Fekszünk a földön. Én vagyok a varázsló, aki egyszerre tudja felfújni a ballonokat. Már feszülnek a léggömbök. Léggömbök vagytok, mozogtok. De jaj, beleakadtatok egy ágba, a léggömb elpattant.

II. – Képzeltbeli „utazás”

Hova utazunk? Milyen járművel? Nyelvtörővel számoljuk ki a vonatvezetőt!

Roppant bottal
koppantottam
szöcském csacskán
szökkent,
Papnadrágban
kappant fogtam,
macskám fecskét
bökkent.

Derengett,
borongott,
merengett,
szorongott,
kerengett,
dorong ott,
de nem vett
korongot.

Szakállas sakál,
ha választ csak áll,
s a nóta dacára,
spenót a szakállá.

Megalakulnak a vonatok, és ritmikus mozgással indulnak a hegyekbe.

Megy a kocsi, fut a kocsi

Patkó – dobogás.

Megy a vonat fut a vonat:

Zúgó robogás.

Vajon hova fut a kocsi?

Három falun át!

Vajon hova fut a vonat?

Völgyön, hegyen át!

A kis mozdony, csak ha szénnel etetik, bírja el a terhet!

S, Psz,

De sok súly.

Meg se mozdul

Friss szenet, ha

bekapok

messze, messze

szaladok, szaladok...

Emelkedőn kapaszkodik a vonat.

Mossst meggg szakkkadokkk,

mossst meggg szakkkadokkk...

– Megérkeztünk, kiszállás...

Mély levegőt szívunk a friss erdei levegőből. Úgy lélegezz, hogy a hasad nőjön meg! Belégzés 2, 3, 4 – tartod – kilégzés 2, 3, 4.

– Most alakítsunk erdőt. Mi vagyunk a fák.

Milyen szépek a fák,

széltől mozdul az ág,

zizzen, száll a levél,

örül az erdő, él.

– Most madarak vagyunk. Repkedünk, és madárhangokat hallatunk.

– A madarak növekedését játsszuk el!

Tojások vagyunk. Kopogtatjuk a tojás falát, kibújik a csőrünk, majd a fejünk. (Lemezről madáracsicsérgés.) Kibújt a szárnyunk is. Repdesünk, de gyenge, ügyetlen még a szárnyunk. Jön az apa-, anyamadár eleséggel. Mi tátogunk. Növünk. Tanulunk repülni. Próbálkozunk, de lehuppanunk a földre. Újból próbálkozunk, egyre ügyesebben. Majd szárnyalva hasítjuk a levegőt.

– Játsszuk, hogy majmok vagyunk. Ágról ágra ugrálunk. Diót találunk, feltörjük, megesszük. Játsszunk! Jön az eső, elbújunk. Egymáshoz dörgölődünk.

– Mi is megéheztünk. Terítsünk meg! Ki mit hozott magával? Ugye ti csukott szájjal esztek, nem úgy, mint a majmok. Jól rágd meg a falatot! A papírt el ne dobáld!

– Jaj, de csipős ez a paprika! (arcmimika) Most citromot nyalunk. (látom az arcodon, hogy nagyon savanyú) Ez finom cukorka.

– Lepihenünk a fűre! Napozunk. Lazítsd el magad! Figyeld az érverésed! Most figyelj arra a versre, amit elmondok, s képzeld magad elé!

Várnai Zseni: Az erdő

1. Az erdő mély és csöndes
És oly titokzatos.
A lomb susog meséket
És minden illatos.

2. Hatalmas fák tövében
A nyíló gyöngyvirág.
Az erdő nagy, hatalmas,
csodálatos világ.

3. Millió kis bogárka repked
A fák között.
Madarak énekelnek
A dús lombok között.

4. Mókuska leng az ágon,
És szökell vidoran,
Kis őzikék suhannak,
Szabadon, boldogan.

5. Oly szépséges az erdő
Benn áhitat honol,
Ha benne mégy, tündérszép
Mesékről álmodol.

6. Illat, virág, madárdal
Mely susog,
S hallod az idők szárnyát,
Hogy lassan elshog.

– Milyennek láttad az erdőt?

– Mi történhetne az erdőben? Valaki eltévedt. Hogyan hívna segítséget?
Erdőtűz van, vagy szakadék mellett vezet az út.

Próbáljunk kiabálni, hogy messze halljon!

Találtunk valamit! Nem tudjuk, mi lehet. Próbáljuk megközelíteni. Félünk tőle. Többször is megközelítjük, de elszaladunk. Lehet, hogy robban! Nehezen sikerül felfedezni, hogy csak egy csomóba nyomott alufólia.

- Az izgalom után felüldülésként jót tesz egy kis labdázás.

(Szabad improvizatív mozgás, mintha labdázának.)

- Tanult versekre próbáljunk valamilyen mozgást kitalálni, visszaadni mozgással a vers hangulatát.

Három görbe legényke, róka, rege, róka,
Tojást lopott ebédre, róka, rege, róka,
Lett belőle rántotta, róka, rege, róka,
A kutya lerántotta, róka, rege, róka.

pl. sctáló + rugózás

Keskeny út,
Széles út,
Kettő közt egy csorba kút.
Ha, benézel jól vigyázz!
Rése száz és odva száz.
Ha benézel, jól vigyázz!
Virradóra megtalálsz.

pl. kettes csárdás előre. Nagy kör lassúbb, kis kör gyorsabb ritmusban, ellentétes irányban.

Tó vize, tó vize csupa nádszál.
Egy kacsa két kacsa odacsászkál.
Sárban ezer kacsa bogarászik.
Reszket a tó vize, ki se látszik.

pl. egyes csárdás jobbra + egyes csárdás balra + forgás

Sej haj folyóba
Sok a hal valóba,
Dunába, Tiszába
Se szeri, se száma.

Sej haj vadonban
Kivirít a gomba,
Keményre, kerekre,
Ha bolond, ne szedd le.

Sej haj fonóba
Sok a lány valóba
Ki barna, ki szőke
Sose fuss előle.

A párok szembefordulnak egymással és ritmusra lépegetnek, majd forognak, esetleg polkáznak.

- Az erdőben gyűjtöttünk érdekes ágakat, leveleket, terméseket. Bábokat készítünk. Játsszunk el a Bóbitát!

Saját készítésű hangszereken és xilofonon kísérjük.

A csoport énekli a verset, a bábok játszanak, a zenekar kísér.

Az ilyen és ehhez hasonló foglalkozásokat a gyerekek nagyon élvezik. A végén csak dicsérni lehet, ami újabb erőfeszítésre készíteti őket. A ritmikus zenére való mozgás a feszültség levezetését, az oldódást segítette, s a készenlélet a fantáziafejlésztő „utazáshoz”. Ugyanakkor mozgáskoncentráló gyakorlat volt az irányított mozgás.

Tovább fokozta az oldódást és a játékba való bekapcsolódás vágyát az azonosulásra épülő lazító gyakorlat (luftballonok) és a nyelvtörővel kapcsolt ritmusjáték. (Vonatozás).

Ugyancsak azonosulásra épülő lazító gyakorlat volt, amikor erdőt, madarat, majmot játszottak. Ezzel fejlődött utánzókétségük, fantáziájuk, önkifejezőképességük.

Mimes helyzetgyakorlat volt az uzsonnázás az erdőben. Mivel mindenki egyszerre végezte a gyakorlatot, nem tudott figyelni a másikra, és őt sem figyelte senki,

így nem volt szorongása, „produkcióstressze”. A képzelet, a beleélőkészség fejlesztését szolgálta kilazított állapotban az erdő elképzelése a vers alapján.

Ugyancsak a fantáziáját mozgatta meg, a beleélőkészséget fejlesztette a különböző helyzetek megélése: erdőtűz, eltévedt, szakadék. A talált tárgy felfedezése már szinte szerepjáték volt. A labdajáték mozgáskoncentráló gyakorlat. Fel kell idézni azt a mozdulatsort, amit labdajáték közben szokott végezni, s azt élethűen eljátszani.

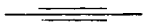
A „Bóbita” megjelenítéséhez termésbábokat készítettünk, amihez már az anyaggyűjtés során igen nagy fantáziára volt szükség. Bele kellett látni egy-egy ágba az alakot, a tökbé a malacfejet, a zöld színű paradicsompaprikába a békafejet, s a nagyszemű fehér babba a kidülledő békaszemeket. Az elkészítés során nem kis gondot okozott, hogy a tengeri kóróból és csuhéjból hogyan lesz „Bóbita”, milyen ruhája legyen a szalmavirágfejű tündéreknek, és hogyan alakul a kukoricakóróból a siga. A bábok mozgatásával, ritmuskísérettel, a vers éneklésével igyekeztek a gyerekek visszaadni a vers szépségét, zeneiségét.

Negyedik éve tanítok napköziben. Eleinte a szerepjátszást tartottam egyedülállóan, amivel a gyermekek gátlásosságát le tudtam vezetni, amiben mindnyájan örömmüket leltük, ami sikerélményt nyújtott a hátrányos helyzetű tanulóknak is, ami igen jó közösséget formált, és segítette a tiszta, szép magyar beszéd elsajátítását, s ugyanakkor, olyan mozgásformák, viselkedési normák kialakítását, amely pozitívan hatott a személyiségre.

Később, amikor behatóbban kezdtem foglalkozni a színjátszással – rendezői tanfolyamra jártam – jöttem rá, hogy a színjátszásra fel kell készíteni a gyerekeket. Ekkor kezdtem alkalmazni a kreatív játékokat. S ezeknek a játékoknak varázsereje van. A képzelet szárnyán bejárunk erdőt, rétet, beutazzuk a világot. Messze századokba repülünk vissza, s pl. átéljük a rabláncra fűzött rabszolgák kínját. Eljátszhatjuk mozgásukat, s próbáljuk kifejezni az arcukra ült fájdalmat.

A gyerekek nagyon szeretik ezeket a foglalkozásokat, hisz szabad téren lehet mozogni, kedve szerint játszani, énekelni, valamit utánozni. Szeretik, mert én is velük játszom, mókázok. Nincs, aki figyelje őket, hiszen mindenki ugyanazt csinálja, így bátrak, önfedtek. – Különösen előnyös ez a labilis idegalkatú gyerekek esetében. Én is nagyon szeretem, mert pozitívan hat a személyiség fejlődésére. Tanítványaim játékosak, közlőkészek, gondolkodásuk rugalmas, fantáziájuk szabad, sokoldalúan tudják magukat kifejezni.

Minden napköziben tanító kartársnak ajánlom szabadidőben a kreatív játékok alkalmazását, de jó hasznát veszik az úttörővezetők és szakkörvezetők is.

DR. STEINERNÉ MOLNÁR JUDIT

Baja

A vetélkedő ürügyén...

A Bajai Tanítóképző Főiskolán immár hagyomány lett, hogy MSZBT-vállalásunk egyike: játékos vetélkedő szervezése a Gyakorló Általános Iskola Tinódi L. S. Úttörőcsapatával.

Másodéves orosz szakkollégistáink lelkesen toborozzák a gyakorló iskola tanulóit, nagy ügybuzgalommal szervezik a versenyt.

Fontos feladatunk, hogy felkészítsük a jövődő pedagógust a tanórán kívüli

munkára is: tudjon jó játékvezető lenni, vetélkedőt szervezni és összeállítani, szakkört vezetni. (Középiszkolás tanár koromban gyakran emlegettem, bár felkészített volna minket az egyetem osztályfőnöki, szakkörvezetői, játékvezetői feladatkörök ellátására is.)

Egy ilyen játékos vetélkedőnek sok gyakorlati haszna, módszertani vetülete van.

A főiskolai hallgatók csoportját kollektív munkára serkenti, a rendezvény szereplési lehetőséget ad, a vetélkedőt módszertani elemzés követi, betekintést nyújt az általános iskolai gyerekek intelligenciaszintjére, nyelvi készségére.

A vetélkedőn vegyes életkorú csapatok vesznek részt: 4., 5., 6., 7., 8. osztályos tanulók versenyeznek egy csapatban. Ez pedagógiailag indokolt, hisz a 4. osztályban orosz nyelvet tanítónak kapcsolatot kell teremteni és találni a felsőtagozatos nyelvi követelménnyel, látni kell a nyelvoktatás permanenciáját, hisz a komplexitás, dialektikus szemléletmód alapvető követelmény a nyelvet oktatóval szemben.

Az általános iskolai tanárnak e vetélkedő jó próba a versenyzők kiválogatásához, hisz a játékos forma felszínre hozza: ki a jó versenyzőtípus, és ki az, akit majd meg kell tanítani arra is, hogy versenyezni tudjon.

Az általános iskolai tanár a későbbiekben, órai munkájában feldolgozza a tanulók hibáit, hisz megkapja a versenyzők írásbeli munkáit, a verseny kérdéseit, forgatókönyvét (utólag). E vetélkedő keretén belül *hallgatóinknak* bőven van lehetőségük szereplésre, tanításra, hivatásuk sokszínűségének izlelgetésére: hallgatóink új dalt, játékot tanítanak a gyerekeknek; orosz-szovjet gyermekirodalom órán feldolgozott mesét, történetet játszanak el jelmezesen, dekorációval, bábbal (pl. **Ремка, Мама и медведь**), illetve a zsüri értékelő munkája, tanácskozása alatt orosz táncot adnak elő, megvendégelik a közönséget a vetélkedő végén vagy közben (pirog, szamovárban készített tea stb.). E rendezvényünk arra is jó, hogy számonkérjük hallgatóinktól az Odesszában „tanultakat”. Az odesszai hat hetes nyelvi kurzuson részt vett hallgatóink sok új dalt, játékot, táncot tanulhatnak kint élőben, ez persze a kísérőtanár harciasságán, szervezőképességén múlik, mert a részképzés elméleti jellegű, a gyakorlati oldal – sajnos háttérbe szorul.

Közudott, hogy a jó tanító színes, kreatív készséggel megáldott egyéniség. Orosz oktatásunk szempontjából nem közömbös, hogy a IV. osztályos orosz tanító milyen érzelmi és értelmi alapokat (fantáziátlant, elevent, élő nyelvi kultúrát átadót, országismereti töltésűt) teremt.

A vetélkedő menetét, struktúráját vázolnám forgatókönyvszerűen, illetve variánsokkal kiegészítve:

1. *Köszöntő* (orosz nyelven)

A játékvezető bemutatása.

2. A *játékvezető* ellenőrzi az asztalok számozását, a versenyzők ülésrendjét, bemutatja a zsürit, a pontozást vezető és az időt mérő hallgatókat; felhívja a figyelmet a játék tiszteletére összeállított kis MSZBT-kiállításra (babákból, jellegzetes orosz tárgyából, tübetejéből stb.). Ismerteti a játék menetét, a játékidőt, az értékelés módját, az elérhető pontszámokat.

3. *Játék*

Néhány versenyfeladatot ismertetnénk:

- a csapatkapitány mutassa be a csapatát (iskoláját, városát)
- írjanak az adott szavakhoz szinonimát, antonimát
- nemek szerint rendezzék a felsorolt főneveket
- szólánc adott idő alatt: дом — Москва — автомобиль
- mondatlánc:

Мама пишет карандашом — Москва большой город

(ne függjenek össze a mondatok).

Маша шипит карандашом — Мама Маши купила этот карандаш «б»

(függjenek össze a mondatok).

- adott idő alatt melyik csoport ír több „О” betűvel kezdődő szót
- rögtönözzenek monológikus, dialógus formában az adott társalgási témákból
- mondjanak mondókát, versikét, játékot
- énekeljenek dalokat
- gyűjtsenek ellentétpárokat (pl. да—нет, он—она, ученик-учитель)
- kapnak 10–12 szót, ezek felhasználásával alkossanak történetet

(плакать, маленький, девочка, люди, на улице, отвечать, спрашивать, потерять, искать.)

- soroljanak fel szovjet írókat, köztársaságokat, városokat szokásokat, ünnepeket, jellegzetes orosz tárgyakat
- mit jelent: тройка, берёза, ушанка, матрёша, самовар
- képekről ismerjenek fel szovjet városokat, híres embereket
- idegenvezetési feladatok.

Az egyes fordulók között alkalmazható:

- pihentető zenehallgatás,
- a hallgatók mesét adnak elő,
- közös éneklés,
- játékos torna.

Menetközben, lehetőség szerint minden forduló után, a zsüri közli az elért pontszámot.

4. Szünet

A zsüri tanácskozik, illetve a zsüri elnöke a tanulságokat összegzi.

A szünetben a másodéves szakkollégista hallgatók orosz népi táncot adnak elő.

A szünet kitölthető diavetítéssel, filmvetítéssel (országismereti anyag, rajzfilmek).

5. A zsürielnök átadja az ajándékokat, mely lehet: MSZBT-propagandaanyag, hallgatók által készített jellegzetes orosz emléktárgyak (pl. matrjosa-kivágás), Odeszszából hozott apró emléktárgyak (MSZBT beszerzése).

A zsüri elnöke értékeli a versenyt.

6. Közös játékok, a teafőzés orosz szokásainak, kellékeinek bemutatása, teavívás, vendéglátás.

A vetélkedőn próbáljuk az orosznyelvűséget közelíteni.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a játékvezető miután magyarul megmagyarázza a feladatokat, oroszul is – leegyszerűsítve – elmondja ugyanazt. Az orosz nyelv jelenlétét mindvégig érzékeltetni, sugallni kell.

Minden évben sok szakmai, módszertani, pedagógiai tanulságot levonunk e vetélkedőkből, mely vallom, hogy előbbre viszi célunkat, ügyünket: megszeretteti az orosz nyelvet már az első lépcsőfokon azáltal, hogy aki tanítja, maga is szereti és tudja tanítani azt.

DR. OLÁH JÁNOS
Szeged

Babits nézetei a tanulók erkölcsi fejlődéséről

A nagy költők eredeti foglalkozása a köztudatban gyakran elhomályosul, bizonyos mértékben ez Babitsra is vonatkozik, pedig több mint egy évtizedet tanított (1905-től 1918-ig). A költő pedagógiai tevékenysége, tanársága életének kb. 1/4 részét jelentette. Az oktatásügy realitása az iskolai élet megújításának harcosává tette.

Babits pályáját 1905-ben kezdte a bajai római katolikus főgimnáziumban, ahol azonban nem érezte jól magát a cisztercita papok között. A későbbiekben Timár Virgil fia című kisregényében hűen lefestette volt kollégái „rideg fegyelemtartási elveit”.

1906 szeptemberében nagy örömmel fogadta áthelyezését a szegedi állami főreáliskolához, ahol azonban azt várták tőle, hogy a valláserkölcs propagátora legyen. A szegedi tankerület főigazgatója abban a hitben élt, ezt hirdette is, hogy Darwin munkái „rövidesen történeti emlékeké válnak, mint egyes határkövei az emberi tévedéseknek”. A költő mégis nagy lelkesedéssel folytatta a pályáját Szegeden. Meg akarta reformálni a latin nyelv tanítását, színházi kritikákat írt, bekapcsolódott a középiskoláról folytatott vitákba. 1908. március 3-án gondolatait a „Szeged és Vidéke” lapban foglalta össze. Az újság vezércikkében az ifjúság erkölcsi fejlődésével foglalkozott. A cikk címe: „Erkölc és iskola.” Írásával csatlakozott a radikális polgársághoz, mely a középiskolát haladásellenesnek tartotta, ugyanakkor a konzervatív körök egy jottányit sem engedtek, sőt a szigorúbb valláserkölcsi nevelésért szálltak síkra. A reakciós erők nézeteit Geöcze Sarolta így fogalmazta meg: „... a magyar fajnak kell erkölcsileg legmagasabban állnia, hogy uralkodó faj maradhasson.”

Babits – a fiatal tanár mindent meglátó, friss szemével írta le akkor merész nézeteit, hiszen a minisztériumban a középiskolai főosztály vezetője a reakciós Barkóczy Sándor volt, a „fekete báró”; tankerületi főigazgatója pedig még a darwinizmus alaptételeit is kétségbe vonta.

A költő minden emberi butaság és rosszindulat ellenére hitt az emberiségben, az emberiség fejlődésében, nagy szerepet szánva a nevelésnek: „Az élet fejlődés, nem a magunkért vagyunk, hanem a gyermekeinkért. Birth and growth: ebben a két szóban benne van az emberiség minden fontos ügye, a mai nemzedék célja, a jövő nemzedék jobbá nevelése, s a mai ember olyan valami, amit felül kell múlni, mit tettetek, hogy fölülmuljátok?” A cikk indító soraival Babitsnak sikerült felkeltenie a figyelmet, felráznia az olvasót („mit tettetek”), miközben világosan kimondta, lefektette alapállását, történelemszemléletét („Az élet fejlődés”).

A következő, drámai erővel megfogalmazott gondolatok a kor nevelőinek felelősségére mutatnak rá, de egyúttal minden kor minden nevelőjét el kell, hogy gon-

dolkodtassák: „... mi nevelők, akikre az emberiség legnagyobb kincsét, jövőjét bízta rá, bűnös meggondolatlanságból még rontottunk, ahol javítanunk lehetett és kellett volna, s könnyen vettük hivatásunkat, mint olyat, ha sikerül jó, ha nem sikerül nem baj, saját kényelmünknek áldoztuk fel azt, ami fontosabb, mint a jelennek minden ügye együttvéve.”

A pedagógiai gyakorlatot, tanítványait, a középiskolák fontosságát jól ismerő költő írta a következő sorokat: „S ha az értelmet tekintve igaz az, hogy egész életünkben abból táplálkozunk, amit gyermekkorunkban gyűjtöttünk, s az egész élet csak arra való, hogy a gyermekkori benyomásokat feldolgozzuk: méginkább igaz az erkölcs szempontjából, hogy az ember sorsát gyermekkorában (gimnazista korában) eldönteni: the child is the father of Man: a gyermek a férfi atyja, mint Wordsworth mondta.”

Érdekes az erkölcs fogalmának definiálása: „Mi az erkölcs? A lelki egészség és nagy részben a testi egészség is, sőt maga a sors.” Az erkölcs fogalmát nagyon sajátosan és világi módon fogalmazta meg, antiklerikális színezet nyilatkozik meg abban, hogy egy szót sem ejt a vallás szerepéről az erkölcs kialakításában, így ki-mondatlanul is (mert nyíltan ekkor még nem mondhatta ki) az iskolákra erőszakolt erkölcsi felfogástól határolta el magát. A sorson öröklött tulajdonságokat, társadalmi környezetet értett; míg a testi és lelki egészség egyetemesebb és emberibb célkitűzés, mely az egyes emberért és a jövőért van, nem úgy, mint a korabeli bigott vallásos és nacionalista eszmények.

Babits a fegyelemről is modern gondolatokat hirdetett. Ahhoz, hogy hatni tudjunk tanítványunkra, ismernünk kell őt, „mert a gyermek lelke alapjában nemes, mint az átlag felnőtté”. A felnőttek azonban nem nagyon törekednek megismerni a gyermeket, senki sem veszi észre a jó és nemes tulajdonságokat, így a gyermek olyan lesz, mint környezete, melyben él, elszürkül: „Nincs megrázóbb és igazabb lap Schopenhauerben, mint amely arról szól, hogyan lesz a gyermekből közönséges ember. A gyermek lelkének mélységei vannak, amelyeket mi legföljebb emlékeinkből sejtethünk, őt még izgatják olyan problémák, melyekre közülünk csak a zseni gondol... Szülők, tanárok... Gondolatok-e rá, hogy leereszkedjete a gyermeki lélek mélységeibe és megmentsétek a gyöngyöket és megöljétek a szörnyeket, melyek ott lagnak... Vettétek-e komolyan valaha a gyermeket? Beleképzeltétek-e magatokat az ő helyébe?” A következő sorok is a pszichológia ismeretéről tanúskodnak, melyekben a serdülő lelki életének ellentmondásait fogalmazza meg: „Láttátok-e a tizenhatéves „rossz” fiút, aki oly ideges, hogy egy keményebb szavatokra képes sírva fakadni... Láttátok a romlottat, aki dacos, kétségbeesett, mert nem tud megjavulni: s nem éreztek lelkiismeretfurdalást? Nektek kellett volna őt megjavítani.”

A költő szerint rendőrködéssel, büntetésekkel nem lehet „a lélekre, a voltaképeni akaratra, az igazi erkölcsre” hatni. A kor középiskolái tanítványaik egy részében az ellenszegülést, a dacot ébresztették fel, a tanár és a diák túlságosan távol volt egymástól: „Tégy bármit, csak engem ne háborgass velem!”... És a legfőbb elv: a tanulók távoltartása a tanároktól!”

A korabeli iskolákban a fegyelem nem belülről fakadt: „A fegyelem nem a szív fegyelme, hanem a katedráé és az osztálykönyvé. Így kényelmesebb. Valóban sokszor ellenünk maradtak jók az ifjak.”

Különösen fölfigyelhetünk Babits azon gondolataira, melyekben a költő a jövő erkölcsi nevelésének az útját rajzolta meg, a kiutat a közösségi nevelésben látta: „... a gyermekekre egymás révén lehet a legjobban hatni. Mert a gyermek alapjában nemes lelkének egyik leghatalmasabb tirannusa a szégyenérzet. S elsősorban pajtsái előtt szégyenli magát. Ez viszi sok rosszra, s ez vihetné sok jóra.” Az iskola erkölcsi ha-

tása „a jellemekek egymásra hatása... Ez a hatás pedig kétágú: a tanulóknak egymásra hatása; és a tanár hatása a tanulókra”. Mindkettőben fontos feladat hátrul a tanárra, aki azonban a közösség, a társadalom elvárásait csak úgy tudja teljesíteni, ha képes leereszkedni „a gyermek lelkének mélységeibe”.

A nevelést az egész társadalom feladatának tekintette, a jelen megváltoztatásával akart a jövőre hatni. Nem félt kora hivatalnokaitól. Nietzsche-t idézte: „Mit törődöm veletek, ti jelenlegiek? A jövő országába nézek, gyermekeim országába.”

Babits a pedagógiai munka területén is kimagaslott kortársai közül. Nevelt és nemcsak tanított. Szerette munkáját, melyet hivatásnak tekintett: „A tanárság szívem szerint való pálya volt: a görög szellemből van bennem valami sokrateszi is, s derék tanítványokat neveltem, akikre büszke vagyok.” Néhány pedagógiai gondolatával megelőzte korát. Zseniális megsejtéseit korunk pedagógiája dolgozta ki. Ilyen problémák pl.: a közösség személyiségformáló hatása, a közvetett vagy párhuzamos ráhatások problémája stb. Ezeket a területeket kutatják ma a szovjet, NDK és magyar kutatók. Gomelauri megállapította például, hogy a kollektíva nevelőhatása a legjobban a 11. életévtől érvényesül, Kossakowsky (NDK) a normainteriorizációval foglalkozik. Nálunk is sok eredmény született, ha nem is olyan eredetiek, mint az NDK-ban vagy Szovjetunióban.

Babitsot cikkéért Fogarasra helyezték át, ahol mélyen elítélte a buta, erőszakos magyar nacionalizmust. Nagy nehezen sikerült bekerülnie Budapestre. Gaál Mózes iskolájában végre szabadon megvalósíthatta pedagógiai célkitűzéseit. Gaál Mózes, a kiváló ifjúsági író, Az Én Újságom szerkesztője a tanulókból, tanárokból, szülőkből „iskolacsaládot” formált. Nála az évnyitó „családi ünnep” volt.

Babits, a humanista költő és pedagógus azonban egy verséért ebből az iskolából is, álmai iskolájából is távozni kényszerült. A Tanácsköztársaság alatt egyetemi tanári kinevezést kapott, ezért a fehérterror kezdetével véglegesen lezárult tanári munkássága. Pedagógus éveire mindig büszke volt.

IRODALOM

Rába György: Babits Mihály. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.

Dr. Hegedűs András: Magyar írók pedagógiai nézetei. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

Éder Zoltán: Babits Mihály elfelejtett pedagógiai cikke. Köznevelés, 1963/17., 549–550. old.

Babits Mihály: Erkölc és iskola. Szeged és Vidéke. 1908. márc. 3.

Göeöze Sarolta: Az erkölcsi nevelés, mint magyar nemzeti probléma. Magyar Pedagógia. 1910. 19–34. old.

TAKÁCS GÁBOR
Budapest

Felkészülés a Természetkutató úttörők 1983-84. tanévi vetélkedőjére

A tudományos-technikai úttörőszemlén adnak számot tanítványaink a logikus gondolkodás, a problémamegoldó készség, a tájékozódási képesség, az információk alkotó felhasználásának képessége... területén elért eredményeikről-eredményeinkről. Minden pedagógus tudja: a számadásnál sokkal fontosabb, hogy a felkészülésben, a beszámolás-bemutatásban résztvevő tanítványaink éppen az említett területen fejlődjenek.

A gyerekeknél gyakran kibogozhatatlanul összefonódik a tárgyra-tantárgyra irányuló őszinte érdeklődés, a megszállottakra jellemző erőfeszítés és társaik elhagyásának, a pusztán kitérni vágyásnak az indítéka. De talán nem is fontos kibogoznunk. Hiszen az indítéktól függetlenül a tényleges erőfeszítések az alapjai a fejlődésnek, az önmegvalósításnak. Fontos nevelői feladat, hogy tanítványaink közül minél többen részt vegyenek a csapatszintű vetélkedőn.

A természetkutató úttörők vetélkedőjén nem csak a fizika, a kémia, a földrajz és az élővilág, illetve a biológia tantárgyak tananyagának ismeretére van szükség. Az eredményes szereplésben a gyerekek természettudományos gondolkodásmódjának, a tudományos ismeretszerzés módszereiben való jártasságának van döntő jelentősége. A felkészülés során okvetlenül ki kell használnunk az ismeretszerzés tanórán kívüli formáit, építenünk kell a természettudományos tantárgyak szakkörein végzett munkára, a múzeumok anyagára, az olvasásra, az írott és az elektronikus sajtó információira.

A vetélkedő úgy töltheti be igazán a gyerekek gondolkodási képességének mérését, ha többé-kevésbé függetleníthető az iskolai tananyagtól. A területi és országos forduló írásbeli feladatlapjain zártvégű kérdések (egyszerű választás, többszörös választás, többféle asszociáció, hibakutatás, ...) szerepelnek. A feladatok megoldásához szükséges ismeretanyagot az a részét, amely a tantervben nem szerepel, a kérdések előtti információ tartalmazza. A csapatszintű fordulón is célszerű néhány ilyen típusú feladatot adni a versenyzőknek. Ehhez segítséget nyújt az OPI 1981-ben megjelent kiadványa: „Úttörők a tudományos-technikai úttörőszemle csapatszintű vetélkedőjéhez 1981-85”.

Az 1983/84-es tanévben a természetkutató úttörők vetélkedőjének témája az energia. A tanulóknak számot kell adniuk a fizikai, kémiai, biológiai folyamatok energiaviszonyairól, az energiatermelés és -felhasználás gazdasági vonatkozásairól, a tápanyagforgalommal kapcsolatos energiaáramlásról szerzett ismereteikről.

A vetélkedő komplex jellege miatt a szaktanár évről évre felmerülő problémája: saját tantárgyával kapcsolatos ismeretanyag mely részére, milyen mélységbe irányítsa tanítványai figyelmét?

A kollégákat esetleg sértené egy felsorolás tantárgyuk azon anyagrészeiről, amelyek kapcsolódnak a vetélkedő témájához. Az viszont remélhető, hogy örülnek egy irodalomjegyzéknek, amiből ajánlhatnak tanítványaiknak a felkészüléshez.

- Antal Zoltán–Wiegand Győző*: Atom – energetika ma és holnap. Kossuth Könyvkiadó, 1982.
Balázs Lóránt: A kémiai folyamatok energetikai alapjai. Tankönyvkiadó, 1979.
Bitó János–Sinka József: Jövők kulcsa az energia. Kossuth Könyvkiadó, 1973.
Az energia. A tudomány csodái sorozat. Műszaki Könyvkiadó, 1977.
Fazekas Mátyás: Felépült a világ legnagyobb vízierőműve. Föld és Ég, 1983. 5. sz. 154–155. old.
Fodor L. István: Napenergia. Hőtároló sós tavak. Élet és Tudomány, 1982. 31. sz. 971–973. old.
Helmüt Lindner: Atomenergia. Gondolat Zsebkönyvek, 1975.
Juhász Árpád: A kőolaj nyomában. Gondolat Zsebkönyvek, 1979.
Kiss Eszter: Röviden a biogázról. Természet Világa, 1983. 6. sz. 272–273. old.
Nagy Géznéné: Tankolj napraforgóolajat! Az Élet és Tudomány Kalendáriuma, 1982. 264–268. old.
Nyerges Pál: A paksi atomerőmű. Az indítás. Élet és Tudomány, 1982. 50. sz. 1576–1579. old.
Opitzér Károly: Napenergiából – meleg víz. Az Élet és Tudomány Kalendáriuma, 1982. 238–243. old.
Széky Pál: Korunk környezetbiológiája. Tankönyvkiadó, 1977.
Tóth Eszter–Holics László–Marx György: Atomközelség. Gondolat Könyvkiadó, 1981.
Vajda György: Energia és társadalom. Akadémiai Kiadó, 1975.
Wiegand Győző: Az energetika helyzete. Föld és Ég, 1983. 1. sz. 9–13. old.
Wiegand Győző: Energia ésszerűbben – mindannyiunk ügye. Élet és Tudomány, 1982. 5. sz. 131–132. old.
Wilson, M.: Az energia. Móra Könyvkiadó, 1977.
Virágh Elemér: Az atomenergetika jelene és (pillanatnyi) jövője. Természet Világa, 1982. 2. sz. 50–53. old.
-

HEGEDŰS ANDRÁSNÉ–MILASSIN JUDIT
Szeged

Játékfoglalkozások anyaga 1—2. osztályos napközis csoportok számára

I. OSZTÁLY

Szeptember

1. hét Óvodai énekes- és körjátékok:
Mít játszunk, lányok? (Karlóczainé 369. o., Az iskolára előkészítő foglalkozások vezetése 264. o.)
Süssünk, süssünk (Karlóczainé 370. o.)
Ha én cica volnék (Ének-zene az óvodában 101. o., Az iskolára előkészítő fogl. vezetése 264. o.)
2. hét Menetelő ritmusjáték: Aki nem lép egyszerre...
Tekeredik a kígyó (Ünnepigéző 173. o., Magyar népi gyermekjátékok 62. o., Ének-zene az óvodában 102. o.)
Futójáték: Bent a bárány (Karlóczainé 86. o.)
3. hét Énekes játék: Cirmos cica, jaj
(Ének-zene az óvodában 103. o., Az iskolára előkészítő fogl. vezetése 265. o.)
Labdajáték: Egy előre (Szedem szép... 175. o.)
Sántaiskola (Bújj, bújj, zöldág 174. o.)

4. hét Körjáték: Dombon török (Szedem szép... 94. o.)
Ennek a kislánynak (Az iskolára előkészítő foglalkozások vezetése 262. o.)
Futások, ugrások (Kisdobos játékoskönyv 63. o.)

Október

1. hét Énekes játék: Zöld paradicsom (Játéksarok 79. o.)
Labdajáték: Féliábas (Gyere velünk labdázni! 8. o.)
Váltófutások
2. hét Körjáték: Körben áll egy kislányka (Az én játékoskönyvem 31. o.)
Mozgásos játék: Cipósütés – A part alatt (Ének-zene az óvodában 180. o., Az iskolára előkészítő fogl. vezetése 267. o.) (Szedem szép... 105. o.)
Sántikáló (Bújj, bújj, zöldág 176. o.)
3. hét Énekes játék: Az én párom elveszett (Játéksarok 81. o.)
A gazda rétre megy...
Balatoni halászkok vagy láncfogó (Az iskolára előkészítő fogl. vezetése 274. o.)
4. hét Körjáték: Elvesztettem páromat (Játéksarok 75. o., Ének-zene az óvodában 180. o.)
Mutogatós játék: Áronnak volt hét fia...
Csószjáték (Karlóczainé 72. o.)

November

1. hét Énekes játékok: Elvesztettem zsebkendőmet (Szedem szép... 13. o.)
Zöld fű, zöld fű (Gyermekjátékok 109. o.)
Szobai játék: Gyűrűsdí (Szön, csön, gyűrű) – Szedem szép... 33. o.
Labdajáték: Cicázás labdával (De jó játék ez... 183. o.)
2. hét Körjátékok: Fehér liliomszál (Ének-zene az óvodában 75. o., Játéksarok 76. o., Gyermekjátékok 104. o., Magyar népi gyermekjátékok 32. o., Cifra palota (Ének-zene az óvodában 183. o.)
Szobai játék: Mi van a szobában? (De jó játék ez... 22. o.)
Páros fogó (De jó játék ez... 161. o.)
3. hét Énekes játékok: Zíbor, zábor (Szedem szép... 23. o.)
Hopp, Juliska, hopp, Mariska! (Ének-zene az óvodában 178. o.)
Futójáték: Adj király, katonát! (Karlóczainé 64. o.)
4. hét Körjáték: Ajtó, ablak nyitva van (Gyermekjátékok 112. o.)
Labdajáték: Fogyasztó (Karlóczainé 123. o.)
Szobai játék: Tűz-víz (De jó játék ez... 23. o., Karlóczainé 378. o.)

December

1. hét Körjáték: Koszorú, koszorú (Ének-zene az óvodában 99. o.)
Szobai játék: Föld, víz, levegő (Karlóczainé 303. o.)
Fogójáték: Árokfogó (Karlóczainé 39. o.)
2. hét Énekes játék: Kácsa, kácsa (Szedem szép... 28. o.)
Ügyességi játék: Békástó (De jó játék ez... 206. o.)
Szobai játékok: Mozdulatsor (De jó játék ez... 35. o.) Folytasd a mondatot! (Karlóczainé 313. o.)
3. hét Énekes játék: Fehérvári kapitány (Ének-zene az óvodában 210. o.)
Futójáték: Kakaskergető (Karlóczainé 33. o.)
Szobai játékok: Ki kezdte? (42. o., Mit visz a kishajó? 316. o. Karlóczainé).

Január

1. hét Körjáték: Mély kútba tekinték (Gyermekjátékdalok 30. o., Ünnepigéző 174. o.)
Szobai játékok: Kútba estem (Karlóczainé 209. o.)
Dolgozatok, legények! (Karlóczainé 301. o.)
Hógyolyóval a körbe (Gyere velünk labdázni! 213. o.)
2. hét Hidasjáték: Bújj, bújj, zöldág (Karlóczainé 392. o., Magyar népi gyermekjátékok 48., 50. o.)
Szobai játékok: Én vagyok a kertész (215. o., Szópár 312. o. Karlóczainé.)
Futójáték: Komámasszony, hol az olló? (Karlóczainé 61. o.)
Szánkózás

3. hét Körjáték: Héj, vára (Karlóczainé 378. o.)
Szobai játék: Székfoglaló (Karlóczainé 217. o.)
Fogójáték: Kézfogas a ház (Sportjátékok sportfelelősöknek 11. o.)
Szánkózás, hógolyózás.
4. hét Kendős játék: Tüzet vittem (Gyermekjátékdalok 31. o.)
Szobai játék: Húgomasszony, ki vagyok? (De jó játék ez... 57. o.)
Célpadobás hógolyóval (Gyere velünk labdázni! 214. o.)
Futójáték: Utolsó pár (Karlóczainé 60. o.)

Február

1. hét Körjáték: Körtefa (Ének-zene az óvodában 219. o.)
Szobai játék: Megy a gőzös (De jó játék ez... 79. o.)
Kismadárka (Karlóczainé 240. o.)
Ipi-apacs (Szedem szép... 146. o.)
2. hét Most viszik – Leánykérő játék (Gyermekjátékdalok 69. o.)
Szobai játékok: Légyfogó (254. o. Karlóczainé.)
Szórejtvény (De jó játék ez... 610. o.)
Futójáték: Űsd a harmadikat! (De jó játék ez... 219. o.)
3. hét Énekes játék: Sárga csikó (Szedem szép... 99. o.)
Szobai játék: ABC játék (De jó játék ez... 41. o.)
Kiskanál (Karlóczainé 261. o.)
Fogójáték: Fészekfogó (Karlóczainé 37. o.)
4. hét Mozgalmi játék: Megy a Zsuzsi vonat (Kisdobos játékoskönyv 94. o.)
Szobai játékok: Ki nincs velünk? (265. o. Karlóczainé) Amerikából jöttünk (271. o. Karlóczainé.)
Futójáték: Tolvajlépés (Karlóczainé 59. o.)

Március

1. hét Énekes játék: Iglice, szívem (Szedem szép... 82. o.)
Szobai játék: Fogó székfoglalással (De jó játék ez... 65. o.)
Futások, ugrások (Kisdobos játékoskönyv 63. o.)
2. hét Énekes, táncos játék: Az oláhok (Karlóczainé 319. o.)
Labdajáték: Földobó (De jó játék ez... 240. o.)
Futójáték: Kalapvadászat (De jó játék ez... 148. o.)
3. hét Hidasjáték: Lánc, lánc, eszterlánc (Gyermekjátékdalok 65. o.)
Futójátékok: Mókusok, ki a házból (A tanuláson kívüli idő megszervezése 97. o.)
Ki lesz a párom? (Uott 96. o.)
4. hét Mozgalmi játék: Hegyek között, völgyek között (Ünnepigéző 101. o., Kisdobos játékoskönyv 91. o.)
Futóversenyek váltással
Papírrepülő-verseny

Április

1. hét Ludasjáték: Méz, méz, méz (Gyermekjátékdalok 71. o.)
Labdajátékok: Nyúl vadászat
Seregfogyasztó (A tanuláson kívüli idő megszervezése 96. o.)
2. hét Zalogos játék: A kassai szőlőhegyen (Gyermekjátékdalok 73. o.)
Futójátékok: Farkas a veremben
Rókadászat (Kisdobos játékoskönyv 68. o.)
3. hét Mozgalmi játék: La metro (Kisdobos játékoskönyv 97. o.)
Sántaiskola (Bújj, bújj 174. o.)
Versenyfutások
4. hét Körjáték: Ennek a kislánynak (Az iskolára előkészítő fogl. vezetése 262. o.)
Fogójáték: Angol fogójáték
Űdőző (Kisdobos játékoskönyv 67. o.)

Május

1. hét Bújócska játék: Ásom, vájom az udvarnak (Kerényi: Gyermekjátékdalok 72. o.)
Labdajáték: Várkapitány (De jó játék ez... 180. o.)

2. hét Mozgalmi játék: Nem kellesz (Kisdobos játékoskönyv 100. o.)
Sántikáló (Bújj, bújj, zöldág 176. o.)
Barackmag (váltójáték futással) (Szedem szép... 133. o.)
3. hét Színjátszó énekes játék: Teríti a lány (Gyermekjátékok 108. o., Szedem szép... 109. o.)
Labdajátékok: Sugárlabda (177. o.)
Dobd vissza (178. o., Szedem szép...)
4. hét Párcserélő-énekes játék: Hajlik a meggyfa (Szedem szép... 36. o.)
Fogójátékok: Farkasverem (Szedem szép... 135. o.)
Halászás (Szedem szép... 155. o.)

Június

1. hét Leánykérő: Hol jártál? (Szedem szép... 48. o.)
Futójátékok
2. hét Énekes és mozgalmi játékok
Labdajátékok
3. hét Játék a játszótéren
Úszoda

II. OSZTÁLY

Szeptember

1. hét 1. o-ban tanult körjátékok: Körtéfa, Iglíce, szívem, iglice, Mit játsszunk lányok?
Ipi-apacs (Szedem szép... 146. o.)
2. hét Énekes játékok: Fehér liliomszál, Elvesztettem zsebkendőmet, Zibor, zábor
Adj, király, katonát! – futójáték
3. hét Énekes játékok: Koszorú, koszorú, Bújj, bújj, zöldág
Új körjáték: Beültem kiskertemet (Kisdobos játékoskönyv 87. o.)
Páros fogó (De jó játék ez... 161. o., Sportjátékok sportfelelősöknek 12. o.)
4. hét Körjátékok: Ha én cica volnék
Fehérvári kapitány
Mozgalmi játék: Hegyek között, völgyek között
Ügyességi játék: Dobás csengőre (De jó játék ez... 119. o.)

Október

1. hét Énekes játékok: Kis kecelányom, A gazda rétre megy
Versenyfutások (De jó játék ez... 149. o.)
2. hét Körjáték: Körben áll egy kislányka
Új játék: Mit mos, mit mos (Gyermekjátékdalok 54. o.)
Labdajáték: Labdaütögető váltó
3. hét Mozgalmi játék: Megy a Zsuzsi vonat
Szökdelő staféta – futójáték (De jó játék ez... 151. o.)
Papírrepülő-verseny
4. hét Énekes játék: Gyertek, lányok (Ének-zene az óvodában 105. o.)
Fogyasztó, körben- labdajáték (De jó játék ez... 195. o.)
Tollaslabda a levegőben (Gyere velünk labdázni! 138. o.)

November

1. hét Mozgalmi játék: Podruzska maja (Kisdobos játékoskönyv 99. o.)
Szobai játék: Kötéltáncos (De jó játék ez... 209. o.)
Fogójáték: Békavadászat (De jó játék ez... 168. o.)
2. hét Énekes játék: Cickom, cickom (Gyermekjátékdalok 102. o.)
Szobai játékok: Hallgatni arany (De jó játék ez... 32. o.)
Hol vagy, Ádám? (Kisdobos játékoskönyv 50. o.)
Futások, ugrások (Kisdobos játékoskönyv 63. o.)
3. hét Felelgetős játék: Itthon vagy-e, hidasmester? (Bújj, bújj, zöldág 140. o.)
Ügyességi játék: Komámasszony, hol az olló?
Szobai játékok: Fogy a gombóc (Kisdobos évkönyv 75. 252. o.), Boltok (De jó játék ez... 51. o.)

4. hét Kőrbjáték: Hatan vannak (Kisdobos játékoskönyv 90. o., Játéksarok 80. o., Magyar népi gyermekjátékok 24. o.)
 Futójátékok: Ne nézz hátra (De jó játék ez ... 171. o.)
 Szobai játék: Tűz-víz játék (Szedem szép ... 143. o.)

December

1. hét Szobai játékok: Hogy a kakas? (Karlóczainé 89. o.)
 Szólánc (De jó játék ez ... 99. o.)
 Versenyfutások (De jó játék ez ... 149. o.)
2. hét Énekes játék: Erdőben egy házikó
 Szobai játék: Szemmérték (De jó játék ez ... 63. o.)
 Úgyességi játék: Farkasverem (Szedem szép virágom 135. o.)
3. hét Mozgalmi játék: Te és én, mi ketten – cseh gyermekjáték
 Szobai játék: Kacsingató (Karlóczainé 91. o.)
 Verseny játékautókkal
 Hógolyózás

Január

1. hét Énekes játék: Sárga csikó (Szedem szép ... 99. o.)
 Szobai játékok: ABÉCÉ játék (De jó játék ez ... 41. o.)
 Szembekötő válogató verseny (De jó játék ez ... 117. o.)
 Hógolyók a körben (Gyere velünk játszani! 218. o.)
2. hét Kőrbjáték: Mit akar ez az egy ember? (Magyar népi gyermekjátékok 45. o., Gyermekjátékdalok 74. o.)
 Szobai játék: Felelj gyorsan! (Szedem szép ... 181. o.)
 Folytasd, ha tudod! (Szedem szép ... 182. o.)
 Hőember építőverseny
3. hét Kisdobosjáték: Ha jó a kedved, üsd a tenyered!
 Szobai játék: Erre csörög a dió (Szedem szép ... 140. o.)
 Célbadobás szánkóról
4. hét Énekes játék: A part alatt (Gyermekjátékdalok 109. o.)
 Szobai játék: Keresd a magánhangzót! Keresd a mássalhangzót! (Kisdobos játékoskönyv 105. o.)
 Hógolyózás

Február

1. hét Körbe nóta (De jó játék ez ... 133. o.)
 Forgójáték: Fogd meg a sor végét! (De jó játék ez ... 217. o.)
2. hét Énekes felelgetős játék: Mit viztek, mit viztek? (Gyermekjátékdalok 96. o.)
 Szobai játék: Itt a macska, hol a macska? (Szedem szép ... 142. o.)
 Úgyességi játék: Kotló és kánya (Sportjátékok sportfelelősöknek 15. o.)
3. hét Mozgásos énekes játék: Kukorica, kukorica (Úttörők kiskönyvtára 2., 79. o.)
 Szobai játék: Züm, züm (De jó játék ez ... 29. o.)
 Váltóverseny (Karlóczainé 192. o.)
4. hét Énekes játék: Várkörjárás (Szedem szép ... 50. o.)
 Szobai játék: Szólánc (Kisdobos játékoskönyv 105. o.)
 Labdastaféta (De jó játék ez ... 193. o.)

Március

1. hét Mozgalmi játék: Nem kellesz, nem kellesz – szlovák gyermekjáték
 Kihagyó nótázó (De jó játék ez ... 54. o.)
 Guggoló- fogyó fogójáték (Szedem szép ... 151. o.)
2. hét Énekes játék: A pünkösdi rózsa (Bújj, bújj, zöldág 119. o.)
 Labdahajtsza (Karlóczainé 122. o.)
3. hét Hidasjáték: Hej, tulipán (Szedem szép ... 53. o.)
 Utolsó pár, előre fuss! (Az én játékoskönyvem 48. o., De jó játék ez ... 170. o.)
4. hét Kapujáték: Kács, domikács (Szedem szép ... 55. o.)
 Sántaiskola
 Váltóversenyek babzsákkal

Április

1. hét Mozgalmi játék: Messze földről jöttem ide (Úttörők kiskönyvtára 2. 69. o.)
Labdahívogató (Karlóczainé 119. o.)
Indián labda (Tollas, Gyere velünk labdázni! 143. o.)
2. hét Énekes futójáték – Sánta pipás (Szedem szép... 59. o.)
Tanyás fogó (De jó játék ez... 162. o.)
3. hét Páros vonulás, énekes játék: Bújj, bújj, medve (Szedem szép... 77. o.)
Ugróköttél (Szedem szép... 167. o.)
Labdaiskola (De jó játék ez... 174. o.)
4. hét Énekes játék: Kerek a káposzta (Kisdobos játékoskönyv 92. o.)
Féllábas 8. o., Labdázás falnál 12. o., (Gyere velünk labdázni!)

Május

1. hét Mozgalmi játék: La metro (Kisdobos játékoskönyv 97. o.)
Babzsákstaféta (De jó játék ez... 155. o.)
2. hét Énekes játék: Kő, paradicsom, lilium (Bújj, bújj, zöldág 149. o.)
Fogójáték: Fekete Péter (De jó játék ez... 172. o.)
3. hét Énekes játék: Kikisarazó (Kisdobos játékoskönyv 93. o.)
Labdajátékok: Kötekedő. Vidám staféta 193. o., De jó játék ez... 185. o.)
4. hét Mozgalmi játék: Riccs-raccs rumli bumm (Úttörők kiskönyvtára 2., 68. o.)
Futójáték: Verebek játéka (Szedem szép... 151. o.)
Egérfogó (Uott 155. o.)

Június

1. hét Énekes- és labdajátékok
2. hét Mozgalmi és futójátékok
3. hét Uszoda, játszótér

Megjegyzés:

Az 1. és 2. osztályos napközi csoportokban felelevenített és megtanított játékok anyagát a feltüntetett könyvekből válogattuk, melyek a rendelkezésünkre állnak.

Természetes, hogy figyelembe vesszük a gyerekek kívánságjátékait és a hallgatók által gyűjtött játékananyagot is.

A forrásmunkákat – néhol többet is – azért jelöltük, hogy segítséget nyújtsunk kezdő, fiatal kollegáinknak.

A játékok címe mellett a könyvek címét rövidítettük, az irodalomjegyzékben azonban a pontos címek találhatóak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Esztergályos Jenő: Kisdobos játékoskönyv. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség, 1981.

Az iskolára előkészítő foglalkozások vezetése. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.

Kis Jenő-Kis Jenőné: De jó játék ez, gyerekek! Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.

Szedem szép virágom (Kisgyermekek játékoskönyve) Kriterion Könyvkiadó, Budapest, 1972.

Karlóczainé Kelemen Mariann: Kisgyermekek játékoskönyve, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Bújj, bújj, zöldág... Népi gyermekjátékok, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1976.

Gyermekjátékok (Hévizgyörök, Szentendre 1980.)

Ki játszik ilyet? Úttörők kiskönyvtára 2. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1978.

A tanuláson kívüli idő megszervezése.

Ált. iskolai napközizotthon-vezetők tapasztalatainak gyűjteménye II. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961.

Játéksarok

Ságvári Endre Könyvszerkesztőség 1979.

Ének-zene az óvodában

Tankönyvkiadó, Bp., 1972.

Ünnepigéző (Játékok, versek, szerkesztett műsorok ált. iskolásoknak)

Népművelési Propaganda Iroda, Színjátékok kiskönyvtára 239. sz.

Vámos Károlyné: Gyere velünk labdázni! Sport, Bp., 1982.

Csukás István: Az én játékoskönyvem, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1980.

Magyar népi gyermekjátékok (Enek-zene szakköri füzetek 2.) Tankönyvkiadó, Bp., 1980.

Napközi otthoni játékok (Tanuljunk egymástól!) Pedagógusok Szakszervezete, 1968.

Sportjátékok sportfelelősöknek (Üttörők kiskönyvtára 9.) Ságvári Endre Könyvszerkesztőség 1982.

Kerényi György: Gyermekjátékdalok Zeneműkiadó, Bp., 1957.

DR. HORGOSI ÖDÖN:

Az alsó tagozatos orosznyelv-oktatás módszertana

Az idegennyelv-tudás színvonalának emelését sürgető társadalmi igény hozta létre az 1982/83-as tanévtől kezdődően (az 1978-as Az általános iskolai nevelés és oktatás terve megvalósulásaként) a 4. osztálytól kötelezően bevezetésre kerülő orosznyelv-oktatást általános iskoláinkban. Ezzel párhuzamosan szükség van olyan szakemberekre is, akik e feladatot magas szinten, szakszerűen képesek ellátni. A tanítóképző főiskolák orosz szakkollégiumai képzése keretében tanuló hallgatókat arra készítik fel, hogy képesek legyenek a *kezdő fokon történő* orosznyelv-oktatás feladatainak ellátására, beleértve mindenekelőtt a kötelező 4. osztályos, a szakosított tanterv szerinti 3-4. osztályos, az óvodai és a kisgyermekes más – iskolán kívüli (szakkör, nyelvi táborok stb.) – területeken történő oktatását is. E tantervi célkitűzések megvalósításához, a tanítóképzős hallgatók metodikai felkészítéséhez jelent meg 1982-ben dr. Horgosi Ödön: *Az alsó tagozatos orosznyelv-oktatás módszertana* c. könyve. Ahogy a szerző maga is megemlíti a bevezetőben, valóban úttörő munka ez, hiszen néhány kisebb-nagyobb cikk, tanulmány kivételével nem jelent meg összefoglaló mű e kérdéskört illetően. Orosznyelv-oktatásunkban határkönek tekinthető a Banó-Kosaras szerkesztette *Az orosz nyelv oktatásának metodikája* általános és középiszkolai tanárok számára, amely az 1972-es első megjelenés óta több kiadást megért. Ugyanilyen határkönek tekinthető Horgosi Ödön munkája a *kezdő fokon történő orosznyelv-oktatásra* vonatkozóan. Szándékosan használom – a jegyzet címetől eltérően – a „kezdő fok” kifejezést, mivel e könyv hatékony segítség nemcsak az iskolai, hanem más keretekben is, ahol kisgyermekes oktatása folyik.

Az új tanítóképző főiskolai jegyzet megfelel a tantárgypedagógia-könyvek követelményeinek. Elemzően leírja az orosznyelv-oktatás módszertanának kapcsolatát más tudományokkal, szövegünk is a modern tudományokéval (pszicholingvisztikával, kommunikáció-elmélettel, vázlatosan bemutatja a modern nyelvészeti irányzatokat stb.). A könyv gazdagon feltárja a kapcsolódó szakirodalmakat, azokat elemzi, helyenként ér-

telmezi, magyarázza a főiskolai hallgatók ismeretszintjéhez igazítva. A jegyzet egyik fő érdeme, hogy a színvonalas elméleti fejtegetések mellett hasznos gyakorlati tanácsokat is ad, amelyeket a tanítók változtatás nélkül alkalmazhatnak mindennapi munkájukhoz, vagy azok analógiájára hasonló fogásokat, eljárásokat hozhatnak létre – ki-ki ötletessége, rátermettsége szerint. Az elméleti ismeretekben jobban elmélyedni szándékozóknak Horgosi Ödön gazdag bibliográfiát is ajánl, amely tematikus csoportosítással segíti a könnyebb tájékozódást.

A könyv első részének egyes fejezetei az alábbi témaköröket érintik: Az alsó tagozatos orosznyelv-oktatás céljai és feladatai, pedagógiai és lélektani tényezők az alsó tagozati nyelvoktatásban, az idegennyelv-oktatás módszereinek ismertetése, a hazai idegennyelv-oktatás és nyelvoktatás konkrét problémáival foglalkozik: az alsó tagozatos orosznyelv-oktatás felépítése, a kiejtés-, szókincs-, olvasás-, írás-, nyelvtanítás kérdései, a beszédkézség fejlesztésének útjai és lehetőségei, az óvodai nyelvoktatás, a szemléltetés problémái, tárgykörei. A 3. rész orosznyelv-oktatás vázlat. A második rész a az oktató-nevelő munka tervezésével és szervezésével foglalkozik, többek között konkrét óravázlatokat adva egyes tanítási órákhoz. A 4. rész – a már fentebb említett – tanulmányozott és felhasznált irodalom jegyzékét tartalmazza, amely bőséges forrás és ösztönző alap a szakirodalomban elmélyülni szándékozóknak.

A könyv – elsődleges feladatának megfelelően – a kötelező 4. osztályos, ill. a szakosított tantervű 3-4. osztályos orosznyelv-oktatás kérdéseivel foglalkozik legbővebben. A konkrét tananyagok részletes bemutatásával, elemzésével kíván a könyv hatékony segítséget adni. Kritikusan nyúl (bár helyenként nem eléggé!) a szakosított tantervű anyaghoz, elsősorban a fonetika mellőzése kapcsán. Az elemzőbb bírálat hiányát bizonyára az indokolja, hogy köztudott, hamarosan új tanterv és taneszközök jelennek meg a szakosított oktatáshoz. Dicséretes, hogy a szerző az egyes szaktudományok legfrissebb eredményeit alkotó módon használja fel a módszertan-oktatásban. Ilyen elsősorban a kommunikációs szituációk kérdése. A jegyzet írója kifejti annak hasznosságát és szükségességét, hogy a tanuló ne csak mindig „vevő” (válaszó) legyen az egyes dialógusokban, hanem

ő maga is láthassa el az „adó” szerepét (azaz pl. szerkesszen kérdéseket is!), sőt elengedhetetlen olyan szituációk teremtése is, ahol a tanuló nemcsak vele egykorúakkal, hanem felnőttekkel is kommunikál. A kommunikáció-elmélet vívmánya, hogy már nem kell tanulóinknak „szép, kerek, egész mondatokat” mondaniuk, hanem – ahogy az a mindennapi élet gyakorlata – elfogadhatjuk az egyszavas választásokat, sőt alkalmazásukat szorgalmazzuk.

A jegyzet másik – igen nagy – érdeme, hogy épít (és gyakran utal) a hallgatók anyanyelv-tantárgypedagógiai és orosz és szovjet gyermek- és ifjúsági irodalmi ismereteire. (Itt jegyzem meg, hogy az orosz nyelvű óravezetési kifejezések gyűjteményének ebben a jegyzetben volna a helyük, nem pedig az ugyancsak Horgosi Ödön által szerkesztett Orosz és Szovjet gyermekirodalmi olvasókönyvben, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.) Az anyanyelv-tantárgypedagógiai keretén belül megszerzett ismereteket (globális olvasástanítás, olvasás-, írásgyakorlási módok stb.) gyakran aktivizálhatják a hallgatók (a tanítók) oroszórán is. Az orosz módszertan keretében utalni ezekre ugyanúgy elegendő, mint a jelöltek pedagógiai, pszichológiai ismereteire. Az orosz szakkollégium tárgyai közül természetesen a gyermek- és ifjúsági irodalommal való-sítható meg legjobban a koncentráció, bár nem értek egyet Horgosi Ödönrel a tekintetben, hogy az alsó tagozaton sikerrel alkalmazhatók Usinszkij- és Tolsztoj-mesék a tanulók hallás utáni megértésének fejlesztésére (89. old.). Szerpelem a jegyzetben az ún. „fonetikai minimum” kérdése. Meggyőződésem, hogy ilyen nincs, és nem is szabad ilyen korlátokat („követelményeket”) támasztanunk a tanulókkal szemben! Meg kell követelnünk a kisiskolásoktól (hiszen tőlük lehet igazán!) a maximumot fonetikai tekintetben. Az alapok lerakásánál adott engedmény (a „fonetikai minimum”) később csak igen nagy erőfeszítésekkel küzdhető le. Nem vagyok híve továbbá annak sem (játékoság ide vagy oda), hogy a tanár helytelen szerkezeteket mondjon helyesekkel vegyítve, s a tanulóknak kelljen kiválasztaniuk a helyeseket (122. old.). Hangozék csak el a helyes nyelvi forma a tanár részéről – a tanulók úgyszólván vétenek! Örvedetes, hogy az óravezetési kifejezések kapcsán (jelentés, a tanár megszólítása stb.) a szerző küzd az évtizedes rossz magyar beidegzettségek ellen – kár, hogy az egyik óravázlatban mégis szerepel a „dokladivajet” kifejezés (217. old.). (Bár itt a szó a tanítási anyag új lexikai egységeként szerepel.)

Összességében elmondható dr. Horgosi Ödön jegyzetéről ugyanaz, amit ő a Banó-Kosaras-szerkesztette módszertankönyvről írt: hézagpótló mű. Eddig Magyarországon nem jelent még meg ilyen nagy lélegzetű, összefoglaló munka a kezdő fokon történő orosznyelv-oktatással kapcsolatban. Javasolható, hogy e könyv ne csak

a tanítóképző, hanem a tanárképző főiskolák kötelező irodalmának jegyzékében is szerepeljen, és legyen minden gyakorló – alsó tagozatos – szakember könyvespolcának is nélkülözhetetlen darabja.

Egységes jegyzet, kézirat. Tankönyvkiadó, Bp., 1982.

Rózner Katalin

D. N. ANTONOVA–M. I. SCSETYINYINA.

FONETIKA

(Izd. „Russzkij jazik”, Moszkva, 1982)

Fekete-sárga-fehér borító, rajta 4 ábra – aritkuláló tanulókkal. Ezzel a külsővel jelent meg nemrég nálunk is Gyina Nyikityicsna Antonova és Marija Ivanovna Scsetyinyina FONETIKÁJA, ami lényegében már több úton is eljutott azokhoz az orosz-tanárokhöz, akik szakirodalmat is olvasnak. A könyv formájában kiadott anyag 3. kiadás kísérleti jellegű előpróbálkozásával a „Russzkij jazik za rubezsom” hasábjain találkoztunk először (1975/1. 4.; 1976/3.; 1977/2. 4. és 6.; 1978/3. szám), kitűnő hangosított mellékletekkel együtt.

1975-ben a külföldi orosz-tanárok továbbképzése céljából adta ki az egész anyagot a moszkvai Puskin Intézet, s azóta is több kiadásban jelent meg a hasznos hangosított anyag, amely nem alapkurzus, hanem ún. korrekciós kurzus lényegében.

Az ortoépiai ajánlásokat illetően a szerzők szigorúan tartják magukat az ún. moszkvai fonológiai iskola tanaihoz, amit a felhasznált irodalomra való hivatkozás is egyértelművé tesz (5. p.). Ehhez a szerzőknek lényegében joguk van, de szabadon megjegyeznünk, hogy ezzel korántsem vonható kétségbe a leningrádi fonológiai iskola léte, illetve kompetenciája nyilatkozni egy-két fonológiai-ortoépiai kérdésben.

Az intonáció tárgyalásakor és bemutatásakor a szerzők Je. A. Brizgunova immár „standard műve” („Zvuki i intonacija russzkoj recsi”) legújabb kiadását akceptálták (IK-1-7 típusról szólnak), ami – többek között – M. I. Matuszevics kritikai megjegyzései hatására is módosult (Vö. M. I. Matuszevics: Szovremennij russzkij jazik. Fonetyika, M., 1976, sz. 244.).

A bemutatott gyakorlatok igen változatosak metodikai szempontból: a szó, a szókapcsolat és a mondat szintjén történik a korrekciós igényességű gyakorlás. Van itt prózai szöveg és vers, de – nagyon helyesen – egy-két közismert dalt is felhasználnak a szerzők az orosz kiejtés bemutatására (pl. Gená kirokodik dala. 28. p.: Ivuska, 104. p.). Egy viszont biztos: a beszéd és a zene ejtésstílus (s főleg az intonációja) közelről sem azonos...

Antonova és Scsetyinyina gyakorlati anyaga ún. általános kurzus, ami azt jelenti, hogy általában a *külföldiek* számára készült (nevezetesen az orosz tanárok számára), vagyis *nem speciális kurzus*.

A kétségtelenül nagy hozzáértéssel készített, hangosított anyaggal ellátott kurzussal kapcsolatban csupán néhány elméleti-metodológiai megjegyzésünk van:

1. Nincs fixálva egyértelműen, hogy milyen e j t e s t i l u s t képviselnek a szerzők az anyag „adagolásakor”, bár az ajánlások láthatóan az ún. neutrális ejtésstílus asszociálják, s ez nem is lehet néha vitatéma...
2. A szerzők egyik helyen megkérdőjelezik az orosz [j] lágy mássalhangzó mivoltát (7. p.), másutt viszont gondolkodás nélkül „bc-sorolják” a lágy mássalhangzók sorába („jaj-co; javlenyje”, 42. p.).
3. Egy-két kérdésben a szerzők nem akceptálják a kettős alakok (variánsok) meglétét, ami helytelen. A „poema” szóban a szerzők által hivatkozott Avanyeszov-munka is megengedi a rövid [o] ejtését (vö. R. I. Avanyeszov. Russzkoje lityeraturnoje proiznosenyije, izd. 5. M., 1972, sz. 167.).
4. Nemcsak a „*cs-to; cs-tobi*” szavakban ejt az orosz [st-]t (40. p.), hanem a „*cs-to-to; cs-to-nyibugy; koje-cs-to; nyi za cs-to; nyé za cs-to*” szavakban is (vö. Avanyeszov idézett műve 145. lapját!).
5. A „Szkolko knyik na polke?” mondat átírása azt mutatja, hogy a szerzők szerint a [g] zöngétlenedik (77. p.), pedig ez itt lehetetlen: a) a beszédszünet hiánya! miatt; b) a szonorikus orosz [n] nem zöngétlenít, hiszen maga is zöngés, mint az orosz [g]!
6. A „prazdnyik” (= ünnep) főnévben a [z] nem kemény, mint a szerzőknél (107. p.). hanem lágy, mint pl. az idézett Avanyeszov-munkában (148–149. p.). A szerzők a könyv más helyén ezt akceptálták is (111. p.).
7. Mivel a szerzők „kikapcsolják” a korrekciót végző tanárok anyanyelve fonológiai rendszere sajátosságainak vizsgálatát, az egybevetéseket a „tanulókra” bizzák, akik azt a megfelelő szinten és hozzáértéssel vagy elvégzik, vagy sem... Pedig ez azért is kívánatos lenne, mert manapság a fonetikai korrekciók elvégzése igen komoly nyelvészeti, pszicholingvisztikai és egyéb ismeretek meglétét és gyakorlati igényességű alkalmazását kívánja meg. Főleg akkor, ha „mélyen gyökerező” nyelvtipológiai kérdésekhez kapcsolódó hibák korrigálásáról van szó mind a szegmentális, mind a szupraszegmentális elemek vonatkozásában.
8. A szerzők a magyarázataik során homályban hagynak egy sor olyan fogalmat, ami nélkül aligha várható optimális eredmény a korrekció területén (pl. ortoépiai norma; fo-

netikai hiba; fonológiai hiba; optimális approximáció; akcentus; imitáció – tudatosítás stb.).

9. A hangsúlynak az előjáróra való „áttolódása” eseteit (pl. „na béreg – ná bereg”) elnagyoltan tárgyalja a könyv, pedig itt kellene a komoly segítség a kritikus esetekben a külföldön tanító orosz tanárnak. A kérdésnek különben komoly szakirodalma is van (vö. pl.: K. Sz. Gorbacevics. Variantnoszty udarennyija v predlozsnih szocsetanyijah, RJAS 1972/6. 20–24. p.).
  10. Az orosz fonetikák – a sorrendiséget tekintve – vagy a magánhangzók tárgyalásával kezdtek a fonetikai anyag tanítását, vagy a mássalhangzók. Az utóbbit az indokolja, hogy az orosz nyelvben a mássalhangzóké a domináns szerep (34–37 mássalhangzó-fonéma) a magánhangzókhoz szemben (5 vagy 6 fonéma), jöllehet az utóbbiak a szótagalkotók. Antonova és Scsetyinyina Fonetikája új (és vitatható) úton jár, amikor „megkeveri” ezt a sorrendet, de még az intonációval is „elegyíti” a kapott „koktél”...
- Mіндеzen megjegyzések ellenére – a könyv sok pozitívuma miatt – figyelemre méltónak találjuk Antonova és Scsetyinyina könyvét, amely gondolatébresztő is sok vonatkozásban.

Dr. Hajzer Lajos

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE:

A nevelés tudatosan vállalt vakmerőség

Egyéni hangvételű, művészi igényű pedagógiai mű jelent meg Kerékgyártó Imre tollából a Tankönyvkiadó gondozásában. Olyan szerző fogalmazta meg mondanivalóját, aki egy sajátos magaslatról képes rálátni a nevelési folyamatra; a gyermekre, a pedagógus hivatásra, a nevelésre.

„Kényes kérdés mások életébe beleavatkozni” – indítja a szerző művének alap gondolatát William Sommerset Maugham egyik elbeszéléséből „kölsönvett” idézettel. S két-száz oldalon keresztül izgatott feszültséggel állítja középpontba a pedagógusok társadalmi helyzetéből, választott élethivatásukból determinált feladatát: azt a „vakmerőséget”, amely az egyszeri megismételhetetlen élet, a gyermeki személyiség fejlesztését hivatott szolgálni. Ezt a gondolatot, ezt a felelősségteljes pedagógusi hivatást járja körbe a szerző, ennek érdekében mozgósítja kiemelkedő tájékozottságát az irodalom, a neveléstörténelem, a pszichológia, a nevelésszociológia világából.

Úgy vezet bennünket mindig más-más területére ennek a szép feladatnak, hogy egyetlen pillanatra sem találjuk „unalmasnak” az egyetlen témát. Úgy szerkeszti, komponálja tudatosan mondanivalóját, mint egy tökéletes ze-

neművet, mint például Ravell a Boleróját. Tudja, meddig maradhat egy-egy mozzanatonál, milyen hatása lehet valóság-hű példái elemzésének, az esztétikai élményt nyújtó irodalmi idézeteknek, érzi, mikor kell „lépni”, mikor kell újabb és újabb logikai, gondolati, értelmi művelettel, szituációval kifejezni ugyanazt: a gyermek iránti felelősségteljes „sorsszerű” pedagógusi tennivalót.

Az esszé szerkezetileg négy fejezetre oszlik:

- A nevelő hatás titkaiból
- Örömünk, gondjaink forrása
- Bonyolult hatások keresztüzében
- A nevelés gazdag eszköztárából

Érthetően – az eddig mondottak alapján – a nevelési folyamat három fő „szereplője” köré csoportosul a mű mondanivalója:

- a pedagógus szerepe, tevékenysége,
- a gyermek aktív részvétele a nevelésben,
- a család körülményei, jelentősége.

Természetesen a nevelés a bennünket körülvevő társadalomban zajlik, annak intézményei, tárgyi, gazdálkodási világa, emberi kapcsolatrendszere, kialakult szokásai, erkölcsi számottevően befolyásolják az eredményességet, a pedagógus munkáját. Ezt az összefüggést, ezt a szemléletet, amely a kiadvány egészen végigvonul – bemutatom egyik alábbi fejezet részletesebb elemzésével:

„Önértékelés, értékrend”

- Az értékrend nagyon fontos szerepet tölt be az egyedi emberré válásban.
- Legbiztosabb támaszunk kell hogy legyen a pillanatonként változó világ jelenségének a sorában, mert döntési helyzetekben – alternatívák esetén – csak a szilárd értékrenddel rendelkező ember választhat társadalmilag, etikailag helyesen.
- Alakítsunk ki tanítványainkban olyan szokásokat, hogy ne szavakkal „mormolják”, mit lenne helyes tenniük, hanem egyszerűen tegyék azt, ami helyes.
- Kiemelkedő jelentősége van az önértékelés, az egyéni értékrend kialakításának, amelyet megfelelő „önismeret kialakítása” előz meg, kapjon helyet ebben a folyamatban a megfelelően előkészített „lelkismeret vizsgálat”. (Osztályfőnöki órán, napköziben, ifjúsági mozgalomban).
- Legyen minden tevékenységnek megfelelő minőségű „értékmérője”.
- Ismerjék meg a tanulók az iskola, a pedagógusok helyes alapokon kialakított „értékrendjét”.
- Értékeléskor mindig valamilyen viszonyítást fejezünk ki.
- Fontos, hogy esztétikai igényeket ébresszen diákjaiban az iskola, „de kisebb hiba, pl. egy verset nem tudnak szabályosan elemez-

ni, mintha tökéletes elemzések után sem szeretnek verseket olvasni”.

- Mindenki *sokféle érték* birtokosa, de nem egyforma súlyúak ezek. Néhány megszívlelendő példát idézünk Kerékgyártó Imre tollából.

- Értéknek kell tekintenünk a szaktudást, a műveltséget, de a pedagógiai gyakorlatban mégis értékét veszti, ha nem ötvöződik mindez nagyfokú „átadóképességgel”. Ha nagy tudású tanár tanítványai minimális tudásra tesznek szert, akkor pályátévesztett pedagógusról van szó.

- Az *időtöltés* önmagában *nem érték*: Tévedés azt hinni, hogy kizárólag azért vezet értékesebb munkát egy nevelő, mert több időt tölt az iskolában.

Van olyan „iskolában” élő pedagógus, aki jobban tenné, ha „akár sohasse jönne be a közösségbe, mert csak intrikál, pletykál, a léggözt rontja”.

- Az eltöltött időnél fontosabb a tevékenység társadalmi hasznossága.

Minden fejezetnek még hitelesebbé, érzékletesebbé teszi mondanivalóját egy-egy gondosan megválasztott idézet: az irodalom, a neveléstörténelem, a filozófia témaköréből.

Néhányat bemutatok közülük:

- „Az élet sajnálatos módon olyan, hogy csak egyszer lehet élni, a tévedések gyakran helyrehozhatatlanok”

(William Sommerset Maugham)

- Hogy a tevékenységünknek sikere legyen, arra mindenekelőtt az szükséges, hogy cselekedeteink fontosságáról meg legyünk győződve”.

(Eötvös József)

- „Mert hiszen ki is mérhetné le s nyugtázhatná azt a tizedmilliméter – vagy mikronnyit, amivel egy-egy tanári élet emeli meg a nemzeti műveltség szintjét”.

(Németh László)

- „Pedig éppen az a kevés az, amire érdemes egész életünket feltennünk”.

(Kerékgyártó Imre)

- „A pedagógus ideje nemzeti vagyon”.

(Bolyai János)

- „S te majd!
hogyha belépsz egy szürke,
vagy kék,
vagy bármilyen épületbe,
s meredek lépcsőkön sietve
lakásba jutsz, tündöklésbe
a billentyűk zöngésére hallgatsz
vagy kérdésekre válaszolgatsz,
te – mondd csak –
milyen nyomot hagyasz?”

Olyat,
hogy padlót mossanak
s utánad felsóhajtsanak,
avagy olyat,
amit mások lelke hallgatag
évekig féltve tartogat?"

Leonid Martinov

Fordította: Illyés Gyula)

- „A boldogság és a siker kulcsa minden élet-
pályán az őszinte, kiegyensúlyozott és meg-
értő magatartás önmagunkkal és másokkal
szemben”.

(Selye János)

- „Csodálatos, milyen eredeti tud lenni egy
gyerek, ha hagyják”.

(Kosztolányi Dezső)

- „A család bizonyos tekintetben végzet, s ha
nem is visszavonhatatlanul az, mindenképpen
egyike a leghatékonyabb sorsformáló erő-
knek”.

(Kolozsvári Grandpierre Emil)

- „Aki az emberekről nyilatkozik, annak mint-
egy felülről kell néznie a földi élet dolga-

it..., amelynek összhangja az ellentétes je-
lenségnek eredője”.

(Platón)

- „A mindenki számára hozzáférhető és ért-
hető, az ellentmondásokat feloldó, a mér-
tékadó, a mindenki számára eligazító állás-
pont hiányzik”.

(Miskolczi Miklós)

- „Semmi sem változott és mégis minden más-
ként létezik, mint az előbb”.

(Sartre)

- „Katonának fegyverével, vargának az árral,
kovácsnak a pörölyvel, embernek az ember-
rel bánnia kell tudni”.

(Czucor Gergely-Fogarasi János)

Osztályfőnökök, szaktanárok, igazgatók, fel-
ügyelők, szülők, elméleti kutatók, a pedagógus
hivatás, a gyermeknevelést őszinte szívvel ma-
gukénak érzők meríthetnek Dr. Kerékgyártó
Imre posztunusz, immár klasszikus értékű ne-
veléslélektani, nevelésszociológiai esszéjéből.

Tankönyvkiadó, Bp., 1983. 207. p.

Dr. Veszprémi László

Kedves Előfizetők!

Abban a reményben, hogy a jövőben is folyóiratunk olvasója marad, tisztelettel kérjük, hogy az 1984. évi előfizetési díjat (75,- Ft) befizetni szíveskedjék.

Egyben kérjük, hogy az esetleges fizetési hátralékát is mielőbb szíveskedjék rendezni. Kérjük a befizetési lap hátoldalán az összeg rendeltetését feltüntetni.

(Számlasszámunk: OTP körzeti fiókja, Szeged, Aradi vértanúk tere 280-98029-666. sz. Jóváírandó a Módszertani Közlemények 393. sz. számfájára.)

Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában

- Elméleti és gyakorlati útmutató -

A Módszertani Közlemények külön kiadványa az orosz nyelv oktatásához kíván segítséget nyújtani. A könyv célja kettős. Egyfelől a 4. osztályban beinduló nyelvoktatás speciális igényeit kívánja kielégíteni. Ezt szolgálja a könyv *tanári kézikönyv* fejezete, mely az új tankönyv szisztematikus és dialektikus feldolgozásával könnyíti meg a 4. osztályban tanító tanárok munkáját. (Soltész Judit: Kézikönyv a 4. osztály tananyagának részletes feldolgozásához.)

A könyv másik célkitűzése a nyelvtanítás különböző területein végzett tanári munka segítése. Ezt a célkitűzést több tanulmány szolgálja: *Papp Ferenc* az írás tanításáról közöl tudományos igényű, de közérthető tanulmányt, *Fülöp Károly* a 4. osztályban elkezdett orosznyelv-oktatás feladatait elemzi, *Lengyel Zsolt* a hangtan és mondattan egyes kérdéseivel foglalkozik - a pszicholingvisztika szemszögéből.

Módszertani szempontú tanulmányokat olvashatunk az alábbi szerzőktől: *Szilágyiné Hodosi Zsuzsanna* (A játék szerepe a kisiskolások nyelvoktatásának kezdő szakaszában), *Sallay Mária* (Audiovizuális segédletek a 4. osztályos orosznyelvoktatás szolgálatában), *Selb Györgyné* (Magnetofon-vezérlésű tananyag az osztatlan iskolák 4. osztályos tanulói számára).

Nemcsak a 4. osztályban induló orosznyelv-oktatáshoz nyújt segítséget *Szilágyi Erzsébet* (Kevés szóval oroszul), *Vibar Judit* (Auditív lexikai előkészítés - kezdő fokon) és *Virág Sándorné* (Globális olvasástanítási stratégia) tanulmánya.

A szerzői kollektíva meggyőződése szerint kiadványunkat nemcsak a 4. osztályban tanító kollégák forgathatják majd haszonnal, hanem a felsőbb osztályok tanárai is.

A szerzői kollektíva tagjai - az akadémikus egyetemi tanártól az általános iskolában tanító tanárig - arra törekedtek, hogy a tanulmányokban az elméleti és gyakorlati ismeretek szerves egységet alkossanak.

A kötet ára: 39 Ft. Megrendelhető postai levelezőlapon. Cím: Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hámán Kató u. 25.

54822

06 54822/1132

1985 APR 1 9

Módszertani Közlemények

1. évfolyamának (1984) tartalomjegyzéke

bien

CIKKEK, TANULMÁNYOK

BAKACSINÉ GULYÁS MÁRIA: A szülői értekezlet pedagógiai szerepe az általános iskolában	1/ 5
BODOLAY GYULA-KÁLMÁN ANDRÁS: Az osztályfőnöki munkaközösség tevékenysége, munkájának tervezése	2/ 73
BERECZKI SÁNDOR: Waldmann József (1912-1983)	2/ 65
BÓRA FERENC: A gyengén tanuló alsó tagozatos gyerekek sikerei a munka- és játék-tevékenységben	4/212
FÖLDES CSABA: Személyiségformálási lehetőségek az idegen nyelvi nevelés komplex megközelítésében	5/272
GÁCSER JÓZSEF: Néhány gondolat a fegyelemre nevelésről	1/ 18
GLEDURA LAJOS: Felső tagozatos gyermekek tanulási motívumainak vizsgálata	4/203
GYUKICS ANTAL: A hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók felzárkóztatásának pedagógiai kérdései I.	2/ 66
GYUKICS ANTAL: A hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók felzárkóztatásának pedagógiai kérdései II.	3/134
HORVÁTH DÉNES: Tónus - Faktúra - Ritmus	5/275
KEREKES IMRÉNÉ: Újabb tapasztalatok az általános iskolai pályaválasztási felelősök munkájában	4/218
KOVÁCS LAJOS: A Kínskereső és a pedagógus	1/ 1
LENDVAY I. GYÖZÖ: A modellalkotás néhány alapgondolata	5/231
LÉNARD FERENC: A tanulási hibák pszichológiája	4/197
LOVRITY SÁNDOR: Az óvoda és az általános iskola együttműködése	5/261
OROSZ BÁLINTNÉ: A család nevelő hatásának hiányai a tanulmányi kudarcot vallott tanuló esetében	3/129
PAPP JÁNOS: Környezet- és természetvédelmi attitűdvizsgálat az általános iskolában.....	1/ 12
PAPP JÁNOS: Az ökológia szerepe a helyes környezet- és természetvédelmi szemlélet kialakításában	3/140
SOMFALVI ESZTER-BÓRA FERENC: A második osztályos kisiskolások tanulmányi eredménye és a felkészülésre fordított idő néhány összefüggése	2/ 82
SZILAGYINÉ BIRI ERIKA: Az esztétikai nevelés lehetőségei művészekkel való találkozás alkalmával	3/137
VARGA SÁNDORNÉ: A munkához való viszonyulás vizsgálati tapasztalatai	5/269

ÚJ TANTERVEINKRŐL

BALÓ MIHÁLY-MOLNÁR PÉTER: A rendszerszemlélet érvényesítése a 8. osztályos technika tanításában	4/223
BARABÁS LÁSZLÓ: Kreativitásra nevelés az új rajztervtvi koncepcióban	5/292
BERNÁTH BÉLANÉ: A tematika és szókincs tükröződése az új tantervben a magyar-szovjet diákkelevés alapján	1/ 24
CZEGLEDY ISTVÁN-HAJDÚ SÁNDOR: A tantárgyi tevékenység szerepe a matematikakészségek, -képességek fejlesztésében	2/ 88
KODACSI LÁSZLÓNÉ: Gondolatok az orosz írás, helyesírás tanításáról 4. osztályban ..	3/145
MAGORINE HUHN ÁGNES: Néhány általános iskolai feladat számítógépes megoldásáról ..	3/150
MOLNAR JÁNOS: A technika tantárgy B változata kísérletének néhány tapasztalata	2/100
PANDURICS ISTVÁN: Az alsó tagozatos tanulók statikus erőmaximumának fejlődése	4/229
PUSKÁS ALBERT: Algoritmus - folyamatábra - program	1/ 29
ROZNER KATALIN: Eltelt 64 óra	2/ 96

MŰHELY

BENE KÁLMÁN: József Attila: Reménytelenül	5/300
BUDAI JULIA: Gyakorlatok a hangalaki hasonlósággal kapcsolatos lexikai hibák kiküszöbölésére	3/164

BUKI PÁLNÉ: A könyvek szerepe, jelentősége a történelemórákon	3/160
DOBOSS ISTVÁN: Az intenzív tanulócsoport kialakítása, vezetése	4/248
DOBONÉ BERENCSI MARGIT: A levélstílusról	3/158
FARKAS KATALIN-MÓVIK ANGÉLA: A pedagógiai propaganda formái és módszerei a szülők körében	3/173
GÖNCZY TIBORNÉ-ILLÉS ANDRÁS: Egy tanítási óra a Kodály-centenárium jegyében	2/103
KOPASZ ÉVA: A téglalap és négyzet fogalmának szintje 1. és 2. osztályban	5/306
H. TÓTH ISTVÁN: Tehetséggondozás - felzárkóztatás	1/ 34
H. TÓTH ISTVÁN: Műsor-összeállítás május 1-e megünneplésére	3/174
ISZAJ FERENC: A „multiple choice” módszer alkalmazása a matematikaórákon	1/ 39
ISPANY JOZSEFNÉ: Kreatív játékok alkalmazása a napközis szabad időben	1/ 44
KASZA FERENCNÉ: A paralelogrammák tulajdonságainak rendszerezése az általános is- kola 6. osztályában	2/108
KOLLÁR ALBIN: Az iskola mint a helyi művelődés központja	2/116
MODROVICHNÉ NAGY KLÁRA: Csoportközi foglalkoztatás a napköziben	2/114
NAGY GYULA: A napközi otthon közösségi élettartalma, napi és heti értékelések, gyűlések	3/171
PAPAY PÉTER: Koncentráció az alsó tagozaton a matematika és a többi tantárgy között	4/240
PUSZTASZERI MIKLÓSNÉ: Életszerű helyzetek fontossága, lehetőségei az idegen nyelv tanításában	2/111
SÁRKÁNY PALNÉ: Vetélkedő az iskolai könyvtárban	5/297
STEINERNÉ MOLNÁR JUDIT: A vetélkedő ürügyén	1/ 47
SUGÁR JÁNOSNÉ: A gyakorlóért lehetőségei a megismerő tevékenység fejlesztésében	3/178
SZALÓKY BÉLÁNÉ: Együtt a szülővel a napközi otthonban	5/310
SZOMBATHY MIKLÓS: A 4. osztályos környezetismeret egyik nevelési feladata	4/245
TAKACS GÁBOR: Írásvetítő transzparenszeket a matematika munkalapokhoz	3/169
ZSOLNAI JOZSEFNÉ: Hogyan tanítottam a globális módszerrel?	4/235

ÖRÖKSÉG

BERECZKI SÁNDOR: Veres Péter gondolatai nevelésről, közösségről, hazaszeretetről ...	2/118
BERECZKI SÁNDOR: Berzeviczy Gizella pedagógiai tevékenysége	3/183
BIRKASNÉ PÁPAY JUDIT: Bél Mátyás, a polihisztor pedagógus	5/314
OLÁH JÁNOS: Babits nézetei a tanulók erkölcsi fejlődéséről	1/ 30
OLÁH JÁNOS: Szemere Bertalan, a pedagógiai gondolkodó	4/252

SZEMLE

BALLA TIBOR: Szalay Károly: Zenetanítás és lélekelemzés	5/319
BERECZKI SÁNDOR: Duró Lajos: Az értékorientáció pedagógiai-pszichológiai vizsgálata	3/191
BERECZKI SÁNDOR: Theodore W. Schultz: Beruházás az emberi tőkébe	5/318
DOBCSANYI FERENC: Hoffmann Ottó: Útkeresés a fogalmazástanításban	4/258
FARKAS KATALIN: Pedagógiai szempontok az osztályfőnöki órák elemzéséhez	4/256
FÖLDES CSABA: N. M. Sanszkij-Je. A. Bisztrova-V. Veress: 700 orosz beszédfordulat	5/323
GERENCSÉR ÉVA: Felkészülés általános iskolai beszédművelő körök vezetésére	2/125
GYÖRKE ZOLTÁN: R. P. Rogozsnyikova: Szlovar szocsetanyij, ekvivalentnih szlovu ...	5/322
HAJZER LAJOS: D. N. Antonova-M. I. Ssetnyina: Fonetyika	1/ 61
HAJZER LAJOS: R. I. Avanyeszov: Orfoepicseskij szlovar russzkovo jazika	4/249
HEGEDŰS ANDRÁS-NÉ-MILASSIN JUDIT: Játékfoglalkozások anyaga 1-2. osztályos napközis csoportok számára	1/ 54
HORGOSI ÖDÖN: Misky György (szerk.): A korszerűbb orosznyelv-oktatásért III.	3/188
H. TÓTH ERIKA: V. M. Deribas: Usztojcsivije glagolnoimennije szlovozcsetanyija rosszkovo jazika	5/321
KRÉKITS JÓZSEF: J. D. Apreszjan-Páll Erna: Orosz ige - magyar ige	3/194
NANSZÁKNÉ CSERFALVI ILONA: Szabó G. Mária-Kárpáti Andrea: Az általános iskolai napközi otthoni nevelő munkára felkészítés egy variánsa	3/187
RÓZNER KATALIN: Horgosi Ödön: Az alsó tagozatos orosznyelv-oktatás módszertana ...	1/ 60
SIPOSNÉ KEDVES ÉVA: Tanárok XIV. Nyári Akadémiája a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán	2/122
SZILÁGYI FERENC: Kis Nyelvművelő	2/123
TAKACS GÁBOR: Felkészülés a Természetkutató úttörők 1983-84. tanévi vetélkedőjére	1/ 53
VESZPREMI LASZLÓ: Kerékgyártó Imre: A nevelés tudatosan vállalt vakmerősége	1/ 63

Összeállította: VIDÉKI MÁTYÁS